

**KORUNMAYA MUHTAÇ OLAN VE AİLELERİ İLE BİRLİKTE
YAŞAYAN 61–72 AYLIK ÇOCUKLARIN AHLAKİ DEĞERLERİ İLE
AKRAN İLİŞKİLERİ VE AKRAN ŞİDDETİNE MARUZ KALMA
DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Elif Yorgun

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MAYIS, 2017

TELİF HAKKI VE TEZ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren yirmi dört (24) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Elif

Soyadı : YORGUN

Bölümü : Okul Öncesi Eğitimi

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Korunmaya muhtaç olan ve aileleri ile birlikte yaşayan 61-72 aylık çocukların ahlaki değerleri ile akran ilişkileri ve akran şiddetine maruz kalma durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi

İngilizce Adı : The examination of the relationship between the moral values, peer relationships, and exposure to peer violence of 61-71- month- old children who are in need of protection and children living with their families

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Elif YORGUN

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Elif Yorgun tarafından hazırlanan “Korunmaya muhtaç olan ve aileleri ile birlikte yaşayan 61-72 aylık çocukların ahlaki değerleri ile akran ilişkileri ve akran şiddetine maruz kalma durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/ oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Temel Eğitim Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

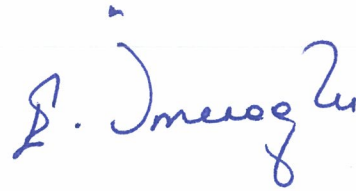
Danışman: Doç. Dr. Saide ÖZBEY

Temel Eğitim Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Prof. Dr. Esra ÖMEROĞLU

Temel Eğitim Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Tülin GÜLER YILDIZ

Temel Eğitim Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 23.05.2017

Bu tezin Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Ülkü ESER ÜNALDI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

Aileme...

TEŞEKKÜR

Araştırmamı yaparken, değerli görüşlerini, zamanını ve sabrını benden esirgemeyen araştırmanın planlanması, uygulanması ve sonuçlandırılmasında büyük katkısı olan, fikirleriyle bana yol göstererek her zaman yanımda olan danışmanım Sayın Doç. Dr. Saide ÖZBEY'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Başaracağıma inanarak beni akademik çalışmalar konusunda yönlendiren, destekleyen ve bu çalışmanın başından sonuna kadar her anında yanımda olan, meslektaşlarım, dostlarım Merve AĞAÇDAN, Büşra ŞEN ve Tuna Çağlar TOPGÜL'e sonsuz teşekkür ederim.

Hayatım boyunca her zaman yanımda olan ve her konuda varlıklarını hissettiren, her başarımın en büyük destekçileri, kıymetlilerim annem Seher YORGUN, babam Selahattin YORGUN ve abim Ahmet YORGUN... Desteğini her fırsatta hissettiğim, tez yazmanın en sıkıntılı süreçlerinde de sabrıyla ve neşesiyle her an yanımda olan yol arkadaşım Aydın YASAR... Teşekkürlerimin en kıymetlisi sizin için...

Elif YORGUN

**KORUNMAYA MUHTAÇ OLAN VE AİLELERİ İLE BİRLİKTE
YAŞAYAN 61- 72 AYLIK ÇOCUKLARIN AHLAKİ DEĞERLERİ İLE
AKRAN İLİŞKİLERİ VE AKRAN ŞİDDETİNE MARUZ KALMA
DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

Elif Yorgun
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Mayıs, 2017

ÖZ

Araştırma okul öncesi eğitim kurumuna devam eden korunmaya muhtaç olan ve aileleri ile birlikte yaşayan 61- 72 aylık çocukların ahlaki değerleri ile akran ilişkileri ve akran şiddetine maruz kalma durumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modelindedir. Araştırmada, “Genel Bilgi Formları”, “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”, “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” ve “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini 2015- 2016 eğitim-öğretim yılında Ankara ilinde çocuk evlerinde kalan 61–72 aylık korunmaya muhtaç çocuklar ve Ankara Keçiören ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ilkokulların anasınıflarına, resmi bağımsız anaokullarına ve özel anaokullarına devam eden, ailesi ile birlikte yaşayan 61–72 aylık okul öncesi dönem çocukları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini evrenden seçilen 356 çocuk ve çocuk evlerinde kalan 48 çocuk (evrenin tamamı) oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda; çocukların “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar ailesi ile birlikte yaşayan çocuklar lehine anlamlı farklılık göstermektedir. Çocukların “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nden aldıkları puanlar ailesi ile yaşayan çocuklar lehine anlamlı farklılık göstermektedir. Çocukların “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma

Ölçeği”nden aldıkları puanlar ailesi ile yaşayan çocuklar lehine anlamlı farklılık göstermektedir. Çocukların “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar ile “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” ve “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Korunmaya muhtaç çocukların “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında *kurumda kalma nedenleri* ve *aile yanına izinli gitme durumlarına* göre aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. *Ziyaret edilme durumlarına* göre ziyaret edilen çocuklar lehine anlamlı farklılık saptanmıştır. *Kardeşleriyle birlikte/ayrı olma durumlarına* göre aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. *Kardeşleriyle birlikte/ayrı olma durumlarına* göre yardımseverlik ve sabır alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında kardeşlerinden ayrı olan çocuklar lehine anlamlı farklılık bulunmaktadır. *Kurumda kalma sürelerine* göre aldıkları puanlar arasında 3 yıl ve üzeri kalan çocuklar lehine anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Sabır alt boyutundan aldıkları puanların kurumda 2 yıl kalan çocuklar lehine anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Korunmaya muhtaç çocukların *cinsiyetlerine* ve *kardeş sayılarına* göre “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Ailesiyle birlikte yaşayan çocukların ise *cinsiyetlerine* göre aldıkları puanlar arasında kız çocukların lehine anlamlı farklılık bulunmaktadır. *Kardeş sayılarına* göre liderlik alt boyutunda kardeşi olmayanların lehine anlamlı farklılık bulunmaktadır. Araştırma sonunda saptanan sonuçlara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Okul Öncesi Eğitim, Çocuk, Ahlaki Değer, Akran İlişkisi, Akran Şiddeti
Sayfa Adedi : 172
Danışman : Doç. Dr. Saide ÖZBEY

**THE EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE
MORAL VALUES, PEER RELATIONSHIPS, AND EXPOSURE TO
PEER VIOLENCE OF 61-71- MONTH- OLD CHILDREN WHO ARE
IN NEED OF PROTECTION AND CHILDREN LIVING WITH THEIR
FAMILIES**

(Master's Thesis)

Elif Yorgun

GAZİ UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATION SCIENCES

May 2017

ABSTRACT

The research was carried out to examine the relationship between the moral values, peer relationships, and exposure to peer violence of 61-71 month- old children who are in need of protection and who attend pre-school education institutions and children living with their families. The research was carried out using relational screening model from the general screening models. "General Information Forms", "Scale for Determining Moral Value", "Ladd-Profilet Child Behavior Scale" and "Scale for Being Exposed to Peer Violence" were used. The population of the study consists of 61-72 month-old children who were in need of protection and who lived in the children's shelters in Ankara province during the 2015-2016 academic year and 61-72 month-old pre-school period children who enrolled in the kindergartens of the primary schools affiliated to the Ministry of National Education in Keçiören district of Ankara, independent government kindergartens and private kindergartens and who lived with their families. 356 children selected from the population and 48 children (the whole population) living in children's shelters constitute the sample of the study. As a result of the research; children's scores from the "Scale for Determining Moral Value" indicate a significant difference in favor of children living with

their family. Children's scores from the "Ladd-Profilet Child Behavior Scale" show a significant difference in favor of the children living family with their family. Children's scores from the "Scale for Being Exposed to Peer Violence" show a significant difference in favor of children living with their family. There is a significant relationship between children's scores on "Scale for Determining Moral Value" and the scores from "Ladd-Profilet Child Behavior Scale" and "Scale for Being Exposed to Peer Violence" . There was not a significant difference between the scores of the children in need of protection from the "Scale of determining Moral Value" and the scores from why they lives in the shelters and permitted visiting of their families. Considering the state of being visited, there was a significant difference in favor of children who were visited. There was not a significant difference between the scores of living with/without their siblings. There was a significant difference between the scores on patience sub-dimensions considering the state of living with/without their siblings in favor of the children living without their siblings. Considering the scores from the duration of living in the shelters, there was a significant difference in favor of children who lived in the institution for 3 or more years. It was also determined that the scores from the patience sub-dimensions showed a significant difference in favor of children who lived in the shelters for 2 years. There is no significant difference between the scores obtained from the "Scale of Determining the Value of the Ethics" of children in need of protection according to their gender and the numbers of their siblings. In the children living with their families, there is a significant difference in favor of girls in the scores that they obtain according to the gender. There is a significant difference in favor of the ones with no siblings in the leadership sub-dimension according to *the number of siblings*.

Suggestions were made in line with the results determined at the end of the study.

Keywords : Pre-school Education, Child, Moral Values, Peer Relationship, Peer Violence
Number of Pages : 172
Advisor : Assoc. Prof. Dr. Saide ÖZBEY

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
İTHAF	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ.....	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	4
Araştırmanın Önemi.....	6
Sayıtlar	9
Sınırlılıklar.....	10
Tanımlar	10
BÖLÜM II	13
KURAMSAL TEMELLER.....	13
Değer Kavramı	13
Ahlak ve Ahlaki Değerler	15
Okul Öncesi Dönemde Ahlaki Değerler Gelişiminin Kuramsal Temelleri.....	18

Ahlaki Değerlerin Gelişimini Etkileyen Etmenler	23
Okul Öncesi Dönemde Ahlaki Değerler	29
Akran İlişkileri	32
Akran İlişkilerinin Önemi	33
Akran İlişkilerini Etkileyen Etmenler.....	34
Akran İlişkilerinin Okul Öncesi Dönemde Gelişimi	36
Farklı Akran İlişki Tipleri.....	37
Ahlaki Değerlerin Akran İlişkileri Üzerindeki Etkisi.....	43
Aile Kurumu ve Korunmaya Muhtaçlık Olgusu	44
Korunmaya Muhtaçlık Koşulları	46
Korunmaya Muhtaçlara Verilen Hizmetler	48
BÖLÜM III	61
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	61
Ahlaki Değerler İle İlgili Araştırmalar	61
Akran İlişkileri İle İlgili Araştırmalar	68
Korunmaya Muhtaç Çocuklar İle İlgili Araştırmalar.....	72
BÖLÜM IV	79
YÖNTEM.....	79
Araştırmanın Modeli	79
Çalışma Evren ve Örneklemi	80
Veri Toplama Araçları	80
Kişisel Bilgi Formları.....	80
Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği	81
Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği.....	83
Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği	84
Verilerin Toplanması.....	85
Verilerin Çözümlemesi.....	87
BÖLÜM V	89
BULGULAR VE TARTIŞMA	89
Veri Toplama Araçlarına Yönelik Normallik Testi Sonuçlarına İlişkin Bulgular	89
Örneklem Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	92

Araştırma Alt Problemlerine İlişkin Bulgular	97
BÖLÜM VI.....	141
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	141
Sonuçlar	141
Öneriler	142
KAYNAKLAR.....	147
EKLER	165
EK 1. Kişisel Bilgi Formu 1.....	166
EK 2. Kişisel Bilgi Formu 2.....	167
Ek 3. Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Alınan Araştırma İzin Onayı	168
EK 4. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında Alınan Araştırma İzin Onayı	169
EK 5. “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” Kullanım İzni.....	170
Ek 6. “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” Kullanım İzni	171
Ek 7. “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” Kullanım İzni.....	172

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların ve Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”ne Yönelik Hesaplanan Güvenirlilik Katsayıları.....	82
Tablo 2. Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların ve Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”ne Yönelik Hesaplanan Güvenirlilik Katsayıları.....	84
Tablo 3. Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların ve Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”ne Yönelik Hesaplanan Güvenirlilik Katsayıları.....	85
Tablo 4. Çocukların Kaldıkları Yere Göre “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği ” Puanlarına İlişkin Hesaplanan Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	90
Tablo 5. Çocukların Kaldıkları Yere Göre “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” Puanlarına İlişkin Hesaplanan Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	91
Tablo 6.Çocukların Kaldıkları Yere Göre “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” Puanlarına İlişkin Hesaplanan Çarpıklık Ve Basıklık Değerleri	91
Tablo 7. Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları.....	93
Tablo 8. Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Kurum Bakımı İle İlgili Özelliklerine Göre Dağılımları	93
Tablo 9. Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları.....	95
Tablo 10. Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların Öğretmenlerinin Özelliklerine Göre Dağılımları.....	97
Tablo 11. Çocukların Yaşadıkları Yere Göre “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”ne Yönelik İlişkisiz Ölçümlerde T Testi Sonuçları	98
Tablo 12. Çocukların Yaşadıkları Yere Göre “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”ne Yönelik İlişkisiz Örneklem T Testi Sonuçları.....	101

Tablo 13. Çocukların Yaşadıkları Yere Göre “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”ne İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	104
Tablo 14. Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği” İle “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyonu Katsayısı Sonuçları	106
Tablo 15. Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”İle “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları	110
Tablo 16. Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği” İle “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları	114
Tablo 17. Ailesiyle Birlikte Kalan Çocukların “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği” İle “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Spearman Korelasyon Katsayısı Sonuçları	116
Tablo 18. Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Kurumda Kalma Süresine Göre “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden Aldıkları Puanlara İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	119
Tablo 19. Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Korunma Altına Alınma Nedenine Göre “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden Aldıkları Puanlara İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	122
Tablo 20. Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Ailesinin Yanına İzinli Gitme Durumuna Göre “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	124
Tablo 21. Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Ailesi Tarafından Ziyaret Edilme Durumuna Göre “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	125
Tablo 22. Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Kardeşiyle Birlikte/Ayrı Olma Durumuna Göre “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	128
Tablo 23. Çocuk evlerinde kalan çocukların ahlaki değer yapılarının cinsiyetlerine göre hesaplanan Mann Whitney U testi sonuçları	130
Tablo 24. Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Ahlaki Değer Yapılarının Kardeş Sayılarına Göre Hesaplanan Kruskal Wallis Testi Sonuçları	132
Tablo 25. Ailesiyle Birlikte Kalan Çocukların Ahlaki Değer Yapılarının Cinsiyetlerine Göre Hesaplanan İlişkisiz Ölçümlerde T Testi Sonuçları	134
Tablo 26. Ailesiyle Birlikte Kalan Çocukların Ahlaki Değer Yapılarının Kardeş Sayılarına Göre Hesaplanan Betimsel İstatistikler	136

Tablo 27. *Ailesiyle Birlikte Kalan Çocukların Ahlaki Değer Yapılarının Kardeş Sayılarına Göre Hesaplanan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları* 137

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ailesiyle birlikte kalan çocukların “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” puanlarına ilişkin dağılım92

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

\bar{x} Ortalama

SS Standart Sapma

n Örneklem Sayısı

% Yüzdellik Değeri

r Korelasyon Sayısı

p Önemlilik Değeri

SPSS Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi Paket Programı (Statistical
Package For Social Scienc

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu açıklanarak, araştırmanın amacı ifade edilmiş, alt problemlere yer verilmiş; araştırmanın önemine değinilerek, araştırmanın sınırlılıkları belirtilmiş ve bazı terimlerin işlevsel tanımlamaları yapılmıştır.

Problem Durumu

Günümüzde hemen her şey bir değişim içindedir. Bu değişimden bireyler ve bireylerin içinde bulunduğu toplum da etkilenmektedir. Toplumsal değişmeyi, kültürel değişmelerden ve toplumsal ilişkilerden ayırmak mümkün değildir. Toplumsal yapı ve onu oluşturan toplumsal ilişkiler ağının farklılaşmasıdır. Toplumda meydana gelen bu hareketliliklerden aile yapısı da etkilenmektedir. Üç kuşak birlikte yaşayan geniş aile kalıbı yerini anne, baba ve çocuğun içinde bulunduğu çekirdek aile kalıbına bırakmıştır. Günümüz de sosyal farklılaşma hızlı olması nedeniyle değerler de hızlı değişim halindedir. Sosyolojik açıdan sosyal değerlerin değişiminin hızlı olması Türkiye'nin değerler sistemini de etkilemektedir. Eğitim, toplumsal değişim ile birbirini karşılıklı olarak sürekli etkilemektedir. Bunun içinde eğitimin, mevcut kültürü korumak ve değişimi sağlayacak bireyler yetiştirmek gibi işlevleri mevcuttur. Toplumsal değişmeden etkilenen eğitim, amaç ve yöntemlerini yeni şartlara uydurmak durumunda kalmıştır. Yaşamın her alanının değişmesi ile birlikte insanların amaçları, inançları, değer yargıları, sanat anlayışları değişmiştir (Arabacı ve Akgül, 2013; Sağ, 2003; Yörükoğlu, 2007) .

Maslow'a göre insanın bir değerler hiyerarşisine sahip olması gerekmektedir. Çünkü insan değerlerine göre önceliklerini belirlemekte ve amaçlı uzun vadeli faaliyetlerini değerlerine göre düzenlemektedir. En temel değer grubu ise "ahlaki değerler"dir. İnsan "iyi" ve "kötü" ayrımı yapacak ve iyiye yönelip kötünden uzaklaşacaktır. Dolayısıyla insanın yaşamında seçimlerine yön verecek değer kodlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Değerlerle birlikte, ahlak ve kişilik birbirini bütünler temel unsurlardır. Bu üç kavram davranışı oluşturan unsurlar olarak davranışa rehberlik yapmaktadırlar. Bu rehberlik doğrultusunda bireyin, içinde yaşadığı topluma ayak uydurup uyduramaması ahlaki gelişim düzeyini yansıtmaktadır (Aydın, 2006, s.1; Çağdaş ve Şahin, 2002, s.96; Çalışkur, 2010, s.26) .

Hiçbir çocuk dünyaya iyi ya da kötüyü bilerek gelmez. Çocuk toplumun yönlendirmesiyle iyiyi ve kötüyü ayırt edebilir. Dolayısıyla çocuğun doğumundan itibaren içinde bulunduğu çevre, çocuğun davranışlarını şekillendirecektir. Aldığı eğitimin kalitesi ile de seçimlerini doğru olandan yana yapması konusunda çocuk yönlendirilebilecek konumdadır. Eğitimle ahlak birbiriyle bağlantılı iki olgudur. Bu iki olgunun birleştiği kısım, insanın düşünce, duygu ve davranışlarıdır. Ahlak iyiyi ve yapılması gerekeni gösterir. Hangi davranışın iyi veya kötü olduğu ise eğitimle öğretilir. Aydın (2006, s.6), "eğitim bir bina ise değerler onun tuğlalarıdır" benzetmesi ile bu iki olgunun birbiriyle ilişkisine dikkat çekmiştir (Arabacı ve Akgül, 2013; Karatay, 2011) .

Değer eğitiminin ilk başladığı kurum okullardan önce ailedir. Aile, çocuğun ahlak eğitiminde en önemli kurumdur. Çocuğun sağlıklı aile ilişkilerinden yoksun kalması, onun duygusal ve zihinsel gelişimini olumsuz biçimde etkileyebilmektedir. Model olarak öğrenmelerini gerçekleştirdiği bu dönemde çocuk, aile içindeki bir bireyi kendisiyle özdeşimi sağlamaktadır. Bu üyelerin kişiliklerinde bir bozukluk olması durumunda olumsuz davranış örneğinin çocuğa yansıma ihtimali artmaktadır (Aydın, 2006, s.8; Beil, 1996, s.20; Erkan, 1995; Vatandaş, 2011) .

Çocukların gelişiminde temel kurum olan aile çeşitli sebeplerden ötürü (ölüm, boşanma, psikolojik ve sosyo-ekonomik vb nedenler) kimi zaman fonksiyonlarını yerine getirememekte ve çocuk, korunmaya muhtaç konuma geçmektedir. Anasız babasız

büyüme, dağılmış ailede büyüme, kavganın çatışmanın olduğu ortamda büyüme, aile dengesini bozacak anne ya da baba örneğini gözlemleyerek büyüme çocuğun ruhsal yapısını etkileyecektir ve çocukta derin izler bırakacaktır. Kurumlarda yapılan düzenlemeler ile hem bu sayılan yetersizliklerle yetişen çocuklar üzerinde geçmişin izleri kaldırılmak istenmektedir hem de kurum bakımının olumsuzlukları azaltılmak istenmektedir (İşkol, 2005; Kutlu, 1992; Yalçın, 2010; Yörükoğlu, 2007) .

Çocuklar yaşamının ilk yıllarında içinde bulunduğu çevre ile etkileşime başlamaktadırlar. Etraflarındaki insanlardan etkilenmekte ve onlarla sosyal ilişkiler kurmaya başlamaktadırlar. Çocukların sosyal çevresinde aile bireylerinden sonra en çok birlikte olduğu kişiler, genellikle çevresindeki diğer çocuklardır. En önemli sosyal deneyimleri, bu yakınındaki akranları aracılığıyla elde etmektedirler (Arslan, 2009; Aydın, 2013, s.116; Darıca, 2004, s.47; Erten, 2012; Yalçın, 2010, s.36) .

Akran ilişki gelişimi aşama aşama gerçekleşir ve gittikçe karmaşıklaşan bir yapıya sahiptir. Akran iletişimini etkileyen faktörler ile birlikte farklı akran ilişki türleri bulunmaktadır. Bunlar akranları tarafından kabul edilme, akranları tarafından reddedilme, akran şiddeti ve akran şiddetine maruz kalma olarak ele alınmaktadır (Ekşi ve Yaman, 2010, s.11; Gülay, 2008) .

Zorbaca davranışlara maruz kalan çocukların bundan olumsuz yönde etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu çocuklar, maruz kaldıkları zorbalıktan dolayı psikolojik rahatsızlıklara sahip olabilmekte ve bu çocuklarda düşük özgüvene, düşük benlik saygısına sebep olabilmektedir. Aynı zamanda zorbalığa maruz kalan çocukların akranları ve yakın çevresi ile iletişim kurma-devam ettirme becerileri ve sosyal becerilerinin gelişiminde sorun gözlenmekte ve yaşama karşı olumsuz tutum sergilemektedirler. Akran gruplarının beklentileri sahip oldukları değerler doğrultusunda şekillenmektedir. Ayrıca ebeveynlerin sahip oldukları kültürel değerler de aynı şekilde çocukların akranlarıyla kurdukları ilişkiyi etkileyecektir. Dolayısıyla çocuğun sahip olduğu değerler, akranlarıyla ve çevresindeki diğer bireylerle kurduğu iletişimi şekillendirecektir (Erten, 2012; Gülay, 2008; Öztürk, 2011) .

Çocukların sahip oldukları ahlaki değerler toplum içerisinde yer edinmelerini sağlayacaktır. Toplumla etkileşim halinde olan çocukların çevrelerinde etkileşim halinde oldukları en etkin toplumsal gruplar ise aileleri ve akranlarıdır. Sahip olunması gereken ahlaki değerlerin çocuğun akranları ile daha aktif ve sağlıklı iletişim kurması üzerindeki etkisini belirlemek hedeflenmektedir. Akran ilişkilerinin bir çeşidi olan akran şiddetine maruz kalma durumunun sahip olunması gereken ahlaki değerlerin eksikliğinden etkilenip etkilenmediğini saptamak istenmektedir. Ayrıca aile bakımından eksiklik yaşayan korunmaya muhtaç çocuklar çalışmaya dahil edilmiştir. Aile kavramının eksikliği, kurum bakımında yetişmenin çocukların ahlaki değer yapıları üzerindeki etkisi ve değer yapılarının bu gruptaki çocukların akran ilişkileri, akran şiddetine maruz kalma durumları üzerindeki etkisini ortaya koymak hedeflenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; 61-72 aylık korunmaya muhtaç çocukların ve ailesiyle birlikte yaşayan çocukların ahlaki değer yapılarının, akran ilişkileri ve akran şiddetine maruz kalma durumları arasındaki ilişkiyi belirlemektir.

Araştırmanın bu temel amacı doğrultusunda şu sorulara cevap aranacaktır:

1. Korunmaya muhtaç çocuklar ile ailesi ile birlikte yaşayan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?
2. Korunmaya muhtaç çocuklar ile ailesi ile birlikte yaşayan çocukların “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?
3. Korunmaya muhtaç çocuklar ile ailesi ile birlikte yaşayan çocukların “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?

4. Korunmaya muhtaç çocukların ve ailesiyle birlikte yaşayan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” ile “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

4.1. Korunmaya muhtaç çocuklar: Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği / Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği

4.2. Ailesiyle birlikte yaşayan çocuklar: Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği / Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği

5. Korunmaya muhtaç çocukların ve ailesiyle birlikte yaşayan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” ile “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

5.1. Korunmaya muhtaç çocuklar: Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği / Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği

5.2. Ailesiyle birlikte yaşayan çocuklar: Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği / Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği

6. Korunmaya muhtaç çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”nden, aldıkları puanlar;

6.1. Çocukların kurumda kalma sürelerine,

6.2. Korunma altına alınma nedenine,

6.3. Aile yanına izne gidip gitmeme durumuna,

6.4. Çocukların aileleri tarafından ziyaret edilme durumuna,

6.5. Kardeşlerinden ayrı kalma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

7. Korunmaya muhtaç çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” den aldıkları puanlar çocukların;

7.1. Cinsiyetine,

7.2. Kardeş sayılarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

8. Ailesi ile birlikte yaşayan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” den aldıkları puanlar çocukların;

8.1. Cinsiyetine,

8.2. Kardeş sayılarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Önemi

Çocuklar belli bir kültür içine doğmakta ve ailesi, çevresindeki insanların etkisiyle o kültüre uyum sağlamaktadırlar. Doğruyu yanlış, iyiyi kötüyü ayırt edip tercihlerini ahlaki ve bilişsel olgunluğuna göre yönlendirmeye başlamaktadır. Çocukların 0-6 yaş dönemi gerek kişiliğinin oluşmasında gerekse ahlaki değerler açısından çok önemlidir. Dolayısıyla bu dönemde ilk öğrendikleri kalıcı bilgiler davranışlarını şekillendirmede önemlidir. Sosyal bir varlık olan insan sevme, sevilme, ait olma gibi ihtiyaçlarını yakın çevresine uyumlu davrandığında giderebilecektir. Bu da en azından yakın çevresinin ahlaki değerlerine sahip olması ve onlara uyumlu davranması ile mümkün olacaktır (Dirican, 2013).

Çocuğun gelişimi, sağlıklı bir insan olabilmesi için duygusal gereksinimlerinin karşılanması çok önemlidir. Bu duygusal gereksinimlerini en iyi karşılayacak olan kurum öncelikle ailedir. Çocuğun hayatının erken döneminde temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, bütün gereksinimleri annesi tarafından karşılanan çocuğun anneden ayrılma durumunda kalması çocukta güvensizlik ve kaygı oluşturabilir. Aile içindeki iletişim problemleri, birbirlerine karşı olumsuz davranışları, anne babanın varlığı ve çocuk üzerinde varsa olumsuz etkileri çocuğun sağlıklı bir kişilik kazanmasını engelleyecektir (Kozan, 2012; Uslu, 2011).

Çocuğun anne babası ile yaşamasının, bir aile ortamında yaşamasının gelişimi açısından en doğrusu olduğu bilinmektedir. Ancak bu yaşadığı ortam kimi zaman çocuk için yeterli gelmemekte hatta ona fiziksel, duygusal, sosyal yönden zarar verecek düzeye

ulaşabilmektedir. Anne babanın boşanması, ölümü, ailenin dağılması veya aile görevlerini yerine getirememesi durumundaki çocuklar, korunmaya muhtaç çocuklar kavramını meydana getirmektedir. Korunmaya muhtaç çocuklar grubuna bakıldığında, hepsinin bir takım olumsuzlukları yaşayarak devlet koruması altına girdiği görülmektedir. Bakım altına alınan çocuklar diğer çocuklardan farklı bir ortamdan, farklı bir yaşam şekliyle bir araya gelmişlerdir. Dolayısıyla farklı istek ve ihtiyaçları olan çocuklarda eksiklik duygusu oluşacaktır. Bunun yanında kendilerini diğer insanlardan farklı hissedecek ve bu belki de toplumdan uzaklaşmalarına sebep olacaktır (Kozan, 2012) .

Her insan sevgiye, güvene, güvenilmeye, anlaşılmaya ve deneyimler kazanmaya ihtiyaç duyar. Çocukluk döneminde bu ihtiyaçların giderilmemesi durumu daha kalıcı izler bırakabilmektedir. Korunmaya muhtaç çocukların sorunlarına bakıldığında bu ihtiyaçların doyurulmadığı gözlenmektedir. Bu araştırma çocukların ahlaki değer yapılarının içinde buldukları bazı değişkenlerden etkilenip etkilenmediğini ortaya koymak açısından önem taşımaktadır.

0-6 yaşlar arası kişilik oluşumu açısından önemli bir dönemdir. Bu dönemde ailenin tutumu çok önemlidir. Aile bireylerinin, sosyal becerilerinin gelişmesi, ev ve diğer ortamlardaki davranışlarında tutarlılık olması gerekmektedir. Korunmaya muhtaç çocukların sürekli yakın temasta oldukları bakıcı anneler, sorumlu kişiler ve çalışanlar değişim halindedirler. Bu değişiklik çocuklarda sürekli bir güvensizlik duygusu uyandırmaktadır. Ayrıca model alabilecekleri sabit bir kişiliğin hayatlarında olmayışı bu çocukların kazanması gereken davranış ve değerler konusunda da telafisi zor olan boşluklar oluşturmaktadır. Korunmaya muhtaç çocuklarda ahlaki değerler konusunda ki eksikliğe bu çalışma ile dikkat çekmek istenilmiştir. Bununla birlikte okul öncesi dönemdeki çocukların en çok birlikte olduğu kişiler akranlarıdır. Çocuk zamanla akranlarıyla anlamlı etkileşimler kurmaya başlayacaktır. Bu dönemde çocuk akranlarını model alma yoluyla da öğrenmelerini gerçekleştirir ve iyi-kötü, doğru-yanlış davranışları kişiliğine oturtmaya başlar. Çocuğun akranlarıyla olumlu ilişkiler kurabileceği ortamlara yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma ile korunmaya muhtaç çocuklarda değerler

konusundaki eksikliklerinin akranlarıyla ilişkilerini ne düzeyde etkilediğine de dikkat çekilecektir.

Toplumun sahip olduğu değerler bireylerin yaşamlarını da etkilemektedir. Gerek ebeveynlerin gerekse öğretmenlerin çocuklardan beklentileri de toplumun sahip olduğu değerlerden etkilenmektedir. Çocuklarında davranışlarını bu değerler doğrultusunda şekillendirmeleri beklenmektedir.

Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları gibi bakım hizmetlerinde kalabalık ortamlarda kurum çalışanlarının çocukların özelliklerine göre davranma imkânları azalmaktadır. Bundan dolayı toplumsal kabul gören ahlaki değerlerin çocuklara kazandırılmasında, tutarlı ve bireysel farklılıklara dikkat edilen bir değer eğitimi güçleşmektedir. Sevgi evleri, çocuk evleri vb. düzenlemeler ile çocuklarda aile ortamının sıcaklığı yaşatılmaya çalışılmaktadır. Hem çocukların sınırlı sayıda oluşu hem de çocuklara bakım hizmeti veren personel sayısının az olması ve sürekli değişmemesi çocukların bağlanma, güven duygusu ve kişisel gelişimi açısından olumlu sonuçlara ulaşılma hedeflenmektedir. Çünkü az sayıda çocukla ilgilenen personel çocukların özelliklerine göre bakım ve ilgiyi verebilecek, çocuklarla daha yakından ilgilenecektir. Bu araştırma söz konusu yeni düzenlemelerin çocukların davranışları üzerindeki etkisini ortaya koymak ve çocuk evi sistemini detaylıca ele almak açısından önem taşımaktadır. Söz konusu düzenlemelerin ailesi ile birlikte yaşayan normal çocukların ve korunmaya muhtaç çocukların ahlaki değer yapıları arasında fark bulunup bulunmadığını ortaya koymak açısından önem taşımaktadır.

Korunmaya muhtaç çocuklarda, aile durumları ile ilgili eksikliklerden dolayı arkadaşları tarafından *dışlanma*, *eleştirilme*, *suçlanma* ya da *acınma* gibi durumlara maruz kalmaktadırlar. Bu durum çocuklarda olayların sorumlusu olarak kendilerini görme, düşük *özgüven*, gruba dahil olamama, utangaçlık ve daha birçok sorunun gözlenmesine sebep olabilmektedir. Kurum bakımında kışla tipinden çıkılarak çocuk evi gibi sistemlere yoğunlaşılması ile planlanan çocuklara toplumla daha iç içe olabilecekleri bir ortamın sağlanmasıdır. Bunun sonucu olarak toplumsal uyum içinde kazanmaları gereken ahlaki değerler konusunda daha bireysel ilgilenilerek, sahip oldukları değerler ile akranlarıyla

iletişimlerinde rehber olunmaktadır. Dolayısıyla hayatlarının çoğu kısmını beraber geçirdikleri akranlarıyla yaşayabilecekleri problem durumlarını en aza indirmek gerekmektedir. Bu nedenle bu araştırma korunmaya muhtaç çocukların ahlaki değer yapılarını belirleyerek söz konusu değerlerin akran ilişkileri üzerindeki etkisine dikkat çekmek açısından önem taşımaktadır.

Araştırmada korunmaya muhtaç çocuklar ve aileleriyle birlikte yaşayan çocukların değer yapıları ile akran ilişkileri ve akran şiddetine maruz kalma durumları arasındaki ilişki incelenecektir. Araştırma ile ahlaki değer yapılarının akran ilişkileri üzerindeki olumlu etkisini ortaya koyularak ahlaki değer eğitiminin geliştirilmesi açısından eğitimcilere ışık tutulacağı umulmaktadır.

Araştırma yurt içinde korunmaya muhtaç çocuklar ve aileleriyle yaşayan çocukların ahlaki değer yargıları, akran ilişkileri ve akran şiddetine maruz kalma durumlarının karşılaştırmalı olarak inceleneceği ilk çalışma olması açısından da önem taşımaktadır.

Sayıtlar

Araştırmanın yapılmasında geçerli olabilecek varsayımlar aşağıda belirtilmiştir:

- Araştırmada kullanılan “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”nin çocukların ahlaki değer yapılarını ölçeceği varsayılmıştır.
- Araştırmada kullanılan “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nin çocukların akran şiddetine maruz kalma durumlarını ölçeceği varsayılmıştır.
- Araştırmada kullanılan “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nin çocukların akran ilişkilerini ölçeceği varsayılmıştır.
- Ailesiyle birlikte yaşayan çocukların öğretmenleri ve korunmaya muhtaç çocuklar ile ilgilenen bakım elemanları tarafından anketlere verdikleri cevapların gerçek düşüncelerini yansıttığı varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

- Bu araştırma 2015-2016 eğitim öğretim yılında Ankara’da çocuk evlerinde kalan 61-72 aylık çocuklarla ve Ankara merkez ilçelerinden Keçiören de bulunan bağımsız anaokulları, resmi ilkokula bağlı anasınıfları ve özel anaokullarında eğitim gören 61-72 aylık ailesiyle birlikte yaşayan çocuklarla sınırlıdır.
- Araştırma, “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”, “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” ve “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden elde edilecek verilerle sınırlıdır.

Tanımlar

- *Ahlak*; İyi ve kötü davranışlar bütünüdür ve insanların uymakla sorumlu oldukları davranışlar ve kurallardır (Kulaksızoğlu, 1995) .
- *Korunmaya muhtaç çocuk*; Beden, ruh ve ahlâk gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;

Ana veya babasız, ana ve babasız,

Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,

Ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen,

Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuk, korunmaya muhtaç çocuktur.

- *Sevgi evleri*; kurum bakımı yerine daha küçük birimlerde, aile ortamına benzer yapılar ve ilişkiler sistemi içerisinde çocukların yetiştirilebileceği küçük müstakil binalardan oluşturulan site içinde bakımının sağlanması esasına dayanan hizmet modelidir.

- *Çocuk evleri;* toplu yaşanan kuruluşlar yerine en çok 6-8 çocuğun barınıp yaşamlarını sürdürebilmesine, temel gereksinimlerinin karşılanabilmesine, toplu yaşamın getirdiği kurum bakımı olumsuzluklarını yaşamadan çocukların öz güveni ve benlik *saygısı* yüksek, geleceğe güvenle bakabilen, kendisini buna azami düzeyde hazırlayan ve gelecek kaygısını en aza indirmiş, arkadaşlık, komşuluk ve mahalle gibi yerel kültürel yapıyı toplumun içinde yaşayarak öğrenebilen, toplumla iç içe ve toplumun gerçekleriyle bütünleşen, örf, adet ve kültürünü benimsemiş ve içselleştirmiş gençlik yetiştirmek esasına dayanan bakım hizmet modelidir.
- *Çocuk esirgeme yurtları;* 13–18 yaş arasında bulunan korunmaya muhtaç çocukların koruma ve bakımlarını sağlayıp onları bir iş veya meslek sahibi kılarak, topluma yararlı kişiler olarak yetiştirilmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü bulunan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER

Değer Kavramı

Çocukluk dönemi, insan hayatında gelişimin hızlı gerçekleştiği en kritik dönemdir. Bu kritik gelişim dönemlerden biri de ahlaki gelişimdir. Ahlakın ve kişiliğin temelleri 0-6 yaş döneminde atılmaktadır. Çocuk içinde bulunduğu çevreden, girdiği ortamlardan, iletişim halinde olduğu kişilerden, aldığı eğitimden etkilenmektedir. Bu etki yaşam boyunca kendisiyle gelmekte ve hayatını şekillendirmektedir. İnsanlarla doğduğu andan itibaren iletişim halinde olan çocuk, bu iletişim dolayısıyla topluma uyum sağlamak çabasına girmektedir. Bu noktada sahip olduğu değerlerin toplumsal değerler ile paralel olması beklenmektedir (Dirican, 2013) .

Toplumsal değerler insan yaşamını önemli ölçüde etkilemektedir. İnsan içinde bulunduğu toplumdan etkilenirken, davranışları doğrultusunda da toplumdan takdir görmek ister. Sevgi, saygı, dürüstlük, nezaket, temizlik vb. değerler toplum tarafından onay verilen değerlerdir ve bu değerlere sahip olan birey toplumda değer görmeyi ummaktadır (Öztürk, 2011) .

Değer, toplumun kabul edebildiği, çocuğun topluma uyumunun sağlanmasında yapması ve yapmaması gereken kurallar içerisinde iyi insan özelliklerini taşıyabilmesidir. Kişinin özgür iradesi ile seçtiği ve bu seçimleri doğrultusunda davranışlarını yönetmesini sağlayan, içten gelen güçtür. Değerler ve davranışlar bir bütün olarak ele alınır. Kişinin benimsediği değerler değişmedikçe davranışlarının da değişmesi pek mümkün değildir. Bilgi beceri ve

tutum kazanması yanında bunların hayata dengeli ve sağlıklı bir şekilde yansıtılmasını sağlamak gerekmektedir. Bu şekilde iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişmek mümkün olabilecektir (Dirican, 2013; Yazıcı, 2013) .

Değer bir toplumun kendi hakkındaki inanç ve tutumlarını ifade eder. Farklı türleri ve bu türlere bağlı olarak farklı işlevleri bulunmaktadır. İyi, kötü, doğru, yanlış kavramlarıyla ilişkili olarak insan-çevre ilişkisini düzenleyen, arzu edilen ya da edilmeyen, farklı kültürel yaklaşımları açıklamakta etkili bir kavramdır. Değerler, bilmeyi, düşünmeyi, değerlendirmeyi olması gereken düzeyde insanın eylemlerinde sergilemesindeki soyut yardımcılarıdır. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet olarak tanımlanmaktadır. Bir nesneye, varlığa veya faaliyete insanın kendisinin ve etkisi altında olduğu toplumun verdiği önem veya üstünlük değer olarak ele alınabilir. Belli bir durum ya da şartlara bağlı kalmaksızın arzu edilen, yararlı görülen ve beğenilen şeyleri gösteren kıstaslardır (Arabacı ve Akgül, 2013; Aydın, 2006, s.1; Balay ve Kaya, 2014; Çalışkur, 2013, s.9; 2015; Şirin, 1986) .

Değerlerin ortak özelliklerini şu şekilde ele almaktadır:

- Toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
- Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireyleri iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
- Sadece bilinç değil, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
- Değerler, bireyin bilincinde yer eden davranışı yönlendiren güdülerdir

Spranger, insanların değer yönelimlerini bireysel değerlere göre altı kategoriye ayırmıştır. Bunlar: kuramsal, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dinsel değerlerdir. Bunların yanında değerler evrensel, milli, dini, sosyal değerler olarak ele alınmaktadır (Çalışkur, 2013, s.11; Yazıcı, 2006) .

Siyaset bilimci Ronald Inglehart, değerleri iki boyutta ele almıştır. Inglehart'ın teorisine göre sıkı çalışma, güvenlik, refah, başarı, kararlılık, tasarruf ve sorumluluk modern

değerler içindeyken; özgür seçim, arkadaşları ile birlikte olma, memnuniyet, serbest zamanlara önem verme post modern değerlerin içerisinde ele alınmaktadır (Çalışkan ve Karademir, 2014) .

Nelson değerleri üç grup şeklinde ele almıştır. Bunlar bireysel, grup ve sosyal değerlerdir. Bireysel değerler kişisel tercihlerimizle alakalı iken grup değerleri belirli bir grubun üyeleri tarafından kabul edilen değerlerdir. Sosyal değerler ise adalet, eşitlik, saygı gibi bireyin toplum içinde var olmasını sağlayan değerlerdir. Schwartz, değerleri yaşamlarını yönlendirmekteki önemine göre ele almıştır. Bu sebeple değerleri bireysel değerler ve kültürel değerler olarak gruplandırmıştır. Rokeach, değerleri temel değerler ve araçsal değerler olarak ayırır. Temel değerler arzu edilen başarı, özgürce seçim, eşitlik vb. değerler iken araçsal değerler bu temel değerlere ulaşmak için sergilenen cesaret, sorumluluk, tutku vb. davranış biçimleridir. Araç değerler haz, mutluluk, yarar vb olarak ele alınsa bile etik anlamda bir ahlakilik taşımamaktadır. Amaç değerler ise adalet, yardımseverlik, dürüstlük gibi ahlaki değerlerdir (Yazıcı, 2006; Yönden, 2015) .

Değerler ahlaki değerler ve ahlaki olmayan değerler olarak ikiye ayrılabilir. Ahlaki olmayan değerler kişinin yapmayı istediği ve yapmaktan hoşlandığı değerleri belirtir. Klasik müzik dinlemeye değer vermek gibi. Ahlaki değerler ise bireye yapması gerekeni söyler. Dürüstlük, sorumluluk, doğruluk gibi diğer insanlarla ilişkilerinde uyma zorunluluğu hissettiği değerlerdir. Maslow'a göre de insanın bir değerler hiyerarşisine sahip olması gerekmektedir. Çünkü insan değerlerine göre önceliklerini belirler ve amaçlı uzun vadeli faaliyetlerini değerlerine göre düzenler. Değerlerle birlikte, ahlak ve kişilik birbirini bütünler temel unsurlardır. Bu üç kavramın etkileşimiyle toplum tarafından uygun bulunan davranışlar meydana gelebilmektedir (Çalışkur, 2010, s.10; Gül, 2013) .

Ahlak ve Ahlaki Değerler

Ahlak bir toplumda insanların, uymak zorunda oldukları davranış kurallarıdır. Toplumda neyin iyi neyin kötü olduğu konusunda ortak kanı oluşturarak düzen ve huzuru sürdürür.

İnsanın bir amaca yönelik olarak kendi arzusu ile iyi davranışlarda bulunup kötülüklerden uzak durmasıdır. İnsanları bir arada tutan manevi bir bağıdır ve ahlaki değerler bu bağı en önemli kısmında değerlendirilmektedir. Çünkü ahlak, insanların bir arada yaşamasını sağlayarak o toplumun var olmasını sağlar (Aydın, 2006, s.1) .

Ahlak, kişinin doğuştan getirdiği gizil güçler ile toplumda var olan iyi-kötü ya da doğru-yanlış gibi kavramların, kişinin kendisi tarafından oluşturulan “huy”, “inanç”, “tutum” ve “âdet” gibi, özellikle manevi varlığını belirleyen davranışların tümü olarak ele alınmıştır. Ahlak, insanın kendisinde dahil tüm varlıklara karşı görevlerini yerine getirmesi için sahip olması gereken olumlu özelliklerin tümüdür (MEB Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ahlak Gelişimi [MEGEP], 2013; Öztürk, 2003) .

Ahlak, insan ve yaşam ile ilgilidir. İnsan, hayatın anlamını değerleri gerçekleştirerek kavrayabilir. Dolayısıyla yaşadığı toplumun ahlak kurallarına göre eylemlerini, yaşamını düzenlemek durumundadır. İnsanlar ve çağlar değişse bile ahlak ve ahlak ilkeleri insan hayatındaki önemini koruyacaktır. İçinde yaşadığı topluma ayak uydurup uyduramaması bireyin ahlaki gelişim düzeyini yansıtmaktadır. Ahlaken alt seviyelerden kalmış bireyler, kendi ilgi ve ihtiyaçları konusunda kurması gereken dengeyi kuramamakta ve toplumun değer yargıları doğrultusunda hareket edememektedirler. Topluma sağlıklı bir şekilde ayak uyduramamanın sonucu olarak dışlanmaktadır. Sağlıklı bir kişilik yapısı gösterememekte, sosyopat ve psikopatik kişilik yapısı geliştirmektedirler (Aydın ve Gürler, 2014, s.18; Çağdaş ve Şahin, 2002, s.96) .

Ahlak ve değerler birbiriyle yakın ilişkilidir. Değer, kendisine yönelilen bir alan, ahlak ise ne tür değerlere yönelilmesini belirleyen kurallar bütünüdür. İnsanı etkileyen kurallar bütünlüğü içinde farklı alanlar vardır. Bunların içinde en önemlisi ahlaki değerler olarak ele alınır. Birey, toplum ve insanlığın varlığı ve gelişmesi diğer değerlerin yanında özellikle ahlaki değerlere bağlıdır. Ahlaki değerler olumlu hedef göstererek davranış imkânı sağlar ve toplumdan ayrı tutulamaz. Dolayısıyla toplumla iç içe, sosyal olan insan,

bulunduğu toplumu etkileyen ahlaki kurallardan ayrı düşünülemez. (Gündüz, 2010; Öztürk, 2003) .

Toplumu oluşturan insanın kişilik sahibi olabilmesi ancak değerlerle mümkündür. Bunun nedeni değerlerin insanın içinde kök salmış olmasıdır. Ahlaki değerlerin öğrenilip çatısının oluşturulduğu çocukluk dönemi temel değerlerin eğitimi konusunda verimli geçirilmesi gereken dönemdir. Toplum içindeki yetişkinlerin en önemli görevlerinden birisi çocuklara rol model olmaktır. Çocuklar ahlak kurallarını önce anlamlarından bağımsız öğrenirler sonra bu kuralların anlamlarını kavrarlar. Anlamlarının kavranması ise 6 yaşından sonra gerçekleşir. Çünkü küçük çocukların bilişsel yapıları, kuralları ve ahlak ilkelerini anlamaya yeterli değildir. Çocuklar için soyut olan kurallar ve kavramlar, eylemlerle ve somut yollarla açıklanmalıdır. Bunları birlikte uygulayarak ve yaşayarak benimsetmek gerekmektedir. Hem anne-babalar hem de eğitimciler çocukların içinde bulunduğu toplumun ahlaki kurallarını öğrenmesini sağlamalı ve onlara bu konuda önce kendileri uygulayarak rol model olmalıdırlar (Aydın ve Gürler, 2014, s.22; Gül, 2013; Kozan, 2012).

Okulöncesi eğitim süresince çocuklar paylaşmayı, dayanışmayı, sosyalleşmeyi, birlikte çalışmayı öğrenirler. Bununla birlikte dürüstlük, azimli olma, yardımsever olma, kendine güven, saygı, işbirliği gibi birçok ahlaki değer kazanılması çocuğun ruhsal gelişimi ve kişiliğın oluşumu ile ilişkilidir (Balat, 2012; Koca, 1997) .

Çocukların kendine güvenen, kendini doğru şekilde ifade edebilen bireyler olarak yetişmesi, sorumluluk sahibi olmaları çok güzel özelliklerdir, ancak çevreye duyarlı olma, saygı, sevgi, barış, gelenek görenekler, kibar olma, adaletli olma, aile gibi çok önemli değerlerimizi de unutmamak gerekmektedir. Aileler, eğitimciler, çevre bu konuda duyarlı olmak ve toplumu devam ettirecek olan çocukların en iyi şekilde geleceğe hazırlanmasını sağlamak sorumluluğundadırlar (Yaka, Yalçın ve Denizli, 2014) .

Okul Öncesi Dönemde Ahlaki Değerler Gelişiminin Kuramsal Temelleri

Çocukluk döneminde çevre, sadece fiziksel boyutuyla tanınmaya başlanmaz. Fiziksel boyutun yanında çocuklar, içinde buldukları toplumun kurallarını, değerlerini ve normlarını da öğrenmeye başlarlar. Diğer gelişim alanlarında olduğu gibi ahlak gelişimi açısından da okul öncesi dönem önemlidir (Sapsağlam, 2016) .

Okul öncesi dönemde ahlaki gelişimi açıklayan kuramcılara bakıldığında, bilişsel gelişimi temel alarak ahlaki gelişimi değerlendiren Dewey, Piaget ve Kohlberg; psikanalitik kuramcılar Freud ve Ericson; Sosyal öğrenme kuramcısı Bandura ve Kohlberg'i eleştirerek ahlak gelişimini ele alan Gilligan'ın literatürde önemli bir yer edindiği görülmektedir.

Psikanalitik Kuram

Freud, ahlak ve kişilik gelişimi sürecini, id, ego ve süperego kavramlarının denge sistemi ile ele almıştır. İd, insanın sahip olduğu bütün güdülerini ifade etmektedir. Sürekli isteklerine doyum arayan, cinsiyet ve saldırganlık güdülerinden oluşmaktadır. Ego, zihindekilerin bilinçli düzeye gelmesini sağlayan örgüttür. Ego, bilinç düzeyindeki algı, anı ve düşüncelerden oluşup, gün içinde yaşantımızdaki olayların elenerek gerçek düzeyde işlenmesini sağlamaktadır. Süperego ise çocuğun küçük yaşlarda ebeveynleri ya da çevresindeki bireylerden gözlemleyerek kabul ettiği, sonraki aşamalarda da sosyal yaşantıları ile şekillendirdiği değerleri ifade etmektedir. Süperego, bireyin davranışlarını değerlendirir ve davranışın doğru olup olmasının analizlerini yaptırır. İd, ego ve süperego kavramları arasında denge sağlanırsa hem ahlaki olarak hem de psikolojik olarak sağlıklı bir birey olunur. Freud, bu evrede ahlaki yargı ve standartların baba ile özdeşleşme ile ortaya çıktığını ve ahlak gelişiminin çocuğun kişiliğinde süperegonun gelişimi ile elde edildiğini ifade etmiştir. Freud'a göre süperego 5 yaş civarında oluşmaya başlamaktadır. Dolayısıyla ahlak gelişiminin ana hatları kişiliğin oluştuğu ilk beş yıl içerisinde şekillenmektedir (Başal, 2003, s.169; Çağdaş ve Seçer, 2002, s.102; Çapan, 2005; Dilmaç ve Bircan, 2015; Köseoğlu, 2016) .

Ahlak gelişimi psikanalitik kurama göre açıklayan diğer kuramcı Erikson ise, ahlak gelişiminin yetişkinliğin ilk dönemlerine kadar sürdüğünü belirtmektedir. Erikson, kişilik kuramına paralel olarak ahlak gelişimini ele almıştır. Erikson'a göre, süperego gelişimi, dört-altı yaşları arasındaki "girişimciliğe karşı suçluluk duygusu" evresinde oluşmaktadır. Bu dönemde çocuk, davranışlarını ve düşüncelerini anne-babayı memnun edecek şekilde gösterir. Reddedilme durumunda çocuk, kendisini yanlış bir davranışta bulunduğu için suçlu hisseder. Ahlaki gelişim için bir diğer önemli olan evre "kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası" evresidir. Ergenlik dönemine denk gelen bu aşama da genç kimlik arayışına girer ve girdiği gruplar ile bu arayışına çözüm bulmaya çalışır (Bayer, 2008; Dilmaç ve Bircan, 2015; MEGEP, 2013) .

Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı, insan davranışının bilişsel, davranışsal ve çevresel faktörler arasındaki etkileşimden etkilenip buna göre düzenlemesini açıklamaktadır. Bu kuram, insan davranışlarının gözlemlerden ve doğrudan deneyimlerden etkilendiğini savunmaktadır. İnsan, doğuştan ne iyi ne kötü özellik getirmektedir. Çocuk bir şahsı gözler, model alır ve taklit eder. Sosyal gruplarla etkileşim halinde olan insan, bu etkileşimler ile öğrenmeyi sağlar. Okul, iş ve arkadaş ortamı bu sosyal gruplardandır (Dilmaç ve Bircan, 2015; Kırhan, 2007; Öztürk, 2011; Yıldız, 2011) .

Bu teoride çocuğun ahlak gelişimini belirleyen kültürel normların doğru veya yanlış değerler olarak içselleştirilmesi ele alınır. Değerler görecelidir ve bireyin doğup büyüdüğü kültüre bağlıdır. Bandura, insanların davranışlarının gözlemlendiğini, öğrenmenin pekiştirme olmasa bile sürekli gerçekleştiğini, birey bu bilgiyi ihtiyaç duyduğunda sergileyip gözle görülür davranış haline getirdiğini savunur. Davranışın öğrenilmesi için her zaman bizzat yaşanması gerekli değildir. İnsanlar, gözlemledikleri davranışların sonucuna göre kendileri için yararlı olan durumlarda davranışı gösterirler. Yetişkinlerin koyduğu ödül ve cezalar davranışın doğru veya yanlış olup olmasını belirlemektedir ve

erken öğrenilmiş davranışların kalıcılığı daha fazladır (Çağdaş ve Seçer, 2002, s.106; Kırhan, 2007; Köseoğlu, 2016; Öztürk, 2011; Yıldız, 2011) .

Bilişsel Kuram

Bu kuramda ahlak gelişimini ele alan ilk kuramcı Dewey'dir. Dewey, eğitim müfredatı ile sosyal yaşam arasındaki sürekliliğin ahlaki kuralları kazanılmasında önemli olduğunu dile getirmiştir. Ahlak eğitiminin temelinde zihinsel eğitimi savunmuş ve genel eğitim sürecindeki gibi ahlak eğitimi sürecinde de çocuğun değerler ile ilgili kararlar alınmasında aktif olmasının önemine değinmiştir. Dewey'e göre davranışı etkileyen ve geliştiren her fikir ahlaki fikir içine girer ve bu fikirler ahlaki yargının temel unsurlarıdır. Dewey, ahlak gelişimini üç evrede ele almıştır.

Ahlak veya gelenek öncesi düzey: Biyolojik ve sosyal dürtülerle güdülenen ahlaki davranışları içeren dönemdir.

Geleneksel düzey: Bireyin içinde bulunduğu grubun değerlerini benimsediği dönemdir.

Özerk düzey: Bireyin davranışlarını kendi akıl yürütmesi ve karar vermesi ile oluşturduğu, içinde bulunduğu grubun standartlarını irdelediği dönemdir (Çağdaş ve Seçer, 2012, s.110; Dilmaç ve Bircan, 2015; MEGEP, 2013; Öztürk, 2011) .

Çocukta ahlaki değerlerin gelişimini açıklayan bilişsel kuramcılardan diğer ikisi Piaget ve Kohlberg'tir. Bu iki kuramcı da ahlaki gelişimi bilişsel gelişimle ilişkilendirir. Piaget'ye göre çocukların doğru ve yanlışla ilişkin yargıları ve kuralları algılamaları yaşlara göre değişiklik göstermektedir:

Heteronom dönem: İki-altı yaş arası olarak ele almıştır. Bu dönemde çocuğun davranışları üzerinde, neyin doğru olup olmadığına karar vermede yetişkinlerin etkisinin olduğuna inanır. Çocuk ahlaki yargılar bakımından başkalarına bağımlıdır. Çocuklar başkalarının davranışlarını değerlendirirken niyete değil yalnızca gözlenebilir sonuca dikkat ederler.

Kuralları fark etmeye başlayarak ne anlama geldiklerini anlamasalar bile davranışın sonucuna göre yetişkinleri taklit etmeye başlarlar.

Otonom dönem: Altı- on iki yaşlar arasıdır. Bu dönemde çocuk neyin doğru neyin yanlış olduğuna kendi görüşleri ile karar verir. Ahlaksal yargıların sorgulanıp değiştirilebileceğine, gerekirse çığnenebileceğine inanır. Kural koyucu ortamdayken kurala uyup olmadığı takdirde kurallara uymayabilirler. Çocuk bu dönemde kendisini başkasının yerine koyabilme yani empati kurma gücüne sahiptir (Çapan, 2005; Dilmaç ve Bircan, 2015; Erden ve Akman, 1998; MEGEP, 2013; Neslitürk, 2013) .

Kohlberg ise ahlak gelişimi alanında görüşlerini, Piaget'in ortaya koyduğu gelişim evreleri üzerine eklemiştir. Ahlaki yargının oluşmasında çocuklardan çok ergen ve yetişkinler üzerine yoğunlaşmıştır. Ahlaki gelişimi üç düzey ve altı aşamada ele almıştır. Sosyal etkileşim ile ahlaki gelişimin ömür boyu devam edeceğini vurgulamıştır (Aydın, 2013, s.162; Çapan, 2005; Neslitürk, 2013) .

Kohlberg'in ortaya koyduğu ahlaki gelişim evreleri şu şekildedir:

Gelenek Öncesi Düzey: Çocuk bu dönemde kültürel kural ve değerleri benimsemeye açıktır. İki dönemi içerir:

İtaat ve ceza eğilimi : Bu dönemde amaç cezadan kaçınmaktır. Cezadan kaçınmak için kurallara uyulur. Davranışın iyi mi kötü mü olduğunu anlamak için sonuca bakılır.

Saf çıkarıcı eğilim : Kişinin gereksinimlerini tatmin eden davranış doğru bir davranıştır.

Geleneksel Düzey: Bu dönemde çevrenin beklentileri önem taşır. Çevresindekilerin beklentilerine göre davranışlarını şekillendirir.

İyi Çocuk Eğilimi : Başkaları tarafından beğenilmek ve takdir edilmek için kurallara uyulur. Dolayısıyla başkalarının beğendiği davranışlar doğru davranış olarak yorumlanır.

Yasa ve Düzen Eğilimi : Bu dönemde yerleşmiş kuralları ve varolan düzeni korumak önemlidir. Otoriteye saygı gösterilmeli ve emirlerine uyulmalıdır.

Gelenek Ötesi Düzey: Bu dönemde ahlaki değer ve ilkeler kişilerden bağımsızdır.

Kontrat ve Yasaya Uygunluk: Toplumun yararına olan ve insan haklarını gözeten davranışlardır.

Evrensel Ahlak İlkeleri ve Eğilimi : Bu dönemde doğru davranış ne kavramlarla ne de yasalarla belirlenmez. Kişinin kendi vicdanı ile geliştirdiği ahlak prensipleri önemlidir (Bayer, 2008; Çapan, 2005; Dilmaç ve Bircan, 2015; Dirican, 2013; Yıldız, 2011) .

Kohlberg, ahlak gelişimini altı yaştan itibaren başlatmaktadır. Ancak çocuğun doğduğu andan itibaren aldığı her etkinin ahlak gelişimini etkileyeceğini savunur. Bir çocuğun ahlak gelişimi zihin gelişimi ile paraleldir. Çevresindekilerle etkileşim halinde olan çocuk doğru ve yanlış davranışları bu etkileşim ile şekillendirecek bilinci geliştirmelidir (Başal, 2003, s.177; Dirican, 2013; Neslitürk, 2013) .

Gilligan ve Ahlak Gelişimi

Gilligan, Kohlberg'in teorisini eleştirmiştir. Gilligan'a göre Kohlberg'in aşamaları kesin ve evrensel değildir. Kohlberg'in belirttiği gibi bir sonraki ahlaki gelişim aşamasına geçmekten ziyade önemli olanın ahlak sevgisini kazanmak olduğunu, ahlak sevgisinin ahlaklılığın üstünde bir değer olduğunu savunmaktadır. Ayrıca Gilligan, kadın ve erkeklerin sosyalleşmelerinin farklı olduğu, cinsiyete göre ahlaki gelişimi açısından farklılıkların olduğunu ele almıştır. Kohlberg'in örnekleminin kadınları kapsamadığı ancak genellemenin kadınlarla da ilgili olduğu kısmını eleştirmektedir. Kohlberg, kadınların erkeklere göre üçüncü evreden sonra daha düşük düzeyde bulunmaya meyilli olduklarını dile getirmiştir. Gilligan bunun kadının yetersizliğinden değil, toplumun kadından beklentileriyle alakalı olduğunu savunmuştur (MEGEP, 2013; Öztürk, 2011).

Ahlaki Değerlerin Gelişimini Etkileyen Etmenler

Aile

Değer eğitiminin ilk başladığı kurum okullardan önce elbette ki ailedir. Aile, çocuğun ahlak eğitiminde en önemli kurumdur. İnfomal bir ortamda, ahlaki duyguların uyandırılması, uygulanması ve ahlaki değerlerin kazandırılması görevine sahiptir. Aile içerisinde çocuklar, farklı yollarla kazanması gereken değerler konusunda yönlendirilmektedirler. Yaşamının en verimli ilk yıllarında, değerleri kazanmaya başlamaktadırlar. Aile ortamı bireylerin kişilik oluşumunda etkili olan yerdir. Sadece kişilik değil, psikolojik ve bedensel gelişiminde de önemli rol oynar. Çocuğun sağlıklı aile ilişkilerinden yoksun kalması, onun duygusal ve zihinsel gelişimini olumsuz biçimde etkileyebilmektedir (Aydın, 2006, s.8; Erkan, 1995; Vatandaş, 2011; Yazıcı, 2013) .

Toplum yaşamı ile ilgili değerleri çocuğuna kazandıran ana babalar, çocuklarının kişilik gelişimini sağlam temeller üzerine yerleştirir. Kritik durumlar karşısında nasıl davranması gerektiği konusundaki donanımı ailede edinir. Model alarak öğrenmelerini gerçekleştirdiği bu dönemde, aile içindeki bir bireyi kendisiyle özdeşimi sağlar. Dolayısıyla üyelerin kişiliklerinde bir bozukluk olması durumunda olumsuz davranış örneğinin çocuğa yansıma ihtimali artmaktadır. Evde olumlu model olunup eğitimine katılarak çocuğun benimsediği değerleri hayata geçirmesini sağlayacaktır. Bu şekilde bireyin yaşadığı topluma uyumunu sağlayacaktır. Sahip olduğu kültürel değerler ile çocuğun davranış kalıplarını şekillendirir. Onu bu yönde eğitir ve yönlendirmelerde bulunur (Aydın, 2006; Beil, 1996; Kozan, 2012; MEGEP, 2013; Terzi, 2009; Yazıcı, 2013) .

Toplumsal yaşamın düzen içinde devam etmesi için ortak insancıl değerlerin birleştirici gücüne ihtiyaç vardır. Ailenin çocuğu tanıyıp, hangi değeri ne kadar taşıdığını bilmesi ve bu doğrultuda çocuğu yönlendirmesi gerekmektedir. Doğruluk, büyüklere saygı, görgü kurallarına uyma, küçüklere ve güçsüzlere yardım, adil olma ve hak gözetme gibi değerlerin benimsenmesinde aile etkili bir şekilde devreye girmektedir. Ailede değer eğitiminin amacı, çocukları kendisi ve toplum ile barışık, gündelik hayatta kendileri ve

diğer bireyleri etkileyen konularda iyi-kötü ve doğru-yanlış arasında uygun seçimler yaparak hareket etmelerini sağlamaktır. Değer kavramları seçilirken çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine dikkat edilmeli ve aile çocuğa olumlu davranışlarla ilgili tutarlı ve net mesajlar vermelidir. Bunu yaparken de anne babanın demokratik bir tutuma sahip olması gerekmektedir. Çünkü çocuk, anne babanın aşırı hoşgörölü veya şımartıcı tutumuna göre yardımlaşma, paylaşma, fedakârlık gibi sosyal davranışlar geliştiremeyerek bencil bir kişilik sahibi olabilmektedir (Öztürk, 2011; Sapsağlam, 2016; Yuvacı, 2013; Yörükoğlu, 2007) .

Öğretmen

Eğitimin amacı toplumun üyelerine özellikle yeni kuşaklara kültürel ve ahlaki değerleri aktarmaktır. Eğitim, çocuğun değer kazanımı konusunda destekleyen karakter eğitimi görevini üstlenen bir çatıdır. Bu çatının altında bu görevin en büyük kısmını öğretmenler yüklenmiştir. Çünkü ailesinden ayrılan çocuğun kendisine birebir örnek alacağı kişi öğretmendir. Öğretmenin çocukları sevmesi, gelişimsel özelliklerini bilmesi ve gerekli bilgi ve becerilere sahip olması önemlidir. Çocuk çevresinden ne görürse onu yansıtacaktır. Dolayısıyla çevresindeki yetişkinleri rol model alacak ve karakter eğitimi o yönde tamamlanacaktır. Bu noktada okulda çocukla etkileşim halinde olan yetişkinlerin rol model oldukları bilincinde olması önemlidir. Ayrıca bu süreç okulla kalmayıp öğretmen ve okul idaresi aileyi eğitimin içerisine dahil ederek paralel bir değer öğretimi sağlanmalıdır. Bu şekilde okul, çocukta gizil güçlerin işlenerek ahlaki değerleri benimsemesi görevini yerine getirebilecektir (Arabacı ve Akgül, 2014; Bakioğlu ve Sılay, 2013, s.21; Balay ve Kaya, 2014; Canatan, 2015, s.422; Hökelekli, 2007; Terzi, 2009; Yazıcı, 2013) .

Aile katılımı sağlanarak eğitim ortamlarının paralelliği sağlanmaktadır. Okul ve ev ortamlarının bağlantılı olduğu durumlarda çocuk, okulda aldığı değer eğitimini ev ortamında da devam ettirebilmektedir. Okul öncesi eğitimde uygulanan etkinlikler ile çocuğun öğrenme eylemi eğlenceli hale getirilmektedir. Bu şekilde çocuğun etkinlikleri

kafasında somutlaştırması ve değerleri benimseyip hayata yansıtması kolaylaşmaktadır. Değerler ile ilgili olan etkinliklerde bir program çerçevesinde çocuğa aktarılmalıdır. Öğretmen aileyi bilgilendirerek sürece dahil etmelidir. İşbirliği, paylaşma, yardımlaşma gibi değerlerin evde ebeveynin çocuk ile uygulayabileceği planlamalar yapılmalıdır. Bu şekilde okul ortamında somutlaştırılarak sunulan değerler, ailenin de evde benzer etkinlikleri devam ettirmesi ile kalıcı hale gelecektir (Balat, 2012; Yazıcı, 2013; Yuvacı, 2013) .

Yaşamın içindeki öğretmenin bulunduğu kültürden etkilenmemesi mümkün değildir. çocuğun eğitimi sırasında da dile getirmese de kültürün etkisiyle çocuktan beklentileri olur ve bunu bir müfredat şeklinde sunmasa da çocuğa doğal şekilde öğretir. Çocuk bu öğrendikleri ile topluma daha kolay uyum sağlar ve çevresi tarafından kabul edilir (Yazıcı, 2013) .

Kültür

Kültür, toplumun yaşam biçimi olarak ele alınabilir. Ancak bu tanımdan sadece fiili bir yaşayış tarzı anlaşılmalıdır. Kültür toplumun normatif yaşam tarzını da yani ideallerini, hedeflerini ve gelecek tasarılarını da içine alır. Ahlak ise kültürün önemli bir parçasıdır. Ahlakı besleyen değerlerden normlar ya da kurallar belirlenir. Toplumda hukuksal, ahlaki, dini, görgü kuralları gibi kurallar mevcuttur. Hepsinin olması gereken davranışın ne olduğunu ifade eder. Davranış kuralları yaptırımlarla desteklenir. Ancak ahlak kuralları bu noktada ayrılır. Ahlaki kuralların çiğnenmesinde bir güçle desteklenmiş yaptırımdan ziyade toplumsal kontrol işleyişe geçer. Daha çok içsel otoriteye (vicdan) dayalı yaptırımlar mevcuttur (Canatan, 2014, s.422) .

Piaget'e göre çocukta ahlaki düşüncenin gelişmesi iki safhada gerçekleşmektedir. Çocuk hiçbir ahlaki düşünceye sahip değilken ilk düşünceler etrafındaki büyüklerin etkisiyle şekillenir. Yani çocuk otoriteci ahlakın özelliklerini göstermeye başlar. Çocuk, bir süre sonra bu otoriteci ahlak etkisinden özerk ahlak düşünce tipine geçer. Yani büyüklerin her

dediğinin doğru olduğu, mutlak değişmez düşünce sisteminden ahlakın değişmez prensipler olarak değil karşılıklı anlaşmaya bağlı normatif bir sisteme geçiş yapar. Bu geçişleri zihnin gelişimine paralel olarak görür. Batı kültüründe tespit edilen bu durumun diğer kültürlerdeki gelişimine bakıldığında farklılıklar olduğu görülmektedir. Kızılderililer de durumun tam tersi olarak önce özerk ahlaka sahip oldukları sonrasında otoriteci bir ahlaka geçiş yaptıkları görülmektedir. Türk kültüründe de çocuk, ilk yıllarda masum bir varlıktır ve kendi haline bırakılır. İlerleyen yaşlarda ise gerek sokak gerek okul gerekse yakın sosyal çevre ile etkileşime geçer ve öğretmen ebeveyn otoritesi ile karşılaşır. Dolayısıyla terbiye ve kültürel özellikler ahlaki düşüncenin ne yönde gelişeceğini göstermektedir (Canatan, 2015, s.423; Güngör, 1993, s.58) .

Eğitim Ortamları

Ertürk'e göre (1982) eğitim, "Bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme sürecidir." Bu tanım irdelendiği zaman kasıtlı olarak kısmı ile davranıştaki değişimin bir plan program dahilinde ilerlediği kastedilmiştir. Kastedilen program doğrultusunda, kazandırılması gereken toplumsal değerler de ele alınmaktadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda da Türk Milli Eğitiminin genel amacı, "... Türk Milletinin bütün fertlerini, Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmek" biçiminde belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 1992) .

Eğitimle ahlak birbiriyle bağlantılı iki olgudur. Bu iki olgunun birleştiği kısım, insanın düşünce, duygu ve davranışlarıdır. Ahlak iyiyi ve yapılması gerekeni gösterir. Hangi davranışın iyi veya kötü olduğu ise eğitimle öğretilir. Aydın (2006, s.123), "eğitim bir bina ise değerler onun tuğlalarıdır" benzetmesi ile bu iki olgunun birbiriyle ilişkisine dikkat çekmiştir. Okul, çevrenin değerlerinden etkilenen sosyal bir kurumdur. Toplumun değerlerinden etkilendiği gibi etkileyen kısımda da etkin bir şekilde yer alır. Değerler öğretilir ve öğrenilebilen olgulardır ve her şeyden önce bir eğitim konusudur. Bu

konuda toplumsal duyarlılık oluşturmak önemlidir. Okullar bu noktada değerlerin programlı bir şekilde öğretimini sağlama olanağına sahiptir (Arabacı ve Akgül, 2014) .

Herbart'ın etik anlayışına göre eğitimin temel amacı “iyi insan” yetiştirmektir. Dolayısıyla eğitim süreci buna göre düzenlenip, eğitim faaliyetleri bu amaca hizmet etmelidir. Okulun kültürler arası aktarım görevi mevcuttur. Toplum içinde kazandırılması gereken ahlaki değerlerin eğitim ile bir sonraki nesillere aktarımı sağlanmalıdır. Bu doğrultuda okul bireyin sosyalleşmesini sağlayarak toplum içinde de çocuğun ahlaki değerleri kazanmasını sağlamaktadır. Bu şekilde toplum içinde birlik, düzen sağlanacak ve yaşanılan toplum varlığını devam ettirebilecektir (Çelik ve Toklucu, 2015, s.316) .

Ahlakın insan hayatındaki yerine dair bilinç oluşmadıkça ahlak dersleri ile ulaşılması gereken hedefler karşılığını bulamayacaktır. Kişinin ahlaki değerleri kazanıp hayatına katması için öncelikli olarak bunları benimseyip kendisine mal etmesi gerekmektedir. Bu konuda sadece okul müfredatı ile değil okul kuralları, eğitim yasaları, idareciler, öğretmenler, veliler ve sendikal faaliyetler ile bu hedefe ulaşmak için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır (Öçal, 2015, s.333) .

Çocuğun ahlaki gelişimini etkileyen birçok faktör vardır. Bunlardan en etkili olanlardan birisi de kitle iletişim araçlarıdır. Teknolojinin gelişmesi ile toplumun içerisinde yer edinen kitle iletişim araçlarından çocukların etkilenmemesi söz konusu değildir. Önemli olan çocukların olumlu şekilde yönlendirilmesidir. Bu konu okul müfredatlarında da ele alınmalıdır. Çocuklara medya okuryazarlığı öğretilerek medyada yer alan bütün görüntü ve haberlerin doğru olmadığı ve gerçeği yansıtmadığını fark etmeleri sağlanmalı, bunlara eleştirel gözle bakabilmenin öğretilmesi gerekmektedir (Hökelekli, 2007) .

Medya

Günümüzde yazılı ve görsel medya çocuğun değer oluşumunu etkileyen etmenler arasındadır. Bu görevi üstlenen aile ve toplum yerini medyaya bırakmaktadır. Gelişen bilişim ve iletişim teknolojisinin olumlu yönleri olduğu gibi olumsuz etkileri de

oluşabilmektedir. Küreselleşmenin etkilerinin yoğun olduğu bu sosyal yapı içinde sosyal sorunların yaşanmasının önlenmesi için değer eğitimi daha da önemli hale gelmiştir (Arabacı ve Akgül, 2013) .

Kitle iletişim araçları ve dolayısıyla medya, modern zamanların biçimlendirici araçlarıdır. Toplumsal yapı ve kültür üzerinde etkisi nedeniyle medyanın kazandığı güç gözler önündedir. Modern zamanda medyanın çocuğun toplumsallaşmasında sürecindeki diğer etmenlere göre daha baskın hale geldiği görülmektedir. Bilim ve teknolojideki bu hızlı gelişmeler toplumsal değişimleri de arttırmaktadır. Bu da ahlaki değerlerin değişmesine neden olmaktadır. Bu değişimlere paralel şekilde ahlaki ilerleme de gerçekleşmez ise teknoloji kötü amaçlar için kullanılabilir ve toplum daha kötüye gidebilir. Dolayısıyla kitle iletişim araçları dikkate alınmadığı bir eğitim sistemi düşünülmemelidir (Aydın, 2006, s.123; Şengün, 2007) .

Kitle iletişim araçlarının bireyleri tek yönlü olarak ve doğrudan etkileme özelliği vardır. Yeni bilgiler edinmenin yanında var olan bilgi ve değerlerinde de değişimler meydana gelmektedir. Çocukların bu kitle iletişim araçları etkisiyle davranışlarının etkilenmesi çok yüksek ihtimaldir. Çünkü henüz eleştirel bir zekâ geliştirememiştir. Görsel kanaldan alınan bilgiler duygusallıkla sunulduğu zaman eleştiriye açık düşünme işlemlerinden geçmediği için tutum ve davranışları etkilemesi kolaylaşmaktadır. Kültürümüzde bulunan değerlerimize aykırı yaşam biçimleri, insan ilişkileri, uygunsuz deneyimler, ihanet ve şiddet içeren olaylar, sahtekarlıklar normalleştirilerek sunulmakta ve doğal durumlar gibi sergilenmektedir. Bu tarz olumsuz boyutları olan kitle iletişim yayınları eğitsel açıdan sıkıntılıdır (Aydın, 2006, s.123; Hökelekli, 2007) .

Bu noktada anne babanın rehberliği devreye girmektedir. Ebeveynler çocuklarının bu kitle iletişim araçlarının olumlu yanlarını kullanmaları için yönlendirme sorumluluğuna sahip olmalıdır. Günümüzde çocuğun birebir etkileşim halinde olduğu öncelikli rol modelleri olan anne ve baba, dönüşüme uğramıştır. Çalışan anneler ve babalar çocuklarına gereken zamanı ayıramamakta ve bu yoğunlukta doldurulması gereken açığı medya ile doldurmaya

yönelmektedirler. Ailelerin çocuklarıyla zaman geçirip vermeleri gereken eğitimi medya yoluyla sağlanmaya çalışılmaktadır (Akçalı, 2014; Aydın, 2006, s.124) .

Okul Öncesi Dönemde Ahlaki Değerler

Hiçbir çocuk dünyaya iyi ya da kötüyü bilerek gelmez. Çocuk toplumun yönlendirmesiyle iyiyi ve kötüyü ayırt edebilir. Dolayısıyla çocuğun doğumundan itibaren içinde bulunduğu çevre, çocuğun davranışlarını şekillendirecektir. Birey, yaşamı boyunca sahip olduğu değerler dizisi eşliğinde davranışlarını sergiler. Dışsal güçten ziyade içsel güç ile davranışların yönlendirilmesi değerler ile sağlanabilir. Değerler alanındaki eksiklikler etkisi ile birçok sosyal sorun ortaya çıkmaktadır. Çünkü değerler, bireylerin uyması gereken kuralları/ölçütleri belirler ve toplumsal kabul görür. Aldığı eğitimin kalitesi ile de seçimlerini doğru olandan yana yapması konusunda çocuk yönlendirilebilecek konumdadır. İlerde sahip olacağı ahlaki özellikleri ise büyüme ve gelişme sürecinde kazanırlar. Çocuklar ahlaki yargıları kalıtsal olarak doğuştan getiriyor olsaydı, onların davranışlarına müdahale etmeye gerek olmayacaktı. Ancak durum böyle değildir. Daha küçük yaşlardan itibaren ebeveynler çocukların davranışlarına yön verirler. Yani yaşamın en başından beri insana bu değerleri öğreten yine insandır (Arabacı ve Akgül, 2013; Karatay, 2011; Şengün, 2007) .

Çocuklar küçük yaşlardan itibaren buldukları toplumun bilgi, beceri ve değerlerini öğrenirler. Bu öğrenmede en etkili ilk adım ailedir. Bunun devamında girdikleri okul ortamı ve akran çevreleri gelmektedir. Girdiği bütün ortamlarda değer kavramına ilişkin fikirler üreterek bunları davranış haline getirirler. Bu davranışlarına gösterilen tepkiler ile onların doğru ve yanlış şeklinde ayırt edecektir. Çevresindeki insanların belli koşullarda sergilediği davranışlar, tutumlara alışan çocuk, başka bir şekilde davranmanın olanaksız olduğunu düşünecektir. Bu alışkanlıklara bağlılığı kullanılarak çocuğun düzene girmesi ve yaşantısına çeki düzen vermesi sağlanabilir. Yaşamının temel koşulları ile ilgili olarak düzenli alışkanlıklar edinmesi sağlanabilir. Bu ahlaki eğitimin bir tür başlangıcı olarak ele alınabilir. Bu alışkanlıklar edinilmediği durumda insanlar, ahlak kurallarını bilmesine

rağmen uygulamakta sıkıntı yaşamaktadır. Çocukların küçük yaştan ahlak kurallarına inanmaları, bu kurallara karşı olumlu tavır geliştirmeleri, bunları uygulama alışkanlığı kazanmaları sağlanmalıdır. Küçük yaştan başlayarak içinde büyüdüğü toplumun ahlak kurallarına göre iyi ve doğru diye tanımlanan davranışları sergilemeyi öğrenmeleri gerekmektedir (Bayhan ve Artan, 2004; MEGEP, 2013; Sapsağlam, 2016) .

Öğretilmesi gereken değerler eğitim programları kapsamında da ele alınmıştır. Türk Milli Eğitimin genel amaçlarına bakıldığında; Atatürk İnkılap ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmenin amaçlandığı görülmektedir. Okul öncesi eğitim programı kapsamında da değerler ele alınmıştır. Okul öncesi dönemde verilen eğitim ile çocukların sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi duyu ve davranışları geliştirilmesi, eğitimle çocuğun kendine saygı ve güven duymasının sağlanması ve çocuğa öz denetim kazandırması hedeflenmektedir. Belirtilen kazanım ve göstergeler incelendiğinde nezaket, yardımlaşma, empati, sorumluluk, özgüven, liderlik ve özbakım gibi değerlerin ele alındığı görülmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı, 2013) . Literatürde okul öncesi dönemde öğretilmesi gereken değerler ise sevgi, saygı, sorumluluk, işbirliği, yardımseverlik, hoşgörü, arkadaşlık, nezaket, özdenetim, paylaşma ve dürüstlük şeklinde ele alınmıştır (Sapsağlam,2016). Yazar ve Erkuş (2013), okul öncesinde öncelikli olarak saygı, sevgi ve paylaşmanın çocuklara kazandırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Öztürk (2011), erken dönemde verilen değerler eğitiminin Adalet, Sorumluluk, Nezaket, Yardımseverlik, Liderlik, Özgüven, Saygı ve Sabır başlıkları altında toplandığını belirtmiştir.

- *Adalet:* Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, herkese kendine uygun

düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2017). Adalet değer davranışı tek başına değerlendirilmemelidir. Paylaşım, cömertlik, doğruluk, hoşgörü, hak, dürüstlük, eşitlik gibi değer kavramlarını da içine alan adalet kavramı, çocukluk döneminde ortaya çıkmaktadır (Öztürk, 2011).

- *Sorumluluk*: Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017). Çocuklara erken yaşlardan itibaren sorumluluk bilinci kazandırılmalıdır. Öncelikle ev ortamındaki sorumlulukları sonrasında çevre ve okul ortamındaki sorumluluklarını öğrenmektedirler. Bu noktada anne babaların rol model olması önemlidir. Okul öncesi dönem çocukların sorumlulukları öğrenme aşamasında da etkinliklerden yararlanılarak hem ev hem de okul ortamını değerlendirmek gerekmektedir (Ömeroğlu ve Sapsağlam, 2016, s.51 ; Öztürk, 2011) .
- *Nezaket*: Başkalarına karşı saygılı ve incelikle davranma, incelik, naziklik olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017). Ebeveynin davranış ve iletişim becerisi çocuğun nezaket değer davranışını kazanmasını sağlayacak ve toplum içinde yansıtmasını sağlayacaktır.
- *Yardımseverlik*: İhtiyacı olana, karşılık beklemeden gönüllü destek olmak olan yardımseverlikte okul öncesi dönemde gelişimi gerçekleştiren değerlerdendir. Bunun en etkili yolu ise öncelikle ebeveynin rol model olmasıdır. Çocuk gözlemlediğini sergileyecektir. Bununla birlikte çocuğa bu davranışı kazandırmak için ufak işlerde bile olsa sergileme fırsatı verilmelidir (Ömeroğlu ve Sapsağlam, 2016, s.53; Öztürk, 2011) .
- *Liderlik*: Başkalarının davranışlarını kontrol etme ve yönlendirmedir. Liderlik 3-6 yaş arasında gözlemlenebilen ve oyunlarda daha net görülen bir değerdir. Lider olan çocuk kendisine güvenir ve oyunda diğerleri kendisini izler (Öztürk,2011).

- *Özgüven:* Okulöncesinde çocuğun kendine güvenini desteklemek için yaşlarına uygun becerileri kendilerinin yapmalarına fırsat verilmelidir. Bu şekilde çocuk bir davranışı gerçekleştirebildiğinde kendine güveni artacaktır (Balat, 2012, s.5).
- *Saygı:* Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017) . Çocukların saygılı olmaları için öncelikle çevrelerindeki yetişkinlerin çocuklara saygılı olması gerekmektedir. Bu şekilde çocuk kendisine duyulan saygıyı çevresine yansıtacaktır. Çocukların görüşleri dinlenmeli, iletişim çabaları cevapsız bırakılmamalı, konulan kurallara kendileri de uyarak çocuklara bu değer kavramının kazandırılmasında rehberlik yapılmalıdır (Öztürk, 2011) .

Çocuğun model olarak öğrenme konusunda en aktif olduğu dönemlerden olan okul öncesi döneminde davranışlarını şekillendiren bir etken de akranlarıdır. Akranlarını seyreden çocuk yeni beceriler kazanacaktır. Çocuklar ödüllendirilen davranışları gördüklerinde o davranışı sergileme de artma olacaktır. Taklit etme konusunda ödüllendirilen davranışları seçeceklerdir. Ayrıca davranışların şekillenmesinde de akranların tepkisi etkili olabilmektedir. Akranlarından gördükleri tepkiye göre davranışın şekillenmesi gerçekleşmektedir. Buldukları ortamın ahlakının bozuk olması onların ahlak dışı davranışlar kazanmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla akran çevresi çocukların ahlaki gelişimini olumlu ve olumsuz etkileyebilmektedir (Bayer, 2008; Şengün, 2007) .

Akran İlişkileri

Vygotsky, çocukların akranları ile olan etkileşimlerinin gerekliliğini ve önemini dile getiren kuramcılar arasındadır. Akranlarıyla yapacakları çalışmaların bilişsel alanda faydalar sağlayacağını, sosyal gelişimini de etkileyeceğini belirtmiştir. Bandura'ya göre ise insanlar diğer insanları gözlemleyerek ve taklit ederek öğrenirler. Akran ilişkilerinde de akranların tekrarlayarak pekiştirdiği davranışlar öğrenilecektir. Cezalandırılan davranışları ise yapmamayı öğreneceklerdir. Bununla birlikte akranlar birbirlerine model olarak

öğrenmeyi sağlayacaklardır. Erikson, insan ilişkileri kurmak için girişkenliğin önemine değinmiştir. Her yaşta arkadaş edinmek veya yakın ilişkiler kurmak yerine güvenmeyi ve risk almayı gerektirdiğini belirtmiştir. Akranlarıyla aktif olarak meşgul olan bir çocuk, akranlarından olumlu dönütler alır ise kendisini başarılı hissedecektir. Parten ise, okul öncesi çocukların kendileriyle yaşıt olan akranlarıyla daha sık etkileşime girdiklerini öne sürmüştür (Akman, 2014; Gülay, 2008) .

Akran ilişkileri yaş ilerledikçe karmaşıklaşarak yapısında değışikliğı gidecektir. Bazı araştırmacılar akran ilişkilerindeki değışimi yaşa bağılı dönemler halinde sınıflandırırken bazıları ilişkilerin gelişme sürecini aşamalara ayırarak ele almışlardır. Çocuk, zihinsel, dil, hareket ve sosyal yönden gelişimini ilerlettikçe akran ilişkileri de bundan etkilenecek ve basitten karmaşığa doğru bir yol alacaktır. Erwin , akran ilişkilerinin gelişme sürecini şu şekilde aşamalara ayırmıştır: Tanışma, geliştirme sürdürme ve pekiştirme, bozulma, bitme. Howes'e göre ise akran ilişkilerinin gelişme süreci 4 evreden oluşmaktadır: 0-12 aylar, 13-24 aylar, 25-36 aylar ve son olarak 37-72 aylar arasındadır (Erten, 2012) .

Akran İlişkilerinin Önemi

Çocuk, yaşamının ilk yıllarında içinde bulunduğu çevre ile etkileşime başlar. Etrafındaki insanlardan etkilenir ve onlarla sosyal ilişkiler kurmaya başlar. Sosyal gelişimin etkisi ile aile, toplum ve okuldaki insanlar ile sağlıklı sosyal iletişime geçer. Çocuğun sosyal çevresinde aile bireylerinden sonra en çok birlikte olduğu kişiler, genellikle çevresindeki diğer çocuklardır. En önemli sosyal deneyimleri, bu yakınındaki akranları aracılığıyla elde eder. Yaş ilerledikçe sosyal gelişimde hızlanır ve edinilen deneyimler de artar. Akran ilişkisi, çocuğun yakın çevresinde aynı yaşta ya da olgunluk düzeyindeki diğer çocuklardan güvendiğı, ilgi duyduğı, merak ettiğı çocukla ya da çocuklarla etkileşime girmesiyle başlayan süreçtir. Arkadaşlarıyla birlikte çalışmayı içeren sosyal çalışma becerileri elde eden çocuk, paylaşmayı, etkinliklere katılımı, diğerlerini dinlerken saygılı olmayı, bazen birlikte bazen birlikte çalışmalarını gerektiğini öğrenir. Kabul edilme- red edilme

deneyimlerini yaşar. Bunlar ilişkinin başlatılabilmesi ve devamı için gerekli becerilerin kazanılmasına olanak sağlar (Aydın, 2013, s.115, Arslan, 2009; Darıca, 2004, s.48; Erten, 2012; Yalçın, 2010) .

Yaşamın her döneminde kurulan ilişki insan için öneme sahiptir. Çünkü bireyin gelişiminde kalıcı etkilere neden olabilmektedir. Akran ilişkileri, özellikle yaşamın ilk yıllarında çocuğun tüm gelişim alanları üzerinde etkilidir. Çocuğun dış dünyayı anlamlandırmasını ve uyum sağlamasını destekler. Çocuk akranlarıyla iletişimi esnasında onları model alır, birbirlerine rehberlik ederler. Birbirlerinin sosyal tavırlarını etkilerler. Arkadaş edinerek birbirlerine farklı alanlarda deneyim imkânı sağlarlar. Paylaşımı öğrenirler. Bununla birlikte yaş ilerledikçe akran ilişkileri daha karmaşık bir hal almaya başlamaktadır (Eminoğlu, 2007; Gülay, 2008) .

Akran İlişkilerini Etkileyen Etmenler

Akran ilişkilerini etkileyen bireysel özellikler, sosyal çekingenlik, utangaçlık, aşırı hareketlilik, mizaç, kendilik kavramı, zihinsel yeterlilik, dil, cinsiyet ve fiziksel çekicilik olarak ele alınmaktadır:

- *Sosyal çekingenlik*, sosyal ortamlardan kendisini geri çekme, çok yakını dışındaki insanlarla aynı ortamı paylaşmaktan çekinme, başka insanlarla bir ilişki içine girmek istememe gibi davranış ve düşüncelerle tanımlanabilir. Çekingen çocuklar genellikle güvensiz ve huzursuz çocuklardır. Bazılarında ise saldırganlık gözlenebilir. Bu çocuklara ısrarcı ya da baskıcı olunmamalı, sürekli eleştirmeden kaçınılmalı ve attığı her adımı pekiştirerek yüreklendirilmelilerdir.
- *Utangaçlık*, yabancılarla sosyal etkileşimler boyunca üzgün, korkulu, kaygılı olma hali olarak değerlendirilmektedir.
- *Mizaç*, huy, kişinin doğuştan getirdiği, duygusal eğilimleri ifade eden kişiliğinin parçalarından biridir. Çocuklar büyüdükçe kurdukları akran ilişkilerinde bu mizaç özellikleri etkili olabilmektedir. Çocuklar sahip oldukları mizaç özelliklerine göre iletişimi

başlatsa bile ilerleyen süreçte sıkıntılar yaşayabilmektedirler. Örneğin saldırgan mizaç özelliğine sahip çocuk zaman zaman gösterdiği tepkiler sebebiyle akran ilişkilerinde sıkıntılar yaşayabilmektedir. Gruptan dışlanabilmekte ve sonrasında hırçın davranışlarında artış gözlenebilmektedir.

- *Kendilik kavramı* ise, kişinin kendisini diğer insanlardan ayıran tüm algılarını kapsamaktadır. Kendilik kavramı bebeklik döneminde başlar ve yetişkinliğe kadar gelişimini devam ettirir. Akranlarla kurulan olumlu ilişkiler kendilik kavramına olumlu etkilerde bulunur.
- *Zihinsel yetersizliğe* bakıldığında ise, yetersiz anlamda zihinsel çocuklarda, birçok davranış problemleri olacak ve akranlarla iletişim başlatma ve devam ettirmede sıkıntılar yaşanacaktır.
- *Dil*, iletişimin en önemli ögesidir. Dil gelişiminde sıkıntısı olan çocuk, iletişim kurmada problem yaşayacak ve bu da akranlarla iletişimini etkileyecektir. Dil becerileri ve sosyal beceriler, akranları tarafından kabul edilmeyi ve oyunlara katılımı sağlamaktadır. Dil becerileri arttıkça çocuğun katılabileceği oyunlarda karmaşılaşabilecektir.
- *Fiziksel çekicilik*, fiziksel olarak olumsuz özelliklere sahip çocuklar grup içinde dışlanmakta, rahatsız edilmekte, eleştirilmektedirler. Fiziksel olarak çekiciliğe sahip çocuklar ise akran gruplarında daha ön plana çıkmakta ve iletişim başlatıp devam ettirmede sıkıntı yaşamamaktadırlar. Fiziksel çekicilikleri akranları arasındaki namını etkilemektedir. Bu süreçte sahip oldukları nam çocukların sosyal deneyimlerini de kısıtlayabilmektedir (Ekmişoğlu, 2007; Eminoğlu, 2007; Erten, 2012; Gülay, 2008; Karataş, 2009, s.133) .

Akran ilişkilerinin gelişim sürecini etkileyen bir diğer unsur olarak aile, bireyin üzerinde dolaylı ve doğrudan etkilere sahiptir. Çocuklar arkadaşlığı ilk olarak aileden öğrenmektedirler. Arkadaşlığı güçlendiren ya da zayıflatan kişisel özellikler arasında samimiyet ve düşmanlık, güven ve güvensizlik, içtenlik ve öfke, karşılıklı özveri ve bencillik sayılabilir. Çocukların diğer çocuklarla daha sağlıklı ve iyi arkadaşlıklar kurabilmesi için, ailenin kendi üyeleri arasında iyi arkadaşlık özelliklerini gözlemlemesi ve

model alması gerekmektedir. Ayrıca anne babalar çocuklara olumlu akran ilişkileri kurabileceği ortamlar sağlamalıdır. Aile ortamına sahip olamayan çocuklar, devlet koruması altındaki çocuklar, yapılan son düzenlemeler ile gelişimlerdeki bu açıklık giderilmeye çalışılmaktadır. Yeni düzenlemeler ile çocuklara yakınlarındaki hem akranlar hem de yetişkinler mümkün olduğunca sabit tutularak gözlemleme şansı verilmektedir. Bu sayede çocukların model olarak gelişimlerini devam ettirecekleri akranlar ve rehber olacak yetişkinler ile olumlu arkadaşlık özellikleri kazandırılmak hedeflenmektedir (Gülay, 2008; Schaeffer ve Digeronimo, 2009, s.50) .

Akran İlişkilerinin Okul Öncesi Dönemde Gelişimi

2-6 yaş arasında çocuk, yaşlıları ile oynayıp onlarla beraber vakit geçirmeye başlar. Çocuğun bu ilişkiden alacağı haz önemlidir. Bu dönemde akranları ile iletişimden hoşlanan çocuk, ileri aşamalarda da ilişkilerini geliştirecektir. 6 yaşa baktığımızda çocuklar, arkadaş edinme ve bu arkadaşlığı devam ettirme konusunda daha bilinçlidir. Arkadaşlarıyla iyi geçinmek oldukça önemlidir. Diğerleri ile nasıl etkileşime geçeceğini ve onları değerlendirirken kişisel beklentilerini erteleyip, karşı tarafı olduğu gibi kabul etmeyi öğrenmeye başlar (Akman,Topçu, Baydemir, Şahini Şirin ve Arslan, 2011; Terzi,2009) .

Okul öncesi dönem, akran ilişkilerinin temelini atıldığı, şekillendirildiği dönemdir. Çocuk, sahip olması gereken sosyal becerileri kazanıp ve bu becerileri sosyal hayatta kullanarak sosyal uyumunu sağlamaktadır. Akranları ile iletişim halinde olan çocuk, sosyal ilişkilere dair önemli deneyimlere sahip olur. Anne baba dışında başka bireylerle etkileşim halinde olur. Okul öncesi eğitiminde çocuk, paylaşmayı, sırasını beklemeyi, başkalarının haklarına saygı göstermeyi, dinlemeyi, sorumluluklarını öğrenir. Bu şekilde okul öncesi eğitim, çocuğun duygusal ve sosyal gelişimini desteklemek olan temel amaçlarından birini gerçekleştirmektedir (Darıca, 2004, s.48; Gülay, 2010; Gülay ve Akman ; 2009) .

Okul öncesi dönemden başlayarak bakıldığında bazı çocukların grup içinde daha popüler ya da daha yakın ilişkiler içinde olduğu, bazılarının ise bunu başaramadığı ve bu sebeple

dışlandıkları görülmektedir. Akranlarına göre belirli özellikleriyle farklı olan çocuklar bu farklılıkları ile popülerliği sağlayabilmektedirler. Akranlarına göre daha zeki, yetenekli çocuklar genel olarak bakıldığında daha popüler çocuklardır. Saldırgan, etrafına zarar veren davranışlar sergileyen çocuklar grup içinde dışlanmaktadır. İhmal edilmiş çocuklar, yakınları tarafından kötü davranışlara maruz kalmış çocuklar, çoğu zaman yaşitlarınca da dışlanırlar. Bu çocuklar kendi başına olmaktan zevk alıp grup içine dahil olmamaktadırlar. Kimi çocuklar ise sosyal becerilere sahip, zeki, grup üzerinde etkilidirler. Ancak kurallara uymayıp saldırgan davranışlarda bulunabilmektedirler. Çocuk, okulöncesi eğitiminde oyun yolu ile sosyal becerileri kazanır, sosyal yaşantısını şekillendirir. Yakınındaki yetişkinler ve öğretmeni çocuğun sosyal becerileri kazanmasında olabilecekleri destek ile dışlanma ihtimalini en aza indirmelidirler. Çünkü gerekli becerileri sahip olmayan çocukların dışlanma ihtimalleri daha fazladır (Güngör, 2004; Palut, 2005) .

Farklı Akran İlişki Tipleri

Akran ilişki gelişimi aşama aşama gerçekleşir ve gittikçe karmaşıklaşan bir yapıya sahiptir. Akran iletişimini etkileyen faktörler ile birlikte farklı akran ilişki türleri bulunmaktadır. Bunlar *akranları tarafından kabul edilme, akranları tarafından reddedilme, akran şiddeti ve akran şiddetine maruz kalma* olarak ele alınabilir.

Akranları Tarafından Kabul Edilme

Bir gruba girip girilmeme değil, o grup tarafından sevilme durumunu ifade etmektedir. Çocukların akranları ile ilgili verdikleri kararın olumlu olma durumunda, arkadaş olmak ve bu arkadaşlığı devam ettirmek isteyeceklerdir. Bu aşamada bu arkadaşlığın devamı için çocuk, sosyal-duygusal becerilere, iletişim-konuşma becerilerine ve düşünme becerilerine ihtiyaç duyacaktır. Bu becerilere sahip olma ve anne baba ile kurulan ilk başarılı bağlanma biçimi de akranları tarafından kabul edilmesini etkileyecektir. Çocukların akranlarına

olumlu tepkiler vermesinin kabul edilmeleriyle doğru orantılıdır (Gülay, 2008; Gander ve Gardiner, 1998, s.289) .

Akran kabulünün çocuk üzerinde birçok etkileri mevcuttur. Çocukların kişilik gelişimi ve psikolojik sağlıkları üzerinde etkilidir. Akranları tarafından kabul edilen çocukların, daha sosyal, arkadaş canlısı, kaygı sevileri düşük, akademik yönden daha başarılı ve empatik oldukları görülmüştür. Bir takım sosyal becerilere sahip olmak akranları tarafından kabul edilmeyi olumlu yönde etkilemektedir (Yüce, 2015) .

Akranları Tarafından Reddedilme

Akranları tarafından sevilme ya da düzeyinin düşük olmasıdır. Sosyal becerilerdeki yetersizlik, iletişim kurma ve konuşma becerilerindeki yetersizlik, yalnızlık, kendisine ve başkalarına saygı göstermeme, özgüven eksikliği, düşünme becerilerindeki eksiklikler çocukların akranları tarafından reddedilmesine sebep olabilmektedir. Saldırganlık, fiziksel olarak çekici olmamak, engellilik durumu, aile üyelerinden birinin kaybı, boşanma gibi etmenler akranları tarafından reddedilmesini etkilemektedir.Reddedilen çocuk, gruplara dahil olamamakta, sahip olması gereken deneyimlere ulaşamamakta, model alma fırsatını kaçırmaktadır. Bu durumda kendisinde bir kaygı hali mevcut olacaktır ve akranları arasında bulunmaktan kaçınacaktır (Gülay, 2008; Yüce,2015) .

Akran Şiddeti (Zorbalık)

Şiddet kimi zaman doğrudan bir amaç uğruna olduğu gibi sadece uygulayan kişinin doyum alması içinde gerçekleşebilmektedir. Aniden oluşabilmekte veya uzun planlamalar sonucunda da meydana gelebilmektedir. Toplumsal ilişkiler içerisinde artan şiddet olayı korku, endişe ve güvensizliği oluşturmaktadır. Çocuklar kendi yaşantılarında olmasa da gelişen teknoloji ile birlikte insanların yaşamlarında daha fazla yer alan şiddete tanık olmaktadır. Şiddet içeren televizyon programlarını izleyen çocukların, kişilerarası ilişkilerde daha fazla saldırganca davranışlarda buldukları bildirilmiştir. Saldırganlığı

artan çocukların dolaylı olarak olumlu sosyal ilişkilerinde azalma tespit edilmiştir (Aydın, 2013, s.144; Hökelekli, 2007; Karataş, 2009, s. 93) .

Çocuklarda şiddete bakıldığından birçok faktörden etkilendikleri görülmektedir. Bunların bir çoğunun sebebinin en ufak bir sorunda bile problem çözerken şiddete başvurdukları görülmektedir. Genel olarak bakıldığında bu çocukların aile yapılarının sıkıntılı olduğu, aile iletişimde problemlerin olduğu, yanlış akran gruplarının içinde oldukları ve kitle iletişim araçlarından etkilendikleri görülmektedir (Hökelekli, 2007) .

Ailenin çocuk yetiştirmede ki hazır oluşluluğu çocuğun birçok alanda gelişimini etkileyecektir. Çocuğun aile ile kurduğu bağ tüm yaşamına yansiyacaktır. Çocuk aile tarafında kabul edilip tepkileri pekiştirildiğinde aileyle bu bağ daha sağlam bir şekilde oluşacaktır. Bu bağ sevgi, güven, inancı içermektedir. Bu bağ ve sıcaklığın kaybı durumunda çocuk sapmış davranışlara yönelmektedir. Bu noktada tipik davranış olan saldırganlık meydana çıkmaktadır. Bu çocuklar olumsuz, kavgacı, isyankar ve suça meyillidirler. Sevgi yetersizliği, anne babanın çocuğa karşı tutumu, ebeveynin ihmalkârlığı ve ilgisizliği, ölüm, boşanma veya terk gibi durumlar, çocukların psikolojik durumu üzerinde olumsuz etkilere sebep olacaktır. İhmalkârlık, ilgisizlik, terk edilme, iletişimsizlik vb. ile ihtiyaçları ve istekleri gerçekleştirilmeyen çocuk saldırgan davranışlarda bulunacak ve ilerleyen dönemlerde de problem davranışlar yaşayacaktır (Bayer, 2008; Terzi, 2009) .

Akran şiddeti denilince akla sadece fiziksel şiddet gelmemelidir. Zorbalık 3 tür olarak ele alınmıştır:

- 1) Fiziksel zorbalık: Vurmak, itmek, engellemek, düşmanca hareket etmek
- 2) Sözel zorbalık: korkutmak, hakaret etmek, utandırmak, susturmak, bağırarak, lakap takmak, kötü bakmak, dil çıkarmak
- 3) Dolaylı zorbalık: arkadaş ilişkilerini bozmak, gruptan dışlamak, görmemezlikten gelmek, dedikodu yapmaktır (Erten, 2012) .

Şiddet ile saldırganlık birbirleri ile bağlantılı kavramlardır. Şiddet içeren davranışlar saldırgan davranışlar olarak ele alınmaktadır. Şiddet, insanda doğal olarak var olduğu kabul edilen saldırganlık eğiliminin başkalarına ya da kendisine zarar verecek boyutta gün yüzüne çıkması olarak tanımlanmaktadır. Güç ve baskı uygulayarak insanın bedensel ya da ruhsal zararlar görmesine neden olan hareketler ise akran şiddeti olarak tanımlanmaktadır. Zorbalıkta esas olan hiçbir kıskırtma olmasına gerek yoktur. Şiddeti uygulayan ile şiddete maruz kalan çocuk arasında güç eşitsizliği mevcuttur (Ekşi ve Yaman, 2010, s.11; Gülay, 2008; Merdan, 2014) .

Akran zorbalığı, saldırgan pozisyonda olan bir birey ile bir kurban arasında geçen ve saldırganın kurbanı bilinçli bir biçimde baskı altına alması, acı ve sıkıntı vermesiyle sonuçlanan, zorbanın kurbanına yaptıklarından haz aldığı ve dikkat edilmediği takdirde etkileri uzun süreli olabilen bir saldırganlık olarak tanımlanmıştır (Akduman, 2012) .

Bir eylemin zorbalık olarak tanımlanabilmesi için şu ölçütler ele alınmıştır:

1. Kasıtlı olarak zarar verme amacı güden saldırgan davranışlar olması
2. Süreklilik özelliği taşıması
3. Taraflar arasında eşit olmayan güç dengesinin olması (Erten, 2012) .

Saldırgan çocuklara bakıldığında arkadaşları ile sürekli çekişme içerisinde oldukları görülmektedir. Arkadaşlık ilişkisini çıkarları doğrultusunda kullanırlar ve istediklerini elde edemediklerinde ya başka arkadaş bulurlar ya da kavga ederler. Aile içi şiddete maruz kalan çocukların birçoğu ileride şiddet uygulayan kişi haline dönüşmektedir. Ataerkil bir toplum olmanın ve kaba kuvvetle problemleri çözme zihniyetinin içinde bulunduğu toplumumuzda, şiddet kültürü içinde sosyalleşen çocuğun akranları ile olan problemlerini şiddetle çözmesi kaçınılmazdır. Yetişkinler bu konuda çocuklara olumlu rol model olmalı ve bu problem davranışa sahip çocukları ayıplamamalıdır. Aksi takdirde grubun çocuğu daha çok dışlamasına sebep olacaklardır ve bu durum çocukta hırçın davranışları artmasına sebep olacaktır (Eminoğlu, 2007; Hökelekli, 2007) .

Akran Şiddetine Maruz Kalma

Saldırgan davranışa maruz kalmayı ifade eder. Bazı araştırmacılara göre akran şiddetine maruz kalmanın 5 şekli vardır:

1. Dolaylı akran şiddetine maruz kalma : Şiddeti gerçekleştiren çocuğun şiddeti çok kalabalık ortamlarda gerçekleştirmesi ve saldırganın kolaylıkla tanımlanamaz oluşudur.
2. İlişkisel akran şiddetine maruz kalma: Arkadaşlığa ve akran kabulüne zarar verecek davranışlara (tehdit etme, dışlama, dedikodu vb.) maruz kalmadır.
3. Sözel akran şiddetine maruz kalma: Sözel şiddet (hakaret, küfür etme) ile gerçekleşen zorbalığa maruz kalmadır.
4. Fiziksel şiddete maruz kalma: Vurma, itme, tekmeleme, çimdikleme gibi fiziksel saldırganlığa maruz kalma.
5. Çoklu akran şiddetine maruz kalma ise belirlenmiş akran şiddeti tiplerinden birden fazlasının bir arada bulunmasıdır (Erten, 2012) .

Zorbaca davranışlara maruz kalan çocukların bundan olumsuz yönde etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu çocuklarda, maruz kaldıkları bu zorbalıktan dolayı psikolojik rahatsızlıklara sahip olabilmekte ve bu durum çocuklarda düşük özgüvene, düşük benlik saygısına sebep olabilmektedir. Aynı zamanda bu zorbalığa maruz kalan çocukların akranları ve yakın çevresi ile iletişim kurma-devam ettirme becerileri ve sosyal becerilerinin gelişiminde sorun yaşanmakta ve yaşama karşı olumsuz tutum sergilemektedirler. Akran gruplarının beklentileri sahip oldukları değerler doğrultusunda şekillenmektedir. Ayrıca ebeveynlerin sahip oldukları kültürel değerler de aynı şekilde çocukların akranlarıyla kurdukları ilişkiyi etkileyecektir. Birkaç değer ele alındığında adalet duygusu insanı benmerkezcilikten uzaklaştıracak ve kurduğu denge ile insan ilişkilerinin düzenlenmesine yardımcı olacaktır. Bununla birlikte nezakette önemlidir. Nazik davranışlar insan hayatındaki başarıların temelidir ve toplumsal ilişkilerde önemli

bir yeri vardır. Yardımseverlik aynı şekilde çevresindekilerden gözlemleyerek öğrendiği ve davranışa dönüştürdüğü ahlaki bir değerdir. Dolayısıyla çocuğun sahip olduğu değerler, akranlarıyla ve çevresindeki diğer bireylerle kurduğu iletişimi şekillendirecektir (Erten, 2012; Gülay, 2008; Öztürk, 2011) .

Sürekli akran şiddetine maruz kalan çocuk, bağımlılık, korkaklık, yatak ıslatma ve pasif davranışlar sergilemektedirler. Bu durum ilerleyen yaşlarda ise agresiflik, davranış problemleri, unutkanlık ve öğrenme problemleri şeklinde etkilerini göstermektedir. Akran şiddetine maruz kalanlar, kendilerini çaresiz hissederler. Üzüntü, benlik saygısında azalma, güvensizlik, daha az arkadaşına sahip olma, dışlanma, okula gitmek istememe gibi durumlar gözlenebilmektedir. İletişimde sıkıntı yaşamaktadırlar ve bu durum onları yalnızlığa daha çok itmektir. Saldırgan davranışlarında artış olabilmekte, depresyona girebilmekteler ve hatta intihara kadar giden sonuçlar gözlenebilmektedir (Akman, 2014; Külcü, 2015) .

Günümüzde şiddet davranışının erken yaşlarda veya çocukluk döneminde ortaya çıktığı görülmektedir. Buradan şiddet davranışını önlemeye yönelik çabaların özellikle, çocukluk döneminde yoğunlaştırılması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Bu dönemlerde ortaya çıkan anti sosyal veya saldırgan kişilik yapısının, olumlu sosyalleşme süreci ile giderilmesi veya azaltılması mümkündür. Diğer bir deyişle, bu süreçte etkili bir müdahalenin ve çocuğu izlemenin olumlu sonuçlar ortaya koyacağı inkâr edilemez. Bu sebeple ailelerin, çocuklarının küçük yaşlardan itibaren, öz denetim ve duygudaşlık yeteneğinin gelişiminde aktif bir rol üstlenmeleri gerekmektedir. Ayrıca, ailelerin çocuklarına daha fazla zaman ayırmaları, akademik başarısızlıkları ile ilgilenmeleri ve çocuklarına yönelik olarak yeterli düzeyde koruyucu ve kollayıcı bir tutum içinde olmalarının, onların şiddet yönelimlerini önemli ölçüde azaltacağı öngörülebilir. Bu çerçevede bazı ailelerin, anti sosyal eğilim sergileyen çocuklarının, başarılı ve olumlu bir sosyalleşme sürecini yaşayabilmeleri için uzman desteği almaları gerekmektedir (Hökelekli, 2007) .

Ahlaki Değerlerin Akran İlişkileri Üzerindeki Etkisi

Çocukta ahlaki değerlerin gelişimi başta ahlak gelişimi olmak üzere kişilik gelişimi ve sosyal duygusal gelişim ile iç içedir. Değerleri benimseyen birey aynı zamanda sosyalleşmektedir. Dolayısıyla değer eğitimi ve sosyal beceriler birbirini etkiler. Örneğin; arkadaşlık değerini kazanmış olma sosyal beceriler içerisinde yer alan akran ilişkilerini etkiler. Paylaşımçı, özgüvenli, problem çözme becerisine sahip çocuklar akranları tarafından kabul edilen çocuklardır. Sosyal duygusal gelişimin önemli öğelerinden birisi olan empati, paylaşma, yardım etme, işbirliği kurma gibi davranışlar için önkoşul niteliğindedir. Bu da akranlar tarafından kabul edilmeye katkıda bulunur. Akran kabulü ise çocukların yaşamını önemli düzeyde etkilemektedir. Akranları tarafından reddedilen çocuk ilerleyen yıllarda ruhsal problemlere sahip birey olabilmektedir (Balat, 2012; Erbay, 2008; Kemer kaya, 2012; Neslitürk, 2013; Vural, 2006) .

Çocukların anneye gülümsemekle başlayan ilk sosyal ilişkileri büyüdükçe karmaşıklaşır. Konuşarak daha da genişlettiği sosyal alanda yakınlarındaki insanlarla etkileşim halinde olur. Bu genişleyen alan okul öncesi döneme gelmesiyle akranlarını da içine alır. Bu dönemde çocuğun sosyal gelişimi açısından sosyal becerileri, kuralları, toplumsal rollerin öğrenmesi desteklenmektedir. Akranları tarafından kültürel olarak uygun olan davranışlar ödüllendirilirken uygun olmayanlar cezalandırılır ya da görmezden gelinir. Bu açıdan bakıldığında akranların birbirlerinin davranışlarını kontrol etmekte olduğu görülmektedir (Arslan, 2013; Balat, 2012; Yıldırım, 2013) .

Akran gruplarına dahil olan çocuk aile dışına çıkarak yeni deneyimler elde edecektir. Akran grupları çocuk için bilgi kaynağıdır. Neyin doğru neyin yanlış olduğunu yaşlılarından aldığı geri dönütlerle değerlendirir. Sosyal kaygıya sahip kişiler ise diğer kişilerin tepkilerini baskı unsuru olarak algılamaktadırlar. Bu sosyal kaygının bazı insanlarda ilişkilerin kalitesini etkilediği görülmektedir. Dolayısıyla çocuğun sahip olduğu sosyal beceriler, ahlaki değerler, akran gruplarına kabulünü, popülerliğini ya da akranları tarafından dışlanmasını etkilemektedir. (Gülay, 2008; Pırtık, 2013; Yüce, 2015) .

Anne babalar yaşamın ilk yıllarında çocukları tarafından model alınmaktadır. Çocuklar anne babalarından gözlemledikleri davranışları taklit ederek sergilemektedirler. Bu davranış kalıplarını girdikleri diğer sosyal ortamlarda da kullanırlar. Akran etkileşimi sırasında akranlarını model alarak birçok davranış öğrenirler. Çocukların akranları ile oyunlarında paylaşma, yardımlaşma, sıra bekleme, empati, öfke kontrolü gibi sosyal rolleri öğrendikleri görülmektedir. Akranları ile olumlu ilişkileri sağlayamayan çocuk, reddedildiğinde ya da akran şiddetine maruz kaldığında özgüveni azalacak, yalnızlık, kaygı, depresyon gibi problemlere sahip olacaktır. Bu nedenle okul öncesinde çocuklar sahip oldukları değerler çerçevesinde gruplara dahil olabilmektedirler. Bu sosyal rolleri öğrenmeleri, akran ilişkilerini, sosyal ilişkilerini, deneyimlerini şekillendirip sosyal-duygusal uyumlarını etkiler (Gülay, 2010; Neslitürk, 2013; Yüce, 2015) .

Aile Kurumu ve Korunmaya Muhtaçlık Olgusu

Değer kazanımının ilk başlangıcı aile kurumu ile olmaktadır. Bireyler, yaşam boyu sahip oldukları değerlerin çoğunu aile içinde kazanmaktadırlar. Oysa çocuk yuvalarında kalan çocuklar, bir aile ortamından uzak kalmakta ve aile içinde kazanabilecekleri değerleri kazanmakta güçlükler yaşayabilmektedirler. Bu çocuklar, bedensel ve ruhsal açıdan yaşıtlarına göre geri kalmakta ve davranışsal ve akademik alanda başarısızlık göstermektedirler (Demirtaş, 2009; Kozan, 2012) .

Çocukların gelişiminde temel kurum olan aile çeşitli sebeplerden ötürü (ölüm, boşanma, psikolojik ve sosyo-ekonomik vb nedenler) kimi zaman fonksiyonlarını yerine getirememekte ve çocuk, korunmaya muhtaç konuma geçmektedir. Bu durumda ailenin yerini, koruyucu aile, evlat edinme ve kurum bakımı hizmetleri almaktadır. Çocuklara tek bir kişi tarafından sağlanan sürekli bir bakım yoktur. Dolayısıyla model alabilecekleri ve duygu ve düşüncelerini şekillendirecek sabit bir kişi yoktur. Annenin ya da onun yerini tutan bir yetişkinin kesintisiz ve teke tek sağlayacağı sevgi ve güven ilişkisi erken dönem

yaşantılar için kritik bir önem taşımaktadır. Yakın ilgi, sevgi ve şefkatten uzak oldukları için birçok gelişim alanında geri kalmaktadırlar (Kutlu, 1992; İşkol, 2005; Şengün, 2007) .

Bebeklikte güven duygusunun temeli ihtiyaçların karşılanması ile sağlanabilmektedir. Anne-çocuk arasında tutarlılık, süreklilik ve aynılık arz eden bu ilişki çocukta temel güven duygusunun temelini oluşturur. Bu durum çocuğa kendi varlığının değerli olduğunu hissettirir. Annesinin yanında olan ya da ihtiyaçları karşılanan çocuk huzurlu olarak büyür. Bu imkâna sahip olmayan çocuklar temel güvensizlik tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Bu çocukların ileride bağımlı kişilik yapısı geliştirebildikleri, kaybetmeye/yalnız kalmaya aşırı tahammülsüz oldukları gözlemlenmektedir. Ebeveyn yoksunluğu çocuğun fiziksel gelişimi de dahil olmak üzere bütün gelişim alanlarını etkilemektedir. Hayatında bir anne babayı rol model olarak göremeyen ergenler rol karmaşası yaşamaktadırlar (Kozan, 2012) .

Çocuklar bir ülkenin geleceğidirler. Onların eğitimini ve bakımını üstlenmek demek ülkenin geleceğine yatırım yapmak demektir. Bu konuda gerekli özen gösterilmelidir. Hiçbir ayırım gözetmeksizin korunmaları sağlanmalıdır. Bütün bu çocuklar arasında kimileri vardır ki hayatlarında kimi unsurlar eksikliğinden ötürü özel ilgiye ve bakıma ihtiyaç duyarlar. Bu özel ilgiye muhtaç olan çocuklar “korunmaya muhtaç çocuklar” grubunun içinde yer almaktadır. Anne babaları ile yaşama hakkı ellerinde olmayan ve bu durumdan ötürü sevgi açlığı çeken, suça itilen, eğitim hakkını en az alabilen, en çok sömürülen, en kötü beslenen, çalıştırılan, uyuşturucu madde ve alkollü içecekler kullanmaya sürüklenen çocuklar korunmaya muhtaç çocuklar grubunda görülmektedir. Bu çocukların topluma kazandırılmaları önemlidir (Yörükoğlu, 2007; Şenocak, 2006) .

Devlet korumasındaki korunmaya muhtaç çocuk, kanunlarda şu şekilde tanımlanmıştır:

24.5.1983 tarihinde kabul edilerek 27.5.1983 tarih ve 18059 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nun 3. Maddesinin b bendinde; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;

1. Ana veya babasız, ana ve babasız,

2. Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,
3. Ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen,

4. Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuk olarak tanımlanmaktadır.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 3. maddesinin a bendine göre ise "Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru" olan çocuk "korunmaya ihtiyacı olan" çocuk olarak belirtilmiştir.

Korunmaya muhtaç bu çocukların yasal olarak güvence altına alınması sağlanmaktadır. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemek amacını barındırır. Bununla birlikte 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemeyi amaçlamaktadır.

Korunmaya Muhtaçlık Koşulları

SHÇEK, aile parçalanmaları, ebeveyn ölümü gibi nedenlerle korunma gereksinimi ortaya çıkan çocuklara yönelik hizmetler sunmaktadır ve 2828 sayılı kanunla hizmet vermektedir. Bu kanun, aile ve çocuk refahı alanında var olan dağınıklığın belirli ölçülerde giderilmesi amacıyla çıkartılmış ve SHÇEK Genel Müdürlüğü, korunmaya muhtaç çocuklara, ailelere yönelik sosyal hizmetleri planlamak, uygulamak, rehberlik hizmetleri sağlamak, yönlendirmek, koordine etmek ve denetlemekle görevli ve yetkili kılınmıştır. 2005 yılında çıkartılan Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) ile ise özellikle suça sürüklenen çocukların da

korunması hedeflenmiş, “çocuğun barınması” ve “danışmanlıkla” ilgili tedbirlerin uygulanması konusunda SHÇEK yükümlü kılınmıştır (Yolcuoğlu, 2009) .

Korunmaya ihtiyacı olan çocukların reşit oluncaya kadar bu Kanun hükümlerine göre Kurumca kurulan sosyal hizmet kuruluşlarında bakılıp yetiştirilmeleri ve bir meslek sahibi edilmeleri hususundaki gerekli tedbir kararı 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa göre yetkili ve görevli mahkemece alınır. Bu karar için gerekli belgeler Kurumca düzenlenir ve ilgili mahkemeye gönderilir. Haklarında derhal korunma tedbiri alınmasında zorunluluk görülen çocuklar mahkeme kararı alınıncaya kadar, bu Kanuna göre kurulmuş kuruluşlarda veya aile yanında mahalli mülki amirin onayı alınmak suretiyle bakım altına alınır. Sosyal hizmet kuruluşlarının kendisine teslim edilen çocuk hakkında yapacağı inceleme sonucunda hazırlayacağı raporda, 5395 sayılı Kanunun 9 uncu maddesi uyarınca çocuğun derhâl korunma altına alınmasını gerektiren bir durum olmadığı ve ailesine teslim edilmesinde herhangi bir sakınca bulunmadığı kanaatine varması hâlinde mülki idare amirinin onayı ile çocuk ailesine teslim edilebilir Mahkemece korunma kararı alınan korunmaya ihtiyacı olan çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi bu Kanuna göre kurulmuş kuruluşlarda olduğu kadar Kurumun denetim ve gözetiminde bir "Koruyucu Aile" tarafından da yerine getirilebilir.

Korunma kararı genel olarak çocuk reşit olana kadar devam eder. Ancak bu karar, korunma kararına neden olan şartların ortadan kalkması halinde Kurum yetkililerinin önerisi üzerine mahkemece çocuk reşit olmadan önce kaldırılabilceği gibi reşit olduktan sonra da çocuğun rızası alınmak şartıyla devamı hususunda karar verilebilir. Reşit olduktan sonra korunma kararının devamı aşağıda belirtilen şartlara bağlıdır.

a) 18 yaşını tamamlamış olan korunmaya ihtiyacı olan çocuklardan;

1. Ortaöğrenime devam edenlerin 20 yaşına kadar,
2. Yükseköğrenime devam edenlerin 25 yaşına kadar korunma kararları uzatılabilir.

b) Öğrenime devam etmeyen 18 yaşını doldurmuş çocukların bir iş veya meslek sahibi edilerek kendi kendilerine yeterli olabilmelerinin sağlanması amacıyla 20 yaşına kadar

korunma kararları uzatılabilir. Bunlardan korunma kararı kalkmış; ancak tek başına yaşamını sürdüremeyecek durumda bulunan kız çocukları, Kurumca himaye olunur. Bu çocukların emek karşılığı iâşe, ibate ve harçlıkları Kurumca karşılanmak kaydıyla Kurum hizmetlerinde çalışmaları da sağlanabilir.

c) Bedensel,zihinsel ve ruhsal engellilikleri nedeniyle sürekli bakıma ihtiyacı olan ve çalışmaktan aciz olan Çocukların korunma kararı uzatılır. Korunma kararı kalkan çocukların Kurumla ilişkilerinin devamı sağlanır. Bu çocuklara gerektiğinde imkânlar ölçüsünde kurumca yardımcı olunur

Korunmaya Muhtaçlara Verilen Hizmetler

Korunmaya muhtaç çocuklara verilen hizmetler; koruyucu aile hizmeti, aile yanı bakım hizmeti, sosyal ekonomik destek hizmetleri ve kurum bakımı hizmetleridir. Öncelikli olarak amaç, çocuğun öz ailesinin yanında bakım ve korunmasının sağlanmasıdır. Bunun mümkün olmadığı durumlarda koruyucu aile hizmeti değerlendirilmelidir. Eğer bu hizmette uygun bulunmamış veya böyle bir talep olmamışsa kurum bakımı hizmetine yönlendirilmelidir (Şenocak, 2006) .

Aile Yanı Bakım ve Korunmanın Desteklenmesi

Sadece yoksulluk sebebiyle çocuğun aile ortamından alınıp kuruma verilmesi çocuk için olumsuz boyutlarda etkisi olacaktır. Çocuk mümkün mertebe anne babasından, ihtiyaç duyduğu aile ortamından ayrı tutulmamalıdır. Bu süreçte hakim, sadece yoksulluk sebebiyle ailenin çocuklarını kurum bakımına verme taleplerini reddetmelidir ve çocuğun hakkında korunma kararı çıkartılmadan aile yanında kalması desteklenmelidir. Yapılacak mesleki çalışmalar ile de aile içinde sorunların çözümlenmesine destek olunup çocuğun ve ailenin çevreye uyumu sağlanacaktır. Müracaatçıya toplumsal kaynaklar ve hizmetler konusunda rehberlik yapıp, gerekirse uygun birim veya kuruma havale edilecektir (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983; SED Yönetmeliği,2015; Şenocak, 2006) .

Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti, sosyal ve ekonomik yoksunluk içinde olan kişi ve ailelerin çocuklarının ailesi ya da yakınları yanında bakılmasının sağlanması amacıyla uygulanmaktadır. Sosyal Yardımlar; Yoksulluk içinde olup temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük düzeyde dahi sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere karşılıksız olarak sağlanan, ayni ve nakdi olarak yapılan yardımları kapsamaktadır. Sosyal yardımlar süreli ve geçici olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Çocuklar için ödenen Sosyal yardımlar çocukların öğrenim durumlarına göre değişmektedir. Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti, bakım tedbiri kararlı olup kuruluşta kalmakta iken aileleri yanına döndürülen çocuklar, ekonomik yoksunluk nedeniyle, desteklenmedikleri takdirde korunmaya muhtaç duruma düşecek olanlardan haklarında bakım tedbiri kararı alınmaksızın sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlandırılarak ailesi veya yakınları tarafından bakılabilecek çocuklar, bakım tedbir kararlı iken yaş sınırlarını tamamlamaları nedeniyle, sosyal hizmet kuruluşlarından veya koruyucu aile yanından ayrılanlardan desteklenmedikleri takdirde muhtaç duruma düşecek olan gençler, olağanüstü bir felaket, tabii afet, hastalık veya kaza geçirerek belirli bir süre kendisinin ve geçindirmekle yükümlü bulunduğu aile fertlerinin temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olanlar ile hayati tehlike arz eden ve ameliyat gerektiren durumlarla karşılaşan veya vefat eden kişilerin çocuklarını kapsamaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının koruyucu ve önleyici hizmetlere verdiği önem kapsamında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 3 üncü maddesinin 3 üncü fıkrası gereğince çalışan anne-babanın 0-6 yaş grubundaki çocuklarının bakımlarını gerçekleştirmek, bu çocuklara temel değer ve alışkanlıkları kazandırmak amacıyla Kreş ve Gündüz Bakımevi hizmetleri yürütülmektedir. Koruyucu ve önleyici bir hizmet modeli olarak geliştirilen "Ücretsiz Bakım Hizmeti" ile ekonomik güçlük içinde bulunan ailelerin çocuklarının % 3 kontenjan ayrılarak özel kreş ve gündüz bakımevleri ile özel çocuk kulüplerinden ücretsiz yararlanmaları sağlanmaktadır. Bu bakım türünden; ekonomik gücü yeterli olmayan ailelerin çocukları, ekonomik gücü yeterli olmayan, anne ve babası ölü olup, bir yakını tarafından bakılan çocuklar, ekonomik gücü yeterli olmayan tek ebeveyni

ile yaşayan çocuklar, Kadın Konukevlerinde bulunan kadınların çocukları, cezaevlerinde bulunan kadın mahkumların çocukları, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kuruluşlarda korunma altında bulunan çocuklar, ekonomik durumlarına bakılmaksızın şehit ve malûl gazi çocukları, ekonomik gücü yeterli olmayan engelli ebeveyni olan çocuklar yararlanmaktadır. Bu şekilde “Ücretsiz Bakım Hizmeti” ile ekonomik yetersizlik içinde olan ailelerin çocuklarının korunma altına alınmadan, aileleri yanında kalmaları ve gündüzlü kreş hizmetlerinden yararlanmaları sağlanmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2015 Faaliyet Raporu, 2016) .

Koruyucu Aile Hizmeti

Mahkeme kararı ile hakkında korunma kararı çıkan çocuğun kurum bakımında kalabileceği gibi, kurumun gözetimi ve denetimi altındaki koruyucu aile tarafından da bakım ve yetiştirilmesi sağlanabilmektedir. Korunmaya muhtaç çocukların yetiştirilmesinde en sağlıklı ortamın aile olduğu bilinmektedir. Bu nedenle çocukların ruhsal ve sosyal yönden daha sağlıklı, kendine yeterli, öz güven duygusu gelişmiş olarak yetişmeleri amacıyla koruyucu aile hizmetinin geliştirilmesine önem verilmektedir. Koruyucu Aile Hizmeti Kurumumuz tarafından koruyucu ve önleyici bir hizmet modeli olarak Medeni Kanunun 347. maddesi ile 2828 sayılı Kanunun 22. ve 23. maddeleri dayanağında 1984 yılından itibaren uygulanmaktadır. Çeşitli nedenlerle öz ailesi yanında bakımları sağlanamayan ve evlat edindirilemeyen çocukların, ebeveyn özelliklerini taşıyan ücretli veya gönüllü statüdeki uygun aile ya da kişilerin yanında, kısa ya da uzun süreli olarak Kurumumuzun gözetiminde bakımlarının sağlanmasıdır. Bu kapsamda korunmaya muhtaç çocuklarımızın sorumluluğunu Devlet ile paylaşan kişi ya da ailelere de “Koruyucu Aile” denilmektedir. Bu kapsamda koruyucu aileye ödeme yapılabileceği gibi koruyucu ailenin bu işi gönüllü yapması da sağlanabilmektedir. Öncelikle akrabalara ya da belli bir süredir devam eden ana-baba çocuk ilişkisinin kurulduğu yakın çevre ailelerinden uygun olanlara koruyucu aile olmaları yönünde teklifte bulunulur. Bu kişilerin koruyucu aile olmak istemesi durumunda, yapılacak sosyal inceleme sonucuna göre komisyon tarafından

uygun görülmesi halinde yaş ve eğitim şartı aranmaz. Akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli hariç olmak üzere çocuk ile koruyucu aile olacak eşlerden küçük olanın arasındaki yaş farkı on sekiz yaştan az olamaz. Koruyucu aile olmak isteyenler Temel Aile Eğitimi ve Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimleri almaları durumuna göre verilebilecek çocuklar belirlenir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, 2012; ASPB 2015 Faaliyet Raporu, 2016) .

Koruyucu aile bakımının, çocuğa sağladığı aile ortamı çocuğun psiko-sosyal gelişiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Çocukların yeterli sevgi alabildikleri, gereksinimlerinin zamanında ve düzenli olarak karşılandığı sıcak aile ortamlarında yetiştirildiklerinde sağlıklı bireyler olabildikleri bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Bu nedenle tüm dünya da korunmaya muhtaç çocuklar için en çok tercih edilen bakım şekli Koruyucu Aile bakımıdır. Koruyucu Aile Hizmetinde amaç, çocuk için karmaşık ve sorunlu olan bir dönemde özenli davranılarak çocuğun bu dönemi örselenmeden geçirmesini ve normal hayatını devam ettirmesini sağlamaktır. Koruyucu aile çocuklara, öz ailesi, okulu ve çevresiyle ilişkilerini olağan şekilde devam ettirmesini sağlayarak yardımcı olur. Böylece koruyucu aileler sadece çocuğa yardım etmekle kalmayıp, desteğe gereksinimi olan güç durumdaki aileye de bir anlamda yardım etmiş olmaktadır (ASPB 2015 Faaliyet Raporu, 2016) .

Koruyucu ailelerin görev ve yükümlülükleri şunlardır;

- Yanına yerleştirilen çocuğun her yönden sağlıklı gelişimi için gerekli koşulları sağlamak ve uygulamak, Sağlık Bakanlığının belirlediği aralıklarda çocuk izlem protokollerine göre izlemine yaptırmak, varsa tedavi planı ile ilgili yükümlülükleri yerine getirmek, uygulanmasında koruyucu aile birimiyle işbirliği içerisinde olmak.
- Çocuğun yetenekleri ve becerilerinin el verdiği ölçüde eğitim ve öğretimi veya meslek sahibi edindirilmesi için gerekli çabayı göstermek, çocuğu koruma, eğitme ve yetiştirme dışında hiçbir surette çalıştırmamak.

- Görüşürülmesinde koruyucu aile birimince bir sakınca bulunmaması durumunda çocuğun; anne, babası ve diğer yakınları ile koruyucu aile birimince uygun görölen şekil ve zamanda görüşmesini sağlamak.
- Çocuğun kan bağı bulunan ya da eski çevresinden kişilerle il müdürlüğünün bilgisi dışında iletişim kurmamak.
- Çocuğun karşılanabilir nitelikteki ihtiyaç, istek ve beklentileri ile çocuğu ilgilendiren kararlarda düşüncesini almak.
- Çocuğun devam edeceği okul, katılacağı kurs, sünnet gibi hayatını etkileyen, değiştiren konularda sorumlu sosyal çalışma görevlisi ile birlikte karar almak.
- Hizmet sürecinde çocukla ilgili oluşan her türlü rutin dışı değişiklikleri ve bunlara ilişkin duyumlarını zaman geçirmeksizin sorumlu sosyal çalışma görevlisine bildirmek.
- Koruyucu aile hizmet sürecine ve yerleştirilen çocuklara ilişkin olarak mesleki çalışmaları yürüten sosyal çalışma görevlilerine gerekli çalışma şartlarını hazırlamak, periyodik izlemeleri ve mesleki yönlendirmeleri kabul etmek, koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması için uygulama planı doğrultusunda işbirliği yapmak.
- İl müdürlükleri tarafından koruyucu aile konusunda yapılacak eğitim ve çalışmalara katılmak.
- Çocuğun, il müdürlüğünün uygun görüşü alınmaksızın başka bir kişi veya ailenin yanına bırakarak oturma yerini değiştirmemek.
- Telefon değişikliği bilgisini hemen, adres bilgilerindeki değişikliklerini acil durumlar dışında değişiklik gerçekleşmeden bulunduğu ilde en az yirmi gün önce, başka bir il veya ilçeye taşınma durumunda en az bir ay önce il müdürlüğüne bildirmek ve taşınma sonrasında da sürekli yerleşim yerini yirmi gün içinde bildirmek.
- Çocuğun koşullarının değişmesi sonucu il müdürlüğü tarafından hizmet modelinde bir değişikliğe gidilmesinin planlanması halinde, çocuğun yararının gerektirdiği

işlemlerin yapılabilmesi için her türlü destekte bulunmak ve çocuğun ayrılık sürecine hazırlanmasında il müdürlüğü ile iş birliği yapmak.

- Çocuk yerleştirme önerisini geçerli bir mazereti olmaması halinde kabul etmek (Koruyucu Aile Yönetmeliği, 2012) .

Evlat Edinme

Evlat Edinme; durumu evlat edindirilmeye uygun bir çocukla, durumu evlat edinmeye uygun kişi/eşler arasında hukuki bağlar sağlanarak çocuk ebeveyn ilişkisinin kurulmasıdır. Bakanlığımız politikası gereği kendi ailesi ile yaşama şansı kalmamış olan çocuklar için Evlat Edinme Hizmeti en uygun bakım olarak değerlendirilmektedir. Bağlı kuruluşlarda bulunan korunmaya muhtaç çocuklardan durumu evlat edinme hizmetinden yararlandırılmaya uygun olanlar, çocuğun yüksek yararı odağında incelenen ailelerden durumu uygun olanların yanına evlat edindirilmek üzere yerleştirilir. Türk Medeni Kanununun 305 inci maddesi gereği bir yıllık geçici bakım sürecinde yapılan izleme ve değerlendirmeler sonucunda mahkeme kararı ile evlat edinilen küçük evlat edinenin nüfus kütüğüne işlenerek soyadını alır ve öz çocuk gibi eşit haklara sahip olur. Bakanlığımız, ülkemizde çocukların yüksek yararı odağında evlat edinme hizmetinde tek resmi aracı kurumdur. Ülkelerarası evlat edinmelerde ise Lahey Sözleşmesi kapsamında yetkilendirilmiş Merkezi Makam olarak görev yapmaktadır (ASPB 2015 Faaliyet Raporu, 2016) .

Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

5395 Sayılı kanun kapsamında koruyucu ve destekleyici tedbirler ele alınmıştır. Çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirler şeklinde tanımlanmıştır. Bunlardan;

Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya yönelik tedbirdir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005) .

Kurum Bakımı

Uyumlu ilişkilerin içinde büyüyen çocuklar, olgunlaşıp kişiliklerini kazanırlar. Çocuk, aile içindeki bireyleri görerek benimseyeceği davranışlarını toplum içinde sergileyecektir. Toplumsal kuralları, iyi-kötü kavramlarını benimsedikçe toplum içinde yer edinecektir. Bu nedenle anasız babasız büyüme, dağılmış ailede büyüme, kavganın çatışmanın olduğu ortamda büyüme, aile dengesini bozacak anne ya da baba örneğini gözlemleyerek büyüme çocuğun ruhsal yapısını etkileyecektir ve çocukta derin izler bırakacaktır. Çocuk, hayatının erken dönemlerinde ne görür ise ilerleyen süreçte davranışlarında onları yansıtır. Sevgi dolu bir ortamda büyüyen çocuk çevrelerindeki insanlarla kavga etmeden iletişim kurarken, şiddeti gözlemleyerek büyüyen çocuk kavgacı olacaktır. Kurumlarda yapılan düzenlemeler ile hem bu sayılan yetersizliklerle yetişen çocuklar üzerinde geçmişin izleri

kaldırılmak istenmektedir hem de kurum bakımının olumsuzlukları azaltılmak istenmektedir. Çocukların, toplum ile iç içe bir şekilde yetişmeleri, uyum sağlayabilmeleri, toplumsal rolleri ve toplum içinde sergilemeleri gereken davranışları kazanmaları konusunda rehber olunması hedeflenmektedir (Yalçın, 2010, s.65; Yörükoğlu, 2007, s.54) .

1983 yılında, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun dayanağını oluşturan 2828 sayılı Kanun; korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç aile, çocuk, sakat, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal yardım ve sosyal refah hizmetlerini modern esaslara bağlamıştır. Buna göre kanun, kamu hukuku statüsü içinde görev yapan SSBYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, SSBYB Sosyal Hizmetler Enstitüsü ve illerde kurulu Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birlikleri ile dernek statüsündeki Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nu kaldırmış ve yeni bir kamu hukuku tüzel kişisi SHÇEK oluşturarak tamamen yeni ve farklı bir örgütlenme modeli geliştirmiştir (Kutlu, 1992; İşkol, 2005; Saçan, 2010) .

Korunmaya muhtaç çocuklara verilen hizmetlerden en eski ve en yaygın olanı “kışla bakım modeli” olarak da adlandırılan kuruluş bakım hizmetidir. Bu hizmet modelinde 0-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukların korunma, bakılma, bir iş veya meslek sahibi edilme ve topluma yararlı kişiler olarak yetişmeleri büyük gruplar halinde sağlanmaktadır. Sonrasında kurumlar koğuş tipinden oda sistemine ve daha az çocuğun barındığı sistemlere dönüşmeye başlamıştır. Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları kışla tipinin ortaya çıkardığı olumsuzluklardan sonra hizmet vermeye başlayan kurumlardır (Kutlu, 1992; İşkol, 2005; Saçan, 2010) .

Sosyal hizmetler ve Çocuk Esirgeme kurumunun korunma ihtiyacı olan çocuklara verdiği yatılı bakım hizmetleri şu şekilde sıralanabilir:

Çocuk Yuvaları

0–12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklar ile gerektiğinde 12 yaşını doldurup da tek başına yaşamlarını sürdüremeyecek ve kurumca himaye olunan kız çocuklarının, bedensel, eğitsel, psikososyal gelişmelerini, sağlıklı bir kişilik veya iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Çocuk Yuvaları “SHÇEK Çocuk Yuvaları Yönetmeliği”ne göre faaliyette bulunurlar (Çocuk Yuvaları Yönetmeliği, 1999) .

Yetiştirme Yurtları

13-18 yaş ve 18 yaşın üzerinde korunma kararının devamını gerektiren koşulları taşıyan korunmaya muhtaç çocukları; Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı, demokrasi bilincine sahip, insan haklarına saygılı, çağdaş, beden, ruh ve duygusal gelişimleri sağlıklı, topluma yararlı bireyler olarak yetiştirmek, korumak, bir iş veya meslek sahibi yapmakla görevli ve yükümlü olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı kuruluşlardır. Yetiştirme yurtları “Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişlerine İlişkin Yönetmelik”e göre faaliyette bulunurlar (Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş Ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik, 1995) .

Çocuk Destek Merkezleri

Suçta sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlerin, bu ihtiyaçları giderilinceye kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı, bu süre içinde aile, yakın çevre ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü; çocukların mağduriyet, suçta sürüklenme, yaş ve cinsiyet durumuna göre ayrı ayrı yapılandırılan veya ihtisaslaştırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

Kadın veya Erkek Konukevleri

Fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik istismara uğrayan kadın veya erkeklerin psiko-sosyal ve ekonomik problemlerinin çözümlenmesi sırasında varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geçici bir süre kalabilecekleri yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

Kurum bakımının daha maliyetli olması ve çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinin daha aza indirgenmesi için oluşturulan kurumlar vardır. Çocukların bu kadar kalabalık değil de daha küçük odalarda ve daha az sayıda çocukla beraber kaldığı ev tipi kurumlarda mevcuttur (Yazıcı, 2012) .

Ev Tipi Sosyal Hizmet Birimleri

Çocuk, kadın, engelli ve yaşlılar ile bakım veya barınma ihtiyacı olan kişilere hizmet verilen mesken niteliğindeki yatılı sosyal hizmet birimleridir.

Çocuk Evleri Sitesi

Korunma ihtiyacı olan çocukların bakımlarının sağlandığı aynı yerleşkede bulunan birden fazla ev tipi sosyal hizmet biriminden oluşan kuruluştur. Kurum bakımı yerine daha küçük birimlerde, aile ortamına benzer yapılar ve ilişkiler sistemi içerisinde çocukların yetiştirilebileceği küçük müstakil binalardan oluşturulan site içinde bakımının sağlanmasıdır ki, çocuk evdeki birçok hizmet ve faaliyete aktif katılım göstererek sorumluluk alır. Bir bakıma tüketicilikten en azından hizmet üreticiliğine geçiş yapar. Kararlara katılır, ev içerisinde aktiftir. Sevgi evleri 0-18 yaş gruplarına hizmet verebilmektedir.

Çocuk Evleri

0-18 yaşlar arasındaki korunmaya ihtiyacı olan çocukların kaldığı ev birimleridir. Her ilin sosyal, kültürel açıdan çocuk yetiştirmeye uygun bölgelerinde tercihen il merkezinde okul

ve hastanelere yakın apartman dairesi veya müstakil dairelerde 5 ila 8 çocuğun kaldığı evlerdir. Bu evlerde çocukların yaşamlarını sürdürebilmesi, temel gereksinimlerinin karşılanabilmesi, toplu yaşamın getirdiği kurum bakımı olumsuzluklarını yaşamadan çocukların öz güveni ve benlik saygısı yüksek, geleceğe güvenle bakabilen, kendisini buna azami düzeyde hazırlayan ve gelecek kaygısını en aza indirmiş, arkadaşlık, komşuluk ve mahalle gibi yerel kültürel yapıyı toplumun içinde yaşayarak öğrenebilen, toplumla iç içe ve toplumun gerçekleriyle bütünleşen, örf, adet ve kültürünü benimsemiş ve içselleştirmiş gençlik yetiştirmek amacıyla “çocuk evi” şeklinde bakım modeli uygulanmaya başlanmıştır. İlk olarak Ankara’da pilot uygulamaya başlanmış ve 2005 yılında diğer illerde de uygulamaya konulmuştur. Çocukların toplum tarafından desteklenmesi ve kontrol edilmesine olanak tanır. Çünkü çocuğun toplumdan soyutlanmadan yaşaması amacını taşır. Böylece toplumsal sorumlulukta paylaşılmış olmaktadır (Nalbant, 2016; Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2008; Yalçın, 2011; Yazıcı, 2013) .

Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi, çocuk evinde kalacak çocukları aşağıdaki hususlara dikkat ederek belirlemektedir:

- Koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetinden yararlandırılmayacak çocuklara öncelik tanımak,
- Çocuklar arasında cinsiyet, yaş ve kardeş olma durumunu değerlendirmek,
- Aynı evde kalması uygun bulunan en küçük ve en büyük çocuk arasındaki yaş farkının en fazla üç yaş olmasını, seçilecek çocukların kardeş olması durumunda ise yaş farkı aramamak.

Çocuk evlerine yerleştirilecek çocuklarda dikkat edilecek bir başka husus ise çocukların, ağır ruhsal veya zihinsel özürlü olmaması, sürekli bakım ve tedavi gerektiren sağlık sorununun bulunmamasıdır. Çocuk evlerine kabulü yapılan çocuklardan uyum sorunu yaşayan çocuklar için psikolog veya psikiyatr destekleri alınarak çocuğun eve uyum sağlaması yönünde mesleki çalışmalar yapılmaktadır. Çalışma ve uğraşlar sonunda eve

hiçbir şekilde uyum sağlayamayan çocuklar için çocuğun yaş ve özellikleri de dikkate alınarak çocuk yuvaları veya yetiştirme yurdu gibi kuruluş bakımı tekrar değerlendirilir (SHÇEK Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2008) . Bir başka ifadeyle çocuk evlerinde uyum sorunu çeken çocuk olması hâlinde çocuğun özelliğine göre çocuk yuvası, yetiştirme yurdu veya rehabilitasyon merkezlerinden birinde bakım ve koruma sağlanır.

Kurum bakımına nazaran olumlu yanları bulunan çocuk evlerinin olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Amaç kurum bakım yönteminin çocuklar üzerindeki olumsuz etkisinin en aza indirilmesi olmalıdır. Bunun için çocuk evlerinde özellikle bakım elemanlarından kaynaklanan olumsuzluklarının ortadan kaldırılması için bakım elemanlarının seçim ölçütleri iyi analiz edilip uygulanmalı, çocuk evleri sıkı denetlenmeli, sosyal sorumluluk çerçevesinde sivil toplum gönüllüleri ve kuruluşları sürecin kontrolüne dâhil edilmelidir. Ayrıca kurum bakım hizmetlerinden çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarının bakım ve koruma şartları dikkate alındığında çocuk evleri uygulamasının sağlıklı işleyebilmesi için bu evlere yerleştirilecek çocukların seçimi ve yerleştirilmesi doğru yapılmalı ve çocuklar kendisine en uygun ev ve çocuk grubu ile buluşturulmalıdır (Yazıcı, 2012) .

Korunma altına alınan çocuklara sağlanan bakım modelleri ile çocukların toplumsallaşma süreci desteklenmektedir. Çocuk evi sistemi ile çocuklar, diğer kurum bakım yöntemlerine nazaran daha toplum ile iç içedir. Komşuluk ilişkileri, alışveriş alışkanlıkları kazanılır ve çocuk evini kendi evi gibi benimseyerek huzurlu bir ortamda yetişir. Bu toplum normları öğrenip onlara uygun yaşamasını da sağlayacaktır (Nalbant, 2016).

Ev bakım modelinin diğer olumlu yanına bakılacak olursa kurulan ilişkilerin sıcak olması, çocuklar ile ilgilenen bakım elemanlarının mümkün mertebe kalıcı olması ve güven duygusu, bağlanma duygusunu sağlamaktadır. Çocuk sayısının az olması çocuklar ile daha fazla ilgilenilerek kişisel farklılıklarına uygun şekilde olumlu davranışların kazandırılması mümkün hale gelmektedir. Ayrıca yaş ve cinsiyete bakılmadan kardeşlerin ayrılmayarak

birlikte yaşamaları sağlanmaktadır. Bu kardeşlerin birbirine olan bağıni güçlendirmektedir (Akbulut, 2006) .

Nitelik ve nicelik bakımından yeterli eleman sağlandığı takdirde çocuk evleri yuva ya da yurt ortamlarının sağladığı dezavantajları azaltacak, çocukların gerçek bir ev ortamında büyüyerek ilerde yaşayacağı yerlere adapte olmasını kolaylaştıracaktır. Kışla tipi kurum bakımında yetişen çocukların çoğunluğu yetişkinlikte sorumluluk konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. Bunun en büyük sebebi ise kurum bakımındaki çocuklara her şeyin hazır olarak sunulması görülmektedir. Daha küçük gruplu bir kurum bakımı modelinde sorumluluk alma ve paylaşma davranışlarını daha kalıcı deneyimleyebilecektir. Personel ile güven ilişkisi geliştirilip psiko sosyal ve ruhsal gelişime olumlu katkılar sağlanacaktır (İnce, 2013 ; Yazıcı, 2011).

BÖLÜM III

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Ahlaki Değerler İle İlgili Araştırmalar

Yurtiçinde Yapılmış Çalışmalar

Özbey (2017), okul öncesi dönemde çocukların yaş, cinsiyet ve devam ettikleri okul türü gibi değişkenlere göre değer davranışları ve problem çözme becerilerini incelemeyi amaçladığı çalışmasında değer davranışları ve kişiler arası problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi de ele almıştır. Ankara ilinde Keçiören ve Yenimahalle ilçelerinde devlet ve özel anaokullarına devam eden 48-72 aylık 321 çocuk ile araştırmasını gerçekleştirmiştir. Araştırma yaşa göre 60-72 aylık çocuklar, cinsiyete göre ise kız çocuklarının lehine sonuçlanmıştır.

Yinilmez Akagündüz (2016), araştırmasında örgün eğitim kurumlarındaki ahlak eğitimi, tarihsel bakış açısıyla ortaya koymak amacıyla Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar hazırlanan öğretim programları ve ders kitaplarını incelemiştir. Sonuç olarak, Cumhuriyet'in ilk yıllarında milliyetçiliğin etkisiyle milli bir ahlaktan bahsedilirken; zaman içinde milli ahlakın yerini dinle temellendirilmiş bir ahlakın aldığı anlaşılmaktadır. Bu araştırma içinde bulunulan dönemin ahlak eğitimi kitap ve program içeriklerini etkilediğini göstermiştir.

Dilber (2015), araştırmasında okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki yargı düzeyleri ve kişiler arası problem çözme davranışları arasındaki ilişkiyi saptamayı amaçlamıştır. Ankara'nın ilçelerinde anaokuluna devam eden 9048 tane çocukla gerçekleştirdiği

araştırmasında “Okul öncesi kişiler arası problem çözme testi” ve “ ahlaki yargı ölçeği” ni kullanmıştır. Araştırmada, çocukların ahlaki yargı ölçeğinden aldıkları puanlar ile kişilerarası problem çözme testi anne çözüm ve toplam çözüm puanları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu; akran zorlayıcı çözüm puanları ile aile kuralı ve sosyal yardımlaşma puanları arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Çocukların kişilerarası problem çözme testinden aldıkları puan ortalamaları yaşları, okul öncesi eğitime devam etme süreleri, anne ve babalarının yaşları eğitim durumları, babaların meslekleri göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiğini; çocukların cinsiyetlerinin, okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin, kardeş sayılarının, televizyon izleme sürelerinin, babalarının yaş ve mesleklerinin, evde yaşayan büyüğün ise ahlaki yargı ölçeği toplam puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Ogelman ve Sarıkaya (2015), okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin değerler eğitimi ile ilgili görüşmelerini ortaya koymayı amaçladıkları çalışmada, Denizli ilinde görev yapan 46 bayan okul öncesi öğretmenine ulaşımlardır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin yarıdan fazlası herhangi bir değer eğitimi programı uygulamamakta bir çoğunluğu değerler ile ilgili etkinlikler uygulamaktadır. Öğretmenlere değerler eğitimi denildiğinde akıllarına ilk olarak, saygı, sevgi, hoşgörölü olmak, sorumluluk almak, yardımlaşma/yardımsverlik, dürüstlük, işbirliği ve nezaket gelmekte olduğu; çocuklara en kolay ve en zor kazandırılabilir ilk üç değer soruları cevapları ile de öğretmenlerin fikirlerini çalışma sonucunda belirtmişlerdir. Öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamakta zorlandıkları ve zorlanma sebepleri de çalışmanın bir diğer sonucudur.

Sözkesen (2015), öykü temelli yaratıcı drama yönteminin 60- 72 aylık çocukların değer eğitiminde etkisini incelemeyi amaçladığı araştırmasında 30 çocuk ile çalışmıştır. Deney grubundaki 15 çocuğa, sekiz haftalık, 24 oturumdan oluşan Öykü Temelli Yaratıcı Drama Yöntemiyle Değerler Eğitimi Programı uygulamıştır. Kontrol grubundaki 15 çocuğa ise Değerler Eğitimi İl Yürütme Komisyonu tarafından belirlenen değerler kapsamında, sınıf

öğretmenleri tarafından etkinlikler uygulanmıştır. Araştırmada genel bilgi formunun yanında “Çocuk Prososyallik” ölçeğini kullanmıştır. Yaptığı bu araştırma sonucunda Öykü Temelli Yaratıcı Drama Yöntemiyle Değerler Eğitimi Programı’nın etkili olduğuna ulaşmıştır.

Özbey, Türkoğlu ve Buldur (2014), yaptıkları araştırmada Ankara ve Sivas ilinde görev yapmakta olan 155 tane okul öncesi öğretmeni ile çalışmışlardır. Bu öğretmenlerin karakter eğitimine ilişkin yetkinlik inançlarının mezun oldukları okul, kıdemleri, yaşları vs. gibi değişkenler ile ilişkisini incelemeyi amaçlamışlardır. “Karakter Eğitimi Yetkinlik İnancı Skalası” ve “Barnett Çocuk Sevme Ölçeği”ni kullanmışlardır. Araştırmada öğretmenlerin karakter eğitimi yetkinlik inançlarının kıdemleri, yaşları ve sınırlarındaki çocukların sosyoekonomik durum değişkenlerinden etkilenmediği; mezun oldukları okul ve mesleği tercih nedenleri değişkenlerinde okul öncesi öğretmenliği bölümünden mezun olanların ve mesleği severek seçenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Turan (2014), Amerika tecrübesi üzerinden karakter eğitimi ile ilgili olarak gerçekleştirdiği araştırmasında, karakter eğitimindeki amaç, bu eğitimi gerekli kılan nedenler, tarihi gelişimi ve karakter eğitiminin geleceği başlıkları ABD temelli olarak ortaya koymuştur.

Yaka, Yalçın ve Denizli’nin (2014) yaptıkları araştırma da, okulöncesi velilerinin, okulöncesi eğitimde verilecek öncelikli değerlere ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Amaca ulaşmak için okulöncesi velilerin değerlere bakış açıları “sosyo-ekonomik durum, yaş, eğitim durumu, meslek, cinsiyet” açısından değerlendirilmiştir. Araştırmanın evrenini Eskişehir Odunpazarı ilçesinde 113 okul ve 4604 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre kişisel değerlere öncelik verildiği, daha sonra akademik ve kültürel değerlerin seçildiği görülmüştür. Sosyo-ekonomik düzeyin yüksek olduğu okullarda velilerin kişisel değerlere önem verdiği, düşük olan okullarda ise akademik değerlerin ön plana çıktığı görülmüştür.

Dirican (2013), 3-6 yaş grubu çocukların değer edinimine yönelik, Türk yazarlar tarafından yazılmış resimli hikaye kitaplarında yer alan temel insani değerlerin neler olduğunu ve yer verilme oranlarını tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmada, 135 resimli çocuk kitabını incelemiştir. İnceleme sonucunda 3-6 yaş grubu çocuklar için değerlere yönelik Türk yazarlar tarafından yazılmış resimli çocuk kitaplarında sevgi, paylaşmak, arkadaşlık, mutluluk, nezaket, yardımseverlik, temizlik, saygı, adalet, tutumluluk, estetik, empati, hoşgörü, dürüstlük, çalışkanlık, özgüven, sorumluluk, cesaret, liderlik ve barış değerlerine yer verildiği tespit edilmiştir. Resimli çocuk kitaplarında sevgi, paylaşmak, arkadaşlık, mutluluk gibi belirgin şekilde işlenen değerlerin yanı sıra cesaret, liderlik, özgüven, sorumluluk, barış gibi farklı değerlerin de ele alınması çocuğun kişisel gelişimine ve öz saygısının artmasına katkı sağlayacağı yönünde önerilerde bulunmuştur.

Yuvacı (2013), okul öncesi değer eğitimi uygulanan okullardan seçilen değerleri ve etkinlikleri araştırmıştır. Bu araştırma kapsamında, 2012–2013 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Yenimahalle ilçesine bağlı değer eğitimi müfredatı uygulayan iki okul öncesi eğitim kurumunu belirlemiştir. Bu kurumlarda çalışan iki okul öncesi öğretmeni beş ay boyunca gözlemlemiştir. Ayrıca Yenimahalle bölgesinde bulunan ve değerler eğitimi uygulayan 22 öğretmenin yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak görüşlerini almıştır. Araştırmada öğretmenlerin öğrencilere değer eğitimi verirken evrensel değerler vermeyi hedefledikleri, öğretmenlerin değer eğitimi verirken öğrencilere model olmaları ve konuyu anlatırken kendilerinin de yapmaya çalışmalarının çocuk üzerinde etkili olduğu, değer eğitimi uygulamalarında daha fazla yöntem kullanılarak çocukların konuya adaptasyonunun sağlanmasının önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013), ilköğretim okulu ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yaptıkları araştırmada, verilerinin toplanmasında nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlere göre okulda kazandırılmaya çalışılan temel değerlerin sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma ve sorumluluk olduğu belirlenmiştir. Öğretmenler değerler eğitimine yönelik olarak değerlerin öğretim süreci, okul personeli ve

okul-aile-toplum işbirliği konularında öneriler getirmişlerdir. Öğrenciler okullarında en çok dürüstlük değerinin kazandırılmaya çalışıldığını düşünmektedirler. Öğrencilerin okulun temizliği ve sınıf kurallarının oluşturulması konusundaki maddelere ise daha düşük oranda katıldıkları belirlenmiştir.

Kabadayı ve Aladağ (2010), yaptıkları araştırmada farklı eğitim kurumuna giden çocukların ahlaki yargıları arasındaki farklılığı incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla Konya ilinde toplam 212 öğrenciye ulaşımlardır. “Definin Issues Test: Değerlerin Belirlenmesi Testi” nin Türkçe formunu kullanmışlardır. Araştırmada çocukların devam ettikleri eğitim kurumları, cinsiyet, okul öncesi eğitim durumları değişkenlerine göre ahlaki değer yargılarının farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Aktepe (2010), doktora tezi çalışması kapsamında, İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde yardımseverlik değerinin etkinlik temelli öğretimini ele almış ve öğrencilerin bu değere karşı olan tutumlarına etkisini incelemiştir. Araştırmada “ön test-son test kontrol gruplu deneysel” yöntemden yararlanmış, nicel verilerin analizinde, aritmetik ortalama, frekans, bağımsız t testi ve Mann Whitney U testi kullanmıştır. Öğrencilerin değer eğitimine ilişkin görüş ve düşüncelerini belirlemek amacıyla “görüşme” tekniğinden faydalanmış, toplanan nitel verilerin analizinde betimsel analiz yaklaşımı kullanmıştır. Çalışma 4. Sınıfa giden toplam 47 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda; yardımseverlik değerinin etkinlik temelli öğretimin yapıldığı deney grubundaki öğrencilerin tutum puanlarının yükseldiği görülmektedir. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin deney öncesi ve deney sonrası yardımseverlik değeri tutum puanları cinsiyete göre ve ailelerinin gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Etkinlik temelli yardımseverlik değer eğitiminin öğretim süreci ve sürece ilişkin bulguları incelediğinde; yardımseverlik değerinin etkinlik temelli öğretiminin süreci somutlaştırdığı ve yaşam örneklerini doğrudan sunduğu için öğrenciler üzerinde etkili olduğu, yardımseverlik değerini öğrenmelerini kolaylaştırdığı ve eğitim sürecini zevkli bir hale getirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Uzmen (2001), paylaşma ve yardım etme davranışını işleyen resimli çocuk kitaplarının okul öncesi eğitime devam eden 6 yaşındaki çocukların bu prososyal davranışlarının üzerindeki etkiyi incelemek amacıyla deneysel bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda bu hikaye kitaplarının kız çocukların yardım etme davranışları, erkek çocukların paylaşma davranışları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Özellikle anne babanın ve çocuğun çevresindeki diğer yetişkinlerin model olmasının bu davranışları destekleyip pekiştireceğini belirtmiştir.

Yurtdışında Yapılmış Çalışmalar

Kaur ve Bawa (2015), “Reklamların çocukların ahlaki değerleri üzerindeki etkisi” adlı çalışmalarının amacı reklamların çocukların sosyal ve ahlaki değerlerine etkisini incelemektir. Araştırma, reklamların çocuklar üzerindeki etkilerini araştırmaya yönelik bir çalışmadır. Çalışmada çocuklara izletilen reklamın müstehcen, etik olmayan, sahte reklamlar olması yüzünden uygun olmayan davranışlar sergiledikleri ve ahlaki değerlerini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu yüzden Hintli ailelerin ilişkilerinde olumsuzluklar meydana geldiği görülmüştür.

Karmakar (2015), “Ebeveynlik stili çocukluk ve ergenlikte ahlak değerlerini etkiler mi?” adlı çalışmada, ebeveynlik tarzı ile çocukların ve ergenlerin ahlaki değerlerinin içselleştirilmesi arasındaki ilişki incelenmektedir. Çalışmanın örneklemini Kolkata hükümet destekli okullardan 9-16 yaş aralığında 250 çocuktan oluşmaktadır. Çalışmada Ebeveynlik Anketi ve Ahlaki Değerler İçselleştirme Anketi sırasıyla ebeveynlik tarzı ve ahlaki değer içselleştirmesini değerlendirmek için kullanılmıştır. Araştırmada ailenin ebeveynlik stiline ahlaki değerleri etkilediği görülmüştür.

Javed, Kausar ve Khan (2014), “Pakistan okul çocuklarında okul türünün ve cinsiyetin ahlaki değerlere etkisi” adlı araştırmanın amacı, Pakistan'daki özel ve devlet okullarında okuyan çocukların ahlaki değerlerinin karşılaştırılmasıdır. Bu araştırma okul türünün ve çocuğun cinsiyetinin, çocuklarda affetmeyi ve ahlaki değerlerini nasıl etkilediği hipotezine dayanmaktadır. Çalışmanın örneklemini Pakistan'daki özel ve devlet okullarından seçilen eş sayıda kız ve erkek çocuktan oluşmaktadır. Araştırmada bağımlılık eğilimi ölçeği,

Bağışlama yönündeki tutum ölçeği ve ahlaki değer ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda okul türü ve cinsiyetin ahlaki değerler ve bağışlama üzerinde önemli etkiler gösterdiği ortaya koyulmuştur. Özel okulda okuyan ve araştırmaya katılan kız çocuklarının, devlet okulunda okuyan çocuklara kıyasla bağışlama eğiliminin daha yüksek ve ahlak değerlerinin daha gelişmiş olduğu saptanmıştır.

Joniliene (2012), “Okul öncesi çocuklarının Etno müziği ile ahlak davranışlarının geliştirilmesi” adlı çalışmasının örneklemini Litvanya’dan 4-6 yaş grubu 120 çocuk ile oluşturmuştur. Amaçlanan seçime dayalı bir model geliştirilmiştir. Bu model çocukların ahlaki değerlerindeki değişiklikleri açıklamayı amaçlayan eğitimsel bir deney niteliğindedir. Bir yıl boyunca iki farklı yaş grubundaki çocuklara bu deney uygulanmıştır. Çocuklarda gerçekleşen değişimleri tanımlamak için öğretmenler ve ebeveynler tarafından anket doldurulmuştur. Etno müzik etkinliği uygulanan çocukların ahlaki davranışlarında olumlu değişiklikler meydana geldiği görülmüştür. Çalışmada, kişinin ahlaki gelişiminin estetik eğitim ile yakından ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sanat ve müziğin çocukların ahlaki gelişiminin ve değer yargularını geliştirmede önemli bir araç olduğu savunulmuştur.

Thompson (2011), yaptığı araştırmasında okul öncesi çocukların ahlaki değerlerinin gelişimini ele almıştır. Bawku’da görev yapan dört okul öncesi öğretmeni çalışmaya katılmıştır. Her öğretmeni, ardışık üç gün boyunca günde 3 saat boyunca gözlemleyip; 36 saatlik video kaydı yapmıştır. Aynı zamanda öğretmenlerle de görüşmeler yapmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin kendilerini manevi eğitimciler olarak gördükleri; bireysel eğitim, grup eğitimi, fırsat eğitimi ve hikâye anlatımı gibi yöntemler aracılığıyla doğru, yanlış, dürüstlük gibi ahlaki değerlerin çocuklara iletildiği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca bu araştırma ile öğretmenlerin sosyal becerileri sıklıkla kullandıklarını ortaya koymuştur.

Thompson (2002), karakter eğitiminin öğrenci davranışları üzerine etkisini inceledi çalışmasında öğrenci davranışlarını gözlemlemiştir. Bunun yanında öğretmenler,

öğrenciler ve ebeveynlerin karakter eğitimi programı ile ilgili algılarını belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda karakter eğitiminin ilköğretim okullarında ayrı bir ders olarak müfredata dahil edilmesi gerektiği, sadece akademik konularda değil, sanat, müzik ve beden eğitimi gibi alanlarla da harmanlanabileceğine vurgu yapılmıştır. Öğretmenlerin rol model olması ve sınıf kurallarının iyi karakter ilkelerine göre belirlenmesi gerektiğinin önemi belirtilmiştir.

Morais ve Rocha (2000), 6-8 yaş çocuklarla çalışmışlardır. İlköğretimin ilk iki yılında çocuklarda sosyoduyuşsal yeterliliklerin geliştirilmesinin teşvik edilmesi amacıyla öğretmenlerin sınıf içindeki pedagojik etkinliklerinin ailelerin toplumsal sınıfı ve cinsiyet değişkenleri ile ilişkili olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda cinsiyet ve ailenin sosyokültürel özelliklerinin çocukların sosyal becerileri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akran İlişkileri İle İlgili Araştırmalar

Yurtiçinde Yapılmış Çalışmalar

Bağdatlı (2016), yaptığı araştırmasında aile içi şiddeti ele almış ve aile içi fiziksel şiddete maruz kalma durumunun ergenlerin öğrenilmiş güçlülük ve öfke kontrol düzeyleri üzerine etkisini incelemiştir. Bu amaçla 9, 10 ve 11. Sınıf öğrencilerinden toplam 360 çocuğa ulaşmıştır. “Rosenbaum’un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği” ve “Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz Ölçeği” kullanmıştır. Çocuklukta fiziksel şiddete maruz kalan ergenlerin öfke kontrolünde zorlandıkları, öğrenilmişlik güçlülük düzeylerinin düşük olduğu, kız ergenlerin şiddet görme durumundan erkeklere nazaran daha çok etkilendikleri sonucuna ulaşmıştır.

Aygüç (2015), aile içinde şiddet gören ortaokul öğrencilerinin zorbalık eğilimlerini incelediği araştırmasında 10-15 yaş arası 809 ortaokul öğrencisi ile çalışmıştır. Bu çalışmada “Zorba Davranış Eğilimleri Ölçeği”ni kullanmıştır. Araştırmada sadece duygu zorbalığı alt boyutunda aile içi şiddet görmeyenler lehine bir sonuca ulaşmıştır. Diğer alt boyutlarda aile içi şiddet görme durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna

ulaşmıştır. Aile içi şiddet arttıkça çocukların fiziksel, sözel ve eğlence amaçlı zorbalık eğilimlerinin arttığı; duygu zorbalığının ise şiddet görme sıklığı ile arasında bir farklılık bulunmadığını belirtmiştir.

Erten (2012), araştırmasında okul öncesi eğitime devam eden 5–6 yaş çocuklarının sosyal beceri, akran ilişkileri, sosyal konumları ve okula uyum düzeylerinin eğitim-öğretim yılı içinde değişiklik gösterip göstermediği ve okula uyum düzeyi üzerinde etkisi olup olmadığını incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, okul öncesi eğitim almaya devam eden 175 (91 kız, 84 erkek) çocuk ve 12 anaokulu öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin düşüş gösterdiği; akran ilişkileri, sosyal konum düzeyleri, okula uyum düzeylerinin eğitim-öğretim yılı içinde artış gösterdiği bulunmuştur.

Akduman (2012), çalışmasında, okul öncesi dönem çocuklarında akran zorbalığını, akran zorbalığı türlerini ve özelliklerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma örneklemini 53 okul öncesi öğretmeni oluşturmuştur. Araştırma sonucunda; okul öncesi dönem çocuklarının daha fazla kendi hemcinslerine zorbalık uyguladıkları, erkek çocuklar arasında akran zorbalığının daha fazla yaşandığı, en sık fiziksel zorbalığın görüldüğü, bununla birlikte ilişkisel ve sözel akran zorbalığının da okul öncesi dönemde görüldüğü belirlenmiştir.

Akman, Topçu vd. (2011), sosyal becerilerin çocukların arkadaş tercihleri üzerinde etkili olup olmadığını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, 311 tane 6 yaş çocuk ile çalışmışlardır. Araştırmada sosyometri tekniği uygulanmış ve “Sosyal Beceri Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların sosyal beceri puan ortalamaları arasında cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çocukların sahip oldukları sosyal becerilerin akran gruplarına dahil olmalarını etkilemediği sonucuna ulaşmışlardır. Oyun arkadaşı seçilmeyenlerin seçilenlere göre sosyal beceri puanları daha yüksek bulunmuştur.

Gülay (2010), araştırmasında, okul öncesi dönem çocuklarının okula uyum düzeyleri ile akran ilişkilerinin farklı boyutları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmaya okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu 76 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada çocukların okula uyum düzeyleri yükseldikçe olumlu sosyal davranış düzeyleri de yükselmekte, uyum

düzeyleri azaldıkça olumlu sosyal davranış düzeyleri de azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Okula uyum düzeyi arttıkça saldırganlık, korkulu-kaygılı olma, dışlanma, aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri azaldığı, başkalarına yönelik olumlu sosyal davranış düzeyi arttığı belirlenmiştir.

Gülay (2008), okul öncesi dönem çocukların akran ilişkilerini, çeşitli değişkenler(cinsiyet, anne tutumları, anne ve baba eğitim düzeyleri) açısından incelemiştir. Ayrıca yaptığı çalışma ile Ladd ve Prolifet Çocuk Davranış Ölçeği, Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği ve Resimli Sosyometri Ölçeği'nin dilsel eş değerlik ve geçerlik çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda, otoriter annelerin çocuklarının, demokratik annelerin çocuklarına göre daha çok dışlandıkları, daha hareketli oldukları sonucuna ulaşmıştır. Anne tutumlarına bağlı olarak çocukların sosyal konumları, saldırganlık düzeyleri, başkalarına yardımı amaçlayan sosyal davranışları, asosyal davranışları, korkulu kaygılı davranışları ve akranların şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı; erkek çocuklarının, kız çocuklarına göre daha saldırgan, daha hareketli ve daha fazla akran şiddetine maruz kaldıkları; eğitim düzeyi yüksek anne ve babaların çocuklarının, eğitim düzeyi düşük anne ve babaların çocuklarına göre akranları tarafından daha çok tercih edildikleri, asosyal davranışları daha sık gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Yıldız ve Sümer (2010), okul öncesi dönemdeki çocukların şiddete tanık ve maruz olma durumları ile ilgili olarak yaptıkları çalışmada çocukların kronik olarak şiddete maruz kalmaları, şiddetin düzeyi düşük bile olsa, sosyal gelişimlerini olumsuz olarak etkilemekte olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte şiddeti önleme programlarının erken yaş gruplarından daha fazla olarak ergen gruplarını hedef aldığını belirtmişlerdir. Bu amaçla da Şiddete Maruz Kalma Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması yapılmış formu bireysel mülakat yöntemi kullanılarak uygulanmıştır. Sonuç olarak, okul öncesi dönem çocuklarının ev, okul ve mahalle ortamında çoğunlukla hafif düzeyde şiddete maruz kaldığını, bunun büyük birçoğunun mahalle ortamında gerçekleştiğini belirtmişlerdir.

Yurtdışında Yapılmış Çalışmalar

Bomb (2005), araştırmasına katılan çocukların kardeşe sahip olmasının akran ilişkileri üzerindeki etkilerini incelemiştir. Hindistan’da ebeveynler ve öğretmenler anket formlarını doldurulup çocukların sosyal becerilerinin analiz edilmesini gerçekleştirmiştir. Araştırmacı, kardeşi olan ve kardeşsiz olan çocuklar arasında agresif, asosyal ve sosyal davranış yönünden anlamlı bir farklılığa ulaşmamıştır. Kardeşler arasındaki sıcaklık ve çatışma halinin asosyal davranışı etkilediği, çocukların yaş değişkeni açısından saldırganlık ve ve asosyal davranışın ters orantılı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hoza, Mrug, Gerdes, Hinshaw, Bukowski, Gold, Kraemer, Pelham, Wigal ve Arnold (2005), çocukların akran ilişkilerinin dikkat eksikliği ve hiperaktiviteden nasıl etkilendiğini incelemek istediği araştırmasında, 1098 normal gelişim gösteren çocuk ve 165 dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocuk ile çalışmıştır. Betimsel nitelikte olan bu araştırmanın sonucunda dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocukların daha fazla olumsuz davranış sergiledikleri ve akran ilişkilerinde daha başarısız oldukları saptanmıştır.

Milfort ve Greenfield (2002), yaptıkları çalışmada küçük çocukların sosyal davranışlarının akran oyunlarıyla ilişkisini incelemiştir. Ayrıca “ Penn İnteraktif Akran Oynama Ölçeği”nin yapı geçerliliği bir öğretmen olarak inceleyerek karşılaştırmalar yapmışlardır. 22 sınıftan 250 Afrikan- Amerikan öğrenci, öğretmenleri ve bir gözlemci ile gözlemlenmiş ve sosyal davranışları değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda oyun etkileşiminin bozulmasının sebepleri ortaya konmuş, saldırgan olmayan bozulma ve agresif bozulma durumları ele alınmıştır. Öğretmenlerin gözlemcilerden pozitif oyun davranışlarını daha iyi tanımladıklarını belirtmişlerdir.

Lindsey (2002), okul öncesi çocuklar ile gerçekleştirdiği araştırmasında çocukların akran kabul, saldırganlık ve akran yeterliliklerini incelemiştir. Akranları tarafından sevimlerinin arkadaşlık kurabilme ile karşılaştırılması, öğretmenlerin görüşlerine göre değerlendirilmiştir. En az bir arkadaşı bulunan çocukların hiç arkadaşı bulunmayan çocuklara nazaran akranları tarafından kabul ve sevilme durumunun daha yüksek olduğu

sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacı, karşılıklı arkadaşlık durumunun, saldırganlık, akran yeterliliği ve akran kabülü üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir.

Ward (1996), çocukların depresyon, umutsuzluk, yalnızlık, korku ve özsaygı kavramları ile sosyal konumları arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla 1092 çocukla çalışmıştır. Araştırma sonucunda kendilerini daha olumsuz algılayan çocukların akranları tarafından reddedildiği ve ihmal edildiklerini ortaya konmuştur.

Korunmaya Muhtaç Çocuklar İle İlgili Araştırmalar

Yurtiçinde Yapılmış Çalışmalar

Yavuz (2016), korunmaya muhtaç çocukların korunma ve bakım altına alınma nedenlerini incelediği çalışmasında korunma altına alınma sebeplerinde ne gibi değişiklik olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu araştırma için İzmir ilindeki çocuk evi hizmetinden yararlanan çocuklardan 342 sinin kuruluş kayıtlarını incelemiştir. Araştırma sonucunda korunma altına alınma sebepleri arasında en çok boşanmanın olduğu, bunu ebeveyn tarafından terk edilme durumunun takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yazıcı (2013), kurum bakımının olumsuz etkilerinin düzeltilerek yeni politikaların geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirdiği araştırmasında, çocukluk ve gençlik döneminin herhangi bir aşamasında kurum bakım hizmetinden yararlanmış kişilerle çalışmıştır. Kişilerin kurum bakımında iken yaşamış oldukları olumsuzluklar, onların kurum bakımına yaklaşımı ve kurum bakımının kendi yaşamlarına etkisini ele almıştır. Araştırmanın evrenini İzmir ilindeki Yetiştirme Yurtlarından Ayrılanlar Dayanışma Derneği üyeleri, örneklemini ise, bu çalışma için kendilerine ulaşılabilen ve görüşmeyi kabul eden dernek üyeleri oluşturmuştur. Bu çalışmada, katılımcıların kurum bakımı sonrası yaşama uyum sağlayamama, aile ilişkilerini yürütmede zorluk yaşama, buldukları ortamda damgalanma korkusu ile kendilerini gizleme eğiliminde oldukları ve çoğunlukla sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmediği gibi bulgular elde edilmiştir. Kurum bakımında kalmak, katılımcılar tarafından bir olumsuzluk olarak görülse de olumlu olarak değerlendirdikleri yönlerinde bulunduğunu belirtmişlerdir.

Koşay (2013), çocuk evi modelinin, çocukların sosyal becerilerine katkısını ölçmek, bu alanda kurum bakımından farkını ortaya koymak amacıyla araştırma gerçekleştirmiştir. Ayrıca çocuk yuvasında ve çocuk evinde kalmakta olan korunmaya muhtaç çocuklar ile ailesi yanında yaşayan çocukların sosyal becerilerini karşılaştırmıştır. Ailesi ile birlikte yaşayan çocuklar ile İzmir ve Denizli illerinde, çocuk evlerinde ve kurumda yaşayan çocuklar araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Çalışma sonucunda cinsiyet, yaş, sınıf, bilgi alınan kuruluş, korunma altına alınma nedeni, kardeş sayısı, ebeveynin birliktelik durumu, okul öncesi eğitim alma durumu değişkenler ile çocukların sosyal beceri puanları arasında anlamlı bir farklılaşmaya rastlandığını belirtmiştir. Çocuğun kurumda kalma süresi, korunma altına alınma yaşı, annenin ve babanın yaşam durumu değişkenlerine göre ise anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bilgi alınan kuruluşa göre ailesi ile birlikte yaşayan çocukların çocuk evlerinde kalan çocuklara nazaran, çocuk evlerinde kalmakta olan çocukların da çocuk yuvalarında kalmakta olan çocuklara nazaran sosyal beceriler puanları daha yüksek çıktığını belirtmiştir.

Yazıcı (2012), yaptığı çalışması ile çocuk evleri uygulamasının bilinirliğinin sağlanmayı, tanıtmayı, olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Ayrıca çocuk evleri uygulaması ile ortaya çıkabilecek sorunların iyi algılanmasını sağlamayı, çocuk evlerinde bakım ve koruma altında bulunan korunmaya muhtaç çocukların toplumun sağlıklı bireyleri olarak toplumsal bütünleşmelerine katkı sağlamayı amaçlamıştır. Yapılan bu araştırma da araştırmacı çocuk evi sistemi, SHÇEK raporları, çocuk evlerinin olumlu olumsuz yanları, bakım elemanı seçimi ve mesleki eğitiminin önemini ele almıştır. Ayrıca bu evlere çocuk seçimi yapılırken nelere dikkat edilmesi gerektiği ve kurum bakım hizmetlerinden çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarının bakım ve koruma şartları da incelenmiştir.

Yalçın (2011), yaptığı çalışmasında Afyonkarahisar ilinde 13-18 yaş suç mağduru ve suça sürüklenen korunmaya muhtaç çocukların gelecek kaygılarını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, kurum bakımında kalan çocukların verilen hizmetlerden memnun oldukları, kurum bakımında kalmayı istedikleri, aile yanına gitmeyi isteyen çocuk sayısının

az olduğu, kurum bakımında yeterli Őekfat ve ilgi gördükleri, buna karŐın gelecekte beklenenlerin; mutlu bir aileye sahip olmak olduğu, ayrıca hayatta baŐarisız olmaktan korktuklarını belirtmiştir. Bu kapsamda, çocukların gelişimini için ailenin önemli olduğuna vurgu yaparak aile bütünlüğü korunması ile suç mağduru ve suça sürüklenen ocuk sayısının azaltılabileceğini belirtmiştir.

Şenocak (2005), korunmaya muhtaç çocukları incelediği araştırmada, Türkiye’deki ocuk politikaları, çocukların hangi sosyoekonomik kesimden geldikleri, sahip oldukları kültürel değerler ve verilen hizmetin yeterli olup olmaması durumlarını ele almıştır. Korunmaya muhtaç ocuk grubundan yetiştirme yurtlarında kalanların sorunları, problem durumların oluŐmasının engellenmesi ve bu sorunların çözümü için ne gibi politikalar geliŐtirilebileceđi üzerine çalışmıştır. İstanbul’da yetiştirme yurdunda kalan 156 korunmaya muhtaç ocuk ile “araŐtırmacının yönettiği anket” türü gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda korunma altındaki çocukların örgün ve yaygın eğitimleri konusunda gereken desteğin sağlandığı, çocukların öz aile yanında bakımının önemli olduğu, ülkemizdeki yetiştirme yurtlarının genel olarak çocukların bakımlarını sağladığı, maddi destek verdiği sonuçlarına ulaşmıştır. Araştırmaya katılan yetiştirme yurdunda kalan çocuklarının çoğu yurttan kalmaktan ve hizmetlerden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bu araştırma dahilindeki çocukların manevi ve fiziki Şiddete maruz kaldıkları ve yurt ortamının kendilerini hayata hazırlamadığını belirtmişlerdir.

Cebe (2005), yetiştirme yurtlarında kalan, korunmaya muhtaç, 13- 19 yaş arası ergenlerin benlik saygısı, kaygı ve depresyon skorlarının değerlendirilmesini amaçladığı çalışmasında toplam 86 ergenle çalışmıştır. Bunun yanında 110 kişilik bir kontrol grubu oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, kurum bakımında kalan korunmaya muhtaç çocukların aile ortamında gelişen çocuktan daha düşük benlik saygısı geliŐtirdikleri; buna bağlı olarak daha yüksek bir sürekli kaygı ve depresyon düzeyi geliŐtirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Gülay (2004), korunmaya muhtaç ve ailesinin yanında yaşayan 6 yaş çocuklarının sosyal becerilerini incelemek amacıyla yaptığı araştırmasını 57 korunmaya muhtaç ocuk ve 57 ailesi ile yaşayan olmak üzere toplam 114 ocuk ile gerçekleştirmiştir. Çocukların sosyal

becerileri araştırmacı tarafından oluşturulan "6 Yaş Çocukları İçin Sosyal Beceri Formu" ile değerlendirilmiştir. Sosyal Beceri Formlarını korunmaya muhtaç çocuklar için grup sorumluları, ailesinin yanında yaşayan çocuklar için ise anaokulu öğretmenleri doldurmuştur. Araştırma sonucunda, çocukların sosyal becerileri kullanma sıklıklarında, aile ile yaşama değişkeninin etkili olduğunu, cinsiyet değişkeninin ise etkili olmadığı ortaya konulmuştur.

Turan (2003), çalışmasında kurum bakımındaki 13-17 yaşlarındaki ergenlerin, umutsuzluk, geçmişe ilişkin tutumları, benlik kavramları ve suçluluk duygu düzeylerini incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirdiği araştırmasında Beck Umutsuzluk Ölçeği ve BEIER CTT. kullanmıştır. Erzurum İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında barındırılan 91 çocuk ve karşılaştırma grubu olarak ailesi yanında bulunan 181 çocuk araştırmaya dahil edilmiştir. Çalışma sonucunda, korunmaya muhtaç çocukların, ailesi ile yaşayan çocuklara göre geçmişe ilişkin tutumları açısından olumsuz bir tutum sergiledikleri ve aynı şekilde, benlik kavramlarının da daha olumsuz olduğuna ulaşmıştır. Suçluluk duyguları açısından iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı; umutsuzluk puanlarının açısından ise korunmaya muhtaç çocukların puanları daha yüksek bulunduğunu belirtmiştir. Korunmaya muhtaç çocukların kuruma giriş dönemi ve korunma altına alınma nedenleri ile umutsuzluk, suçluluk duyguları, benlik kavramları ve geçmişe karşı tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Gürvardar (2001), kurumda yetişen çocukların umutsuzluk düzeyi ile ilgili bazı faktörleri incelediği çalışmasında ailesi yanında yetişen çocuklarla kurumda yetişen çocukların umutsuzluk düzeyini karşılaştırmıştır. Çalışmanın örnekleme grubu 10-11 yaşları arasında yuvada kalan 65 çocuktan oluşmaktadır. Kontrol grubunda ise aynı yaş grubunda ailesiyle yaşayan 65 çocuk bulunmaktadır. Çalışmada "Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, ana-baba yoksunluğunun umutsuzluk düzeyinin yüksek çıkmasında önemli bir etkisi olduğuna ulaşılmıştır. Ayrıca yaş ve cinsiyet ile umutsuzluk arasındaki farkta anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır. Kurumda kalan çocuklar

için ana-babanın sağ ya da ölü oluşu, ana-babanın birlikteliği ve kurumda kalma süresi gibi değişkenlerin de umutsuzluk üzerinde etkisi bulunmadığını saptanmıştır.

Güçray (1989), yuvada kalan ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların anne baba ile anne baba yerine geçen bireylerin tutumlarının algılanma biçiminin, 9–10–11 yaşlarındaki bu çocukların, özsaygı gelişimini etkileyip etkilemediğini incelemiştir. Araştırma sonucunda yuvada kalmanın çocuğun özsaygı düzeyini olumsuz etkilediği ortaya konulmuştur. Cinsiyet, yaş, kardeş sayısı ve doğum sırasının çocuğun öz saygısı üzerinde etkisi olmadığı belirlenmiştir.

Yurtdışında Yapılmış Çalışmalar

Berens ve Nelson (2015), çalışmasında toplu bakım merkezlerinde büyüyen çocukları ele almıştır. Araştırmacılar bakım altına alınma sebeplerini yetim olma durumu, yoksulluk, engellilik ve zihinsel hastalıklar olarak belirtmişlerdir. Çalışmada erken çocukluk döneminde kurum bakımında olmanın çocuğun gelişimi açısından yarattığı olumsuz etkilerin olduğunu belirtmişlerdir. Bu olumsuz etkilerin, erken çocukluk döneminin kritik zamanlarında bireysel ilgilenmeden uzak bakım hizmetlerinde bulunan çocuklarda en yoğun gözlendiği sonucuna ulaşmışlardır. Ailelerin desteklenerek çocukların bu dönemlerini aile yanında geçirmelerinin kurum bakımının olumsuz etkilerini en aza indirgenmesini sağlayacağını belirtmişlerdir.

Cojocar (2008), Romanya 'da gerçekleştirdiği araştırması ile ebeveyn bakımının kaybedilmesinin nedenlerini, çocukların bu durumdan nasıl etkilendiği, ihlal edilen çocuk haklarını ve sonuçlarını ortaya koymuştur. Ayrıca çocukları ve ailelerini etkileyen sosyal sorunları incelemiştir. Romanya'daki çocukların statüsünün iyileştirilmesine yönelik kurumsal bazda üstlenilmesi gereken işlemleri desteklemeyi hedeflemiştir. Bu çalışmada kamu ve sivil toplum kuruluşlarına, ulusal ve uluslararası kuruluş temsilcilerine ve çocuklara danışılmıştır.

Gibbons (2007), çalışmasında yetimlerin buldukları sosyokültürel ortamdaki durumunu ele almıştır. Mısır'da Kahire çevresindeki toplanan etnografik çalışmaları konu almıştır. Kurumsallaşmış bir aile ortamında cinsiyet rollerini ele almanın yanı sıra kızların kurum

bakımında aile değerlerini nasıl algıladıklarını ve 21. Yyda kızların toplum içindeki rollerini ortaya koymaktadır. Ayrıca devletin kurum bakımı konusunda nasıl organize olduğunu da ele alan bir çalışma gerçekleştirmiştir.

Kaler ve Freeman (1994), Romanya’da yaşayan 23-50 aylık bir Rumen yetim grubunun bilişsel ve sosyal gelişim düzeylerini, geleneksel ve geleneksel olmayan önlemler kullanarak değerlendirmişlerdir. Araştırma sonucunda yetimhanede yapılan tüm incelemelerde çocukların bilişsel ve sosyal işlevlerinde eksiklik olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kurumda kalma süresinin, korunma altına alınma yaşının, apgar skorlarının ve doğum ağırlılığının, çocukların bilişsel ve sosyal işlevlerinde etkisi olmadığı araştırma bulguları arasındadır.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın yürütülmesinde izlenen model, çalışma evreni, veri toplama aracının uygulanması ve verilerin analizi hakkında bilgi verilecektir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada çocuk evlerinde kalan 61-72 aylık çocukların ahlaki değer yapılarının, akran ilişkilerinin ve akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin ailesiyle birlikte yaşayan çocuklarla anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda çocukların ahlaki değer yapıları ile akran ilişkileri ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada çocuk evlerinde kalan korunmaya muhtaç çocukların demografik özelliklerine göre ahlaki değer yapılarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesi de amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama desenine örnek olduğu görülmektedir. Değişkenler arasındaki ilişkinin tanımlanması nedeniyle korelasyonel araştırmalar, betimsel araştırmaların bir türü olarak nitelenirler. Korelasyonel olarak da adlandırılan ilişkisel tarama modellerinde iki ya da daha fazla değişkenin birlikte değişimi incelenmektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010, s.69) .

Çalışma Evren ve Örneklemi

Araştırmanın çalışma evrenini, Ankara ili Keçiören ilçesinde bağımsız anaokullarına, resmi ilkokula bağlı anasınıflarına ve özel anaokullarına devam eden ailesiyle birlikte yaşayan 61–72 aylık çocuklar (N=10484) ile Ankara ilinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı çocuk evlerinde kalan 61–72 aylık korunmaya muhtaç çocuklar (N=48) oluşturmaktadır. Çocuk evlerinin yoğunluğunun Keçiören ilçesinde olması nedeniyle ailesiyle birlikte yaşayan çocukların da Keçiören ilçesinden seçilmesine karar verilmiştir.

Araştırmanın örneklemini, evrenden basit rastgele örnekleme formülüyle (Büyüköztürk ve diğerleri, 2010) seçilmiş ailesiyle yaşayan 356 ve çocuk evlerinde kalan 48 çocuk olmak üzere toplam 404 çocuk oluşturmaktadır.

Hesaplama sonucunda en az 370 çocuğun Keçiören ilinde okul öncesi dönem çocuklarını temsil ettiği belirlenmiştir. Bu çalışmada 61- 72 aylık toplam 404 okul öncesi dönem çocuğuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda araştırmaya dahil edilen örneklemin evreni yeteri derecede temsil ettiği (%95 olasılıkla) görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verileri; “Kişisel Bilgi Formları” (Ek. 1 ve Ek. 2), “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”, “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” ve “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” ile toplanmıştır. Çocuk evlerinde kalan çocuklar için bilgi formu kaldıkları evde görevli bakım elemanları; ailesiyle birlikte yaşayan çocuklar için bilgi formu ise okul öncesi öğretmenleri tarafından doldurulmuştur.

Kişisel Bilgi Formları

Araştırma kapsamında hem çocuk evlerinde kalan hem de ailesiyle birlikte yaşayan çocukların özellikleri belirlendiği için iki farklı “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Çocuk evlerinde kalan çocuklar için çocukların cinsiyetlerine, kardeş sayılarına, korunma altına alınma nedenlerine, kurumda kalma sürelerine, aile yanına izinli gitme durumuna,

ailesi tarafından ziyaret edilme durumuna, okula gitme durumuna ve kardeşleriyle birlikte/ayrı olma durumuna yönelik bilgiler yer almaktadır.

Ailesiyle birlikte yaşayan çocukların “Kişisel Bilgi Formu” ise çocukların cinsiyetine, kardeş sayısına, okul öncesi eğitime devam etme süresine, çocuğun tam aileye sahip olup olmama durumuna, çocuğun anne ve babasının eğitim durumuna, anne ve babasının mesleğine ilişkin bilgilerden oluşmaktadır. Aynı zamanda çocukların öğretmenin çalıştığı kuruma, kıdemine ve yaşına yönelik de bilgiler yer almaktadır.

Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği

Okul öncesi dönem çocuklarının ahlaki değer yapılarını belirlemek amacıyla Öztürk (2011) tarafından geliştirilen “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin geliştirilme sürecinde alan yazın doğrultusunda öncelikle sekiz alt boyut belirlenmiş ve her bir alt boyut için maddeler oluşturularak toplam 110 maddeden oluşan madde havuzu için uzman görüşüne başvurulmuştur. Kapsam geçerliği çalışmasında beş akademisyen ve iki okul öncesi öğretmeni olmak üzere yedi uzmanın görüşlerine başvurulmuştur. Maddeler 5’li likert tipinde derecelendirilmiştir. Uzman değerlendirmesi sonucunda yapılan düzenleme ile 3lü likert tipinde derecelendirilmiştir. Sonrasında ölçek öğretmenlerin çocuklar üzerindeki son üç aylık gözlemlerine dayalı olarak öğretmenler tarafından ön uygulama kapsamında 60; toplamda ise 553 çocuk için doldurulmuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda cronbach alfa güvenirlik katsayısı hesaplanmıştır. Hesaplanan katsayı *adalet* için 0,915; *sorumluluk* için 0,917; *nezaket* için 0,901; *yardımseverlik* için 0,922; *özgüven* için 0,929; *liderlik* için 0,923; *saygı* için 0,913; *sabır* için 0,881 olarak hesaplanmıştır. Ölçekte yer alan tüm maddelerin güvenirlik katsayısı 0,985 olarak belirlenmiştir. Güvenirlik kapsamında ayrıca test-tekrar test yöntemine başvurulmuştur. *Adalet* alt boyutu için 0,833, *sorumluluk* alt boyutu için 0,987, *nezaket* alt boyutu için 0,937, *yardımseverlik* alt boyutu için 0,999, *özgüven* alt boyutu için 0,997, *liderlik* alt boyutu için 0,991, *saygı* alt

boyutu için 0,978, *sabır* alt boyutu için test-tekrar test korelasyon katsayısının 0,922 olduğu tespit edilmiştir.

Boyutlar arasında korelasyon katsayısı hesaplanmış ve *adalet* değer yapısının diğer alt boyutlarla anlamlı bir ilişki göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$). Diğer boyutlar arasında ise pozitif yönde ve yüksek düzeyde ilişkiler olduğu saptanmıştır ($p<0,01$) (Öztürk, 2011).

Bu araştırma kapsamında 48'i çocuk evlerinde, 356'sı ailesiyle birlikte kalan 61-72 aylık toplam 404 çocuğun ahlaki değer yapısı incelenmiştir. Çocukların cevapları doğrultusunda hesaplanan iç tutarlılık cronbach alfa güvenirlik katsayısı sonuçları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1.

Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların ve Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların "Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği"ne Yönelik Hesaplanan Güvenirlik Katsayıları

Ölçek Alt Boyutları	Madde Sayısı	Çocuk Evlerinde Kalan	Ailesiyle Birlikte Yaşayan
<i>Adalet</i>	13	0,916	0,941
<i>Sorumluluk</i>	15	0,936	0,942
<i>Nezakət</i>	12	0,907	0,930
<i>Yardıms severlik</i>	14	0,914	0,951
<i>Özgüven</i>	15	0,882	0,932
<i>Liderlik</i>	15	0,885	0,918
<i>Saygı</i>	13	0,912	0,937
<i>Sabır</i>	13	0,885	0,905
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplamı	110	0,979	0,986

Kalaycı (2009), alfa (α) katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenirliğinin şu şekilde yorumlanabileceğini belirtmektedir:

- * $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.
- * $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek güvenilirliği düşüktür.
- * $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.
- * $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir.

Bu doğrultuda Tablo 1 incelendiğinde yer alan değerlerin hem çocuk evlerinde kalan hem de ailesiyle birlikte kalan çocukların verilerinin “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” alt boyutları ve ölçeğin tamamı için yüksek derecede güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği

Araştırmaya katılan çocukların akranlarıyla olan ilişkilerini tespit etmek amacıyla Ladd ve Profilet (1996) tarafından geliştirilen, Gülay (2008) tarafından Türkçeye uyarlanan “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” kullanılmıştır. İstanbul ilinde yaşayan, anaokuluna devam eden, 5-6 yaş grubundan 746 çocuk ve 35 anaokulu öğretmeni çalışmaya dahil edilmiştir. Ölçekte 6 tip akran davranışını içeren toplam 44 madde yer almaktadır. Bu maddeler *hiperaktif*, *saldırganlık*, *prososyal*, *asosyal*, *dışlanma*, *korkulu-kaygılı* davranışlarını ölçmektedir. Maddeler için “Uygun Değil”, “Bazen Uygun”, “Tamamen Uygun” ifadeleriyle değerlendirme yapılmakta; “Uygun Değil” yanıtına 0 puan, “Bazen Uygun” yanıtına 1 puan, “Tamamen Uygun” yanıtına 2 puan verilmektedir. Alt ölçekler birbirinden farklı ilişkileri belirlediği için ölçek için toplam puan alınmamakta; her bir alt ölçek, kendi içinde değerlendirilmektedir. Ölçeğin Türkçeye uyarlama sürecinde ölçek maddeleri çeviri-geri çeviri yöntemi ile çevrilmiştir. Konu alan uzmanları ve dilsel eşdeğerlik çalışmasının ardından ön uygulama gerçekleştirilmiştir. Madde ayırt edicilik ve madde toplam korelasyonlar hesaplanmış ve maddelerin geçerli sonuçlar verdiği tespit edilmiştir. Akranlarına karşı *hiperaktif* alt boyutunun güvenilirlik katsayısı 0,83; *saldırganlık* alt boyutu için 0,87; *prososyal* alt boyutu için 0,88; *asosyal* alt boyutu için 0,84; *dışlanma* alt boyutu için 0,89; *korkulu-kaygılı* alt boyutu için 0,78 olarak hesaplanmıştır (Gülay, 2008).

Ogelman, Körükçü, Erten Sarıkaya, Güngör ve Ersan (2015) akran ilişkileri ölçeğinin geçerlik çalışması kapsamında 300 çocuktan elde edilen cevaplar doğrultusunda doğrulayıcı faktör analizi (DFA) hesaplamışlardır. Hesaplama sonucunda ki-kare değerinin ($X^2= 2497,42$, $sd= 887$, $p= 0.00$) anlamlı olduğu görülmüştür. Uyum indeksi değerleri ise

RMSEA= 0,084, RMR= 0,028, CFI=0,91 olarak hesaplanmıştır. Tüm maddelerin ait oldukları boyutta anlamlı bir açıklayıcılığa sahip olduğu belirlenmiştir. Maddelerin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayılarının 0,19 ile 0,71 arasında farklılık gösterdiği tespit edilmiştir (Ogelman vd., 2015).

Bu çalışma kapsamında çocuk evlerinde kalan ve ailesiyle birlikte kalan çocukların akran ilişkileri ölçeğinden almış oldukları puanlara ilişkin güvenilirlik katsayısı (cronbach alfa) hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2.

Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların ve Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”ne Yönelik Hesaplanan Güvenirlik Katsayıları

Ölçek Alt Boyutları	Madde Sayısı	Çocuk Evlerinde Kalan	Ailesiyle Birlikte Yaşayan
<i>Hiperaktif</i>	4	0,759	0,810
<i>Saldırganlık</i>	7	0,886	0,920
<i>Prososyal</i>	10	0,930	0,894
<i>Asosyal</i>	7	0,847	0,882
<i>Dışlanma</i>	7	0,903	0,911
<i>Korkulu-Kaygılı</i>	9	0,773	0,902

Tablo 2’deki bilgiler doğrultusunda araştırma kapsamında hem çocuk evlerinde kalan hem de ailesiyle birlikte kalan çocukların “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” alt boyutlarından almış oldukları puanların güvenilir olduğu görülmektedir.

Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği

Okul öncesi dönem çocukların akranlarının şiddetine maruz kalma düzeylerini belirlemek amacıyla Kochenderfer ve Ladd (1997) tarafından geliştirilen, Gülay (2008) tarafından düzenlenerek Türkçeye uyarlanan “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” kullanılmıştır. İstanbul ilinde yaşayan, anaokuluna devam eden, 5-6 yaş grubundan 746 çocuk ve 35 anaokulu öğretmeni çalışmaya dahil edilmiştir. Ölçekte yer alan 4 madde “Hiçbir zaman”, “Bazen” ve “Her zaman” olmak üzere 3’lü Likert tipinde derecelendirilmiştir. Ölçek maddelerine verilen cevapların güvenilirliği 0,79 olarak

hesaplanmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışmasında ölçüt geçerliği incelenmiş ve ölçekten alınan puanlar ile çocukların sosyal davranışlara ilişkin öğretmen değerlendirmeleri, akran reddine ilişkin akran görüşleri, yalnızlık ile ilgili kişisel görüşler arasında anlamlı düzeyde, olumlu yönde ilişki olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırma kapsamında çocuk evlerinde kalan korunmaya muhtaç çocukların ve ailesiyle birlikte yaşayan çocukların “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden almış oldukları puanlara ilişkin hesaplanan cronbach alfa güvenilirlik katsayısı sonuçları Tablo 3’te görülmektedir.

Tablo 3.

Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların ve Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”ne Yönelik Hesaplanan Güvenirlik Katsayıları

	Madde sayısı	Çocuk evlerinde kalan	Ailesiyle birlikte yaşayan
Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği	4	0,912	0,872

Tablo 3’te çocuk evlerinde ve ailesiyle birlikte kalan çocukların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” puanlarının güvenilir olduğu görülmektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında çocuk evlerinde kalan çocuklar ile ailesiyle birlikte yaşayan çocukların ahlaki değerleri ile akran ilişkileri ve akran şiddetine maruz kalma durumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu kapsamda ulaşılmaması gereken iki çalışma evreni, Ankara’daki çocuk evlerinde kalan 61–72 aylık çocuklar ve Ankara Keçiören ilçesinde ailesi ile birlikte yaşayan bağımsız anaokuluna devam eden 61–72 aylık çocuklar şeklinde belirlenmiştir.

Çocuk evlerinde uygulama yapma izni için Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünden yazılan yazı ile Ankara Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında Çocuk Hizmetleri birimi ile gerekli görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bakanlık birimleri tarafından

tez içerikleri ve ölçekler değerlendirilmiş ve çocuk evlerinde uygulanması uygun bulunmuştur (Ek. 4). Bu süreçteki yazışmalar yaklaşık 2 ay sürmüştür.

Çocuk evlerinde uygulama izni alındıktan sonra Ankara Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüğüne bağlı olan Ankara Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi eğitim birimi ile görüşmeler yapılmış ve çocuk evlerinde kalan 61–72 aylık çocukların sayısı öğrenilmiştir. Çocuk evlerinin grup sorumluları ile görüşülmüş ve çocuklar ile ilgili ölçekleri dolduracak bakım elemanlarının bu çocuklarla birlikte en az 3 ay çalışıp gözlem yapmış, çocuklar ile ilgili bilgiye sahip elemanlar olmalarına dikkat edilmiştir.

Çocuk evlerinin adresleri alınarak evler yaklaşık iki hafta süresince ziyaret edilmiş ve bakım elemanları ölçekler hakkında bilgilendirilerek anketler teslim edilmiştir. Objektif doldurmalarının çalışma bakımından önemine vurgu yapılmıştır. Ölçeklerin doldurulma aşamasında eşlik edilerek herhangi bir soru ya da yanlış anlaşılma durumunda rehberlik sağlanmıştır. İki hafta sonrasında anketler çocuk evlerine gidilerek ve grup sorumluları aracılığıyla toplanmıştır. Ölçekler evler ziyaret edilerek doldurulduğu için araştırma kapsamında 61–72 aylık çocukların tamamına ulaşılmıştır.

Ailesi ile birlikte yaşayan çocuklar ile ilgili olan verilerin toplanması için gereken izin sürecinde Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünden yazılan yazı ile Ankara Milli Eğitim Bakanlığı Arge İstatistik Birimiyle görüşülmüştür. Çalışma ve ölçekler değerlendirilmiş ve ölçeklerin okullarda uygulanması uygun bulunmuştur (Ek 3). Bu süreç yaklaşık iki hafta sürmüştür. İzin yazısı uygulama yapılacak okullara Ankara Keçiören İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından ulaştırılmıştır. Ankara Keçiören İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün istatistik bölümünden evren sayısına ulaşılmıştır.

Bağımsız anaokulları, resmi ilkokula bağlı anasınıfları ve özel anaokullarına ölçekler elden götürülmüş ve 61–72 aylık çocuklar ile ilgili olarak ölçekleri dolduracak olan öğretmenler ile birebir görüşmeler sağlanmıştır. Öğretmenler, araştırma ve ölçekler konusunda bilgilendirilmişlerdir. Objektif doldurmalarının çalışma açısından önemine vurgu yapılmıştır. Öğretmenlerin çocukları gözlemleyebilecek kadar süre onlarla çalışmış

olmalarına ve hakkında ölçek dolduracakları öğrencileri tesadüfi bir şekilde seçmelerine dikkat edilmiştir.

Her öğretmene beşer tane ölçek verilmiş ve bir haftalık süreçte doldurmaları talep edilmiştir. Bu şekilde öğretmenlerin süre konusunda sıkıntı yaşamayarak ölçekleri daha objektif ve daha dikkatli doldurmalarını sağlamak hedeflenmiştir. Ölçekler her bir çocuk için ayrı ayrı doldurulmuş ve öğretmenlerin danışmak istedikleri noktada bilgilendirilmeler yapılarak yanlış anlamalar önlenmiştir. Ölçeklerin dağıtım aşaması yaklaşık on gündür. Bir hafta sonunda okullar gezilerek ölçekler tekrar toplanmıştır. Bu şekilde veriler toplanarak çalışma evrenini temsil edecek örneklem sayısına ulaşılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırma kapsamında çocuk evlerinde kalan çocuklar ile ailesiyle birlikte yaşayan çocukların ahlaki değerleri ile akran ilişkileri ve akran şiddetine maruz kalma durumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çocuk evlerinde kalan ve ailesiyle birlikte yaşayan çocukların söz konusu değişkenlerinin normal bir dağılım gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla çarpıklık ve basıklık katsayıları hesaplanmıştır.

Bu doğrultuda;

- Çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”nden ve “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nden aldıkları puanların karşılaştırmasında ilişkisiz ölçümlerde t testi; “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden aldıkları puanların karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi kullanılmıştır.
- Çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” ile “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasındaki ilişkinin belirlenmesinde Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.
- Çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” ile “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasındaki ilişkinin belirlenmesinde

çocuk evlerinde kalan çocuklar için Pearson korelasyon katsayısı; ailesiyle birlikte kalan çocuklar için Spearman korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

Çocuk evlerinde kalan çocukların demografik ve kurum bakımı ile ilgili özelliklerine göre kategorilerde yer alan çocuk sayısının 30'un altında olması ve kategorilerdeki çocuk sayıları arasındaki farkların yüksek olması dolayısıyla karşılaştırmalarda non-parametrik istatistiksel işlemler kullanılmıştır. Çocukların "Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği"nden aldıkları puanların:

- Cinsiyetlerine, aileleri yanına izinli gitme durumlarına, aileleri tarafından ziyaret edilme durumlarına ve kardeşleriyle ayrı/birlikte olma durumlarına göre karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi kullanılmıştır.
- Kardeş sayılarına, kurumda kalma nedenine ve kurumda kalma süresine göre karşılaştırılmasında Kruskal Wallis testi kullanılmıştır.

Sonuçlar tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

BÖLÜM V

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde örneklemin demografik özelliklerine ilişkin bulgulara ve araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgulara ve tartışmalara yer verilmiştir.

Veri Toplama Araçlarına Yönelik Normallik Testi Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Çocukların kaldıkları yere göre “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği ” puanlarına ilişkin hesaplanan çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4.

Çocukların Kaldıkları Yere Göre “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği ” Puanlarına İlişkin Hesaplanan Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Kaldığı yer		N	Çarpıklık		Basıklık		
			Değer	Değer	S.Hata	Değer	S.Hata
Korunmaya (Çocuk Evi)	muhtaç						
		<i>Adalet</i>	48	-,343	,343	-,850	,674
		<i>Sorumluluk</i>	48	-,887	,343	-,057	,674
		<i>Nezakət</i>	48	-,300	,343	-,772	,674
		<i>Yardıms severlik</i>	48	-,486	,343	-,524	,674
		<i>Özgüven</i>	48	-,230	,343	-,995	,674
		<i>Liderlik</i>	48	-,567	,343	,210	,674
		<i>Saygı</i>	48	-,249	,343	-,966	,674
		<i>Sabır</i>	48	,040	,343	,013	,674
			Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplam	48	-,367	,343	-,836
Ailesiyle yaşayan	birlikte						
		<i>Adalet</i>	356	-,924	,129	,470	,258
		<i>Sorumluluk</i>	356	-1,054	,129	1,061	,258
		<i>Nezakət</i>	356	-,896	,129	,262	,258
		<i>Yardıms severlik</i>	356	-,992	,129	,469	,258
		<i>Özgüven</i>	356	-,729	,129	,097	,258
		<i>Liderlik</i>	356	-,480	,129	-,493	,258
		<i>Saygı</i>	356	-,785	,129	-,078	,258
		<i>Sabır</i>	356	-,317	,129	-,625	,258
			Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplam	356	-,779	,129	,487

Tablo 4 incelendiğinde “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” alt boyutları ve toplam puanları hem çocuk evlerinde hem de ailesiyle birlikte kalan çocuklarda normalden aşırı bir sapma göstermediği görülmektedir.

Çocukların kaldıkları yere göre “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” puanlarına ilişkin hesaplanan çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5.

Çocukların Kaldıkları Yere Göre “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” Puanlarına İlişkin Hesaplanan Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Kaldığı yer		N	Çarpıklık	S. Hata	Basıklık	
Korunmaya muhtaç (Çocuk Evi)	<i>Hiperaktif</i>	48	,589	,343	,185	,674
	<i>Saldırganlık</i>	48	,573	,343	-,615	,674
	<i>Prososyal</i>	48	-,208	,343	-1,154	,674
	<i>Asosyal</i>	48	,972	,343	-,140	,674
	<i>Dışlanma</i>	48	,591	,343	-1,016	,674
	<i>Kaygılıkorkulu</i>	48	,416	,343	,128	,674
Ailesiyle yaşayan	<i>Hiperaktif</i>	356	,935	,129	-,101	,258
	<i>Saldırganlık</i>	356	,769	,129	,471	,258
	<i>Prososyal</i>	356	-,195	,129	-,844	,258
	<i>Asosyal</i>	356	,698	,129	,877	,258
	<i>Dışlanma</i>	356	,773	,129	,575	,258
	<i>Kaygılıkorkulu</i>	356	,624	,129	,185	,258

Tablo 5 İncelendiğinde çocuk evlerinde kalan ve ailesi yanında kalan çocukların “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” puanlarının normal dağılımdan aşırı bir sapma göstermediği görülmektedir.

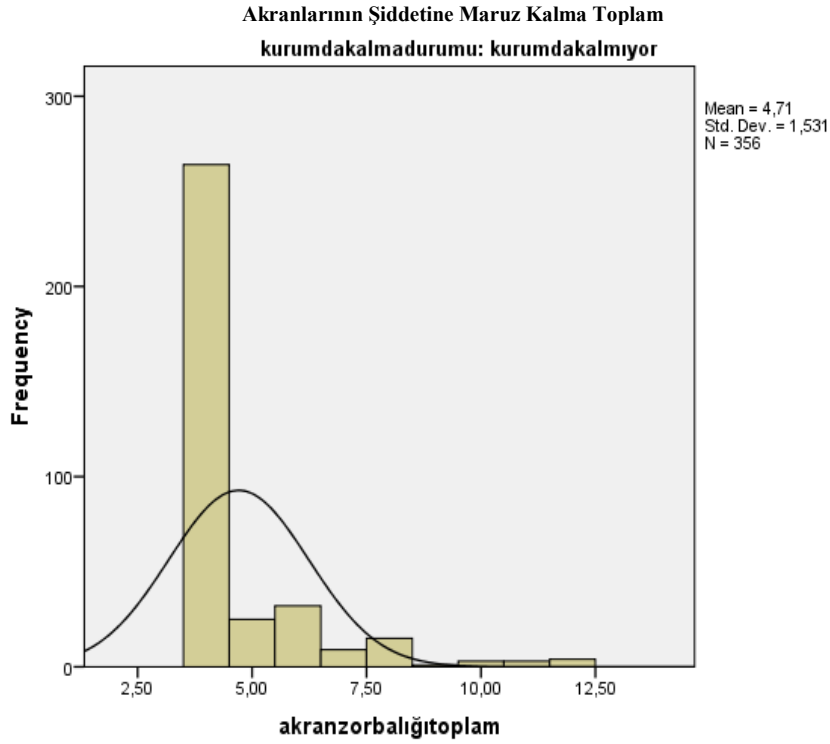
Çocukların kaldıkları yere göre “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” puanlarına ilişkin hesaplanan çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6.

Çocukların Kaldıkları Yere Göre “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” Puanlarına İlişkin Hesaplanan Çarpıklık Ve Basıklık Değerleri

Kaldığı yer		N	Çarpıklık	S.Hata	Basıklık	
Korunmaya muhtaç (Çocuk Evi)	Akran Şiddetine Maruz Kalma	48	1,059	,343	-,606	,674
	Ölçeği Toplam					
Ailesi yanında	Akran Şiddetine Maruz Kalma	356	2,719	,129	7,871	,258
	Ölçeği Toplam					

Tablo 6 incelendiğinde “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” puanları çocuk evlerinde kalan çocuklarda normal dağılım gösterirken ailesiyle birlikte yaşayan çocuklarda pozitif kayışlı bir dağılım özelliği göstermektedir. Dağılımın daha iyi görülebilmesi amacıyla oluşturulan histogram grafiği Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. Ailesiyle birlikte kalan çocukların “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” puanlarına ilişkin dağılım

Örneklemin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Çocuk evlerinde kalan çocukların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7.

Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Değişkenler	Kategoriler	n	%
Cinsiyet	Kız	29	60,4
	Erkek	19	39,6
Kardeş Sayısı	Kardeşi yok	6	12,5
	1 kardeşi	9	18,8
	2 kardeşi	21	43,8
	3 ve daha fazla	12	25,0
		n= 48	

Tablo 7 incelendiğinde, çocuk evlerinde kalan çocukların %60,4'ünün (n=29) kız, %39,6'sının (n=19) erkek olduğu görülmektedir. Ankara ilinde çocuk evlerinde kalan çocukların %12,5'inin (n=6) kardeşinin olmadığı, %18,8'inin (n=9) bir kardeşinin, %43,8'inin (n=21) iki kardeşinin, %25,0'inin (n=12) üç ve daha fazla kardeşinin bulunduğu görülmektedir.

Çocuk evlerinde kalan çocukların kurum bakımı ile ilgili özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8.

Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Kurum Bakımı İle İlgili Özelliklerine Göre Dağılımları

Değişkenler	Kategoriler	n	%
Kurumda kalma nedeni	Anne ve/veya babanın terk etmesi	13	27,1
	Anne ve babanın boşanması	17	35,4
	Anne ve/veya babanın sağlık durumu	7	14,6
	İhmal-istismar-ekonomik yetersizlik	11	22,9
Kurumda kalma süresi	1 yıl ve altı	14	29,2
	2 yıl	18	37,5
	3 yıl ve üzeri	16	33,3
Ailesinin yanına izinli gitme durumu	İzinli gidiyor	26	54,2
	İzinli gitmiyor	22	45,8
Ailesi tarafından ziyaret edilme durumu	Ziyaretçisi var	39	81,3
	Ziyaretçisi yok	9	18,8
Okula gitme durumu	Evet	48	100
Kardeşleri ile ayrı/birlikte olma durumu	Kardeşleri ile birlikte	23	47,9
	Kardeşleri ile ayrı	19	39,6
	Kardeşi yok	6	12,5
		n=48	

Tablo 8’de yer alan bilgiler incelendiğinde çocuk evlerinde kalan çocukların %27,1’inin (n=13) anne ve/veya babası tarafından terk edildiği, %35,4’ünün (n=17) anne ve babasının boşandığı, %14,6’sının (n=7) anne ve/veya babasının sağlık durumu iyi olmadığı, %22,9’unun (n=11) ihmal-istismar-ekonomik yetersizliği olduğu, %8,3’ünün (n=4) ekonomisi yetersiz olduğu için çocuk evlerinde kaldığı görülmektedir. Araştırmaya katılan çocukların %29,2’sinin (n=14) bir yıl ve daha az süredir, %37,5’inin (n=18) iki yıldır, %33,3’ünün (n=16) üç yıl ve üzeri bir süredir çocuk evinde kaldığı tespit edilmiştir. Çocukların %54,2’sinin (n=26) ailesinin yanına izinli gittiği, %45,8’inin (n=22) ise ailesinin yanına gitmediği belirlenmiştir. Çocuklardan %81,3’ünün (n=39) ailesi tarafından ziyaret edildiği, %18,8’inin (n=9) ziyaretçisinin olmadığı saptanmıştır. Ankara ilinde çocuk evlerinde kalan tüm çocukların (n=48; %100) okula gittikleri görülmektedir. Çocukların %12,5’inin (n=6) kardeşi olmadığı, %47,9’unun (n=23) kardeşiyle birlikte olduğu, %39,6’sının (n=19) ise kardeşlerinden ayrı olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan ailesiyle birlikte yaşayan çocukların demografik özelliklerine ve öğretmenlerinin özelliklerine göre dağılımları Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9.

Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Değişkenler	Kategoriler	n	%
Cinsiyeti	Kız	191	53,7
	Erkek	165	46,3
Kardeş sayısı	Kardeşi yok	94	26,4
	1	166	46,6
	2	79	22,2
	3 ve üzeri	17	4,8
Okul öncesi eğitim kurumuna devam süresi	1 yıl	208	58,4
	2 yıl	110	30,9
	3 yıl ve üzeri	38	10,7
Aile yapısı	Anne ve baba birlikte	339	95,2
	Anne ve baba ayrı	13	3,7
	Anne ölü baba sağ	4	1,1
	Annesi yok	4	1,1
Annesinin eğitim durumu	Okuryazar	1	0,3
	İlkokul	20	5,6
	Ortaokul	32	9,0
	Lise	153	43,0
	Üniversite	144	40,4
	Lisansüstü	2	0,6
Babasının eğitim durumu	İlkokul	14	3,9
	Ortaokul	26	7,3
	Lise	130	36,5
	Üniversite	179	50,3
	Lisansüstü	7	2,0
Annesinin mesleği	Annesi yok	4	1,1
	Ev hanımı	198	55,6
	İşçi	17	4,8
	Esnaf / serbest meslek	18	5,1
	Memur	85	23,9
	Profesyonel meslek	18	5,1
	Yardımcı profesyonel meslek	16	4,5
	İşsiz / emekli	1	0,3
Babasının mesleği	İşçi	57	16,0
	Esnaf / serbest meslek	118	33,1
	Memur	101	28,4
	Profesyonel meslek	49	13,8
	Yardımcı profesyonel meslek	30	8,4
		n=356	

Tablo 9 incelendiğinde ailesiyle birlikte yaşayan çocukların %53,7'sinin (n=191) kız, %46,3'ünün (n=165) erkek olduğu görülmektedir. Çocukların %26,4'ünün (n=94) kardeşinin olmadığı, %46,6'sının (n=166) bir kardeşinin olduğu, %22,2'sinin (n=79) iki kardeşinin bulunduğu, %4,8'inin (n=17) üç ve daha fazla kardeşinin olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan çocukların %58,4'ünün (n=208) bir yıldır, %30,9'unun (n=110) iki yıldır, %10,7'sinin (n=38) üç yıl ve üzeri bir süredir okul öncesi eğitim kurumuna devam ettikleri saptanmıştır. Çocukların %95,2'sinin (n=339) anne ve babasıyla birlikte yaşadığı, %3,7'sinin (n=13) anne ve babasının ayrı olduğu, %1,1'inin (n=4) ise annesinin ölü-babasının sağ olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamında özellikleri belirlenen çocukların %0,3'ünün (n=1) annesinin okuryazar, %5,6'sının (n=20) ilkokul, %9,0'unun (n=32) ortaokul, %43,0'ünün (n=153) lise, %40,4'ünün (n=144) üniversite, %0,6'sının (n=2) annesinin lisansüstü mezunu olduğu tespit edilmiştir. Ailesiyle birlikte yaşayan çocukların %3,9'unun (n=14) babasının ilkokul, %7,3'ünün (n=26) ortaokul, %36,5'inin (n=130) lise, %50,3'ünün (n=179) üniversite, %2,0'sinin (n=7) babasının lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönem çocuklarının %55,6'sının (n=198) annesinin işsiz/emekli, %4,8'inin (n=17) işçi, %5,1'inin (n=18) esnaf/serbest meslek, %23,9'unun (n=85) memur, %5,1'inin (n=18) profesyonel meslek, %4,5'inin (n=16) annesinin yardımcı profesyonel meslek sahibi oldukları saptanmıştır. Ailesiyle birlikte yaşayan çocukların %0,3'ünün (n=1) babasının işsiz, %16,0'sının (n=57) işçi, %33,1'inin (n=118) esnaf / serbest meslek, %28,4'ünün (n=101) memur, %13,8'inin (n=49) profesyonel meslek, %8,4'ünün (n=30) babasının yardımcı profesyonel meslek sahibi oldukları görülmektedir.

Araştırmaya katılan ailesiyle birlikte yaşayan çocukların öğretmenlerinin özelliklerine göre dağılımları Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10.

Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların Öğretmenlerinin Özelliklerine Göre Dağılımları

Değişkenler	Kategoriler	n	%
Öğretmenlerinin görev yaptığı kurum	Resmi bağımsız anaokulu	129	36,2
	Resmi ilkokula bağlı anasınıfı	113	31,7
	Özel anaokulu	114	32,0
Öğretmeninin kıdemi	1-5 yıl	86	24,2
	6-10 yıl	161	45,2
	11 yıl ve üzeri	109	30,6
Öğretmeninin yaşı	20-25 yaş	64	18,0
	26-30 yaş	55	15,4
	31-35 yaş	211	59,3
	36 yaş ve üzeri	26	7,3
		n=356	

Tablo 10 incelendiğinde, ailesiyle birlikte yaşayan çocukların %36,2'sinin (n=129) öğretmenin resmi bağımsız anaokulunda, %31,7'sinin (n=113) resmi ilkokula bağlı anasınıfında, %32,0'sinin (n=114) özel anaokulunda görev yaptıkları görülmektedir. %24,2'sinin (n=86) öğretmenin 1-5 yıl, %45,2'sinin (n=161) 6-10 yıl, %30,6'sının (n=109) 11 yıl ve üzerinde kıdeme sahip oldukları belirlenmiştir. Ailesiyle birlikte yaşayan çocukların %18,0'inin (n=64) öğretmenin 20-25 yaşında, %15,4'ünün (n=55) 26-30 yaşında, %59,3'ünün (n=211) 31-35 yaşında, %7,3'ünün (n=26) ise öğretmenin 36 yaş ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma Alt Problemlerine İlişkin Bulgular

Bu kısımda araştırmanın 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7. alt problemlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

1.Alt Problem: Korunmaya muhtaç çocuklar ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?

Korunmaya muhtaç çocuklar ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanların anlamlı bir değişiklik gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan ilişkisiz ölçümlerde t testi sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11.

Çocukların Yaşadıkları Yere Göre “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”ne Yönelik İlişkisiz Örneklem T Testi Sonuçları

Ölçek alt boyutları	Yaşadığı yer	N	\bar{X}	SS	t	P
<i>Adalet</i>	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	29,42	6,19	4,669	0,000*
	Ailesiyle birlikte	356	33,55	5,70		
<i>Sorumluluk</i>	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	37,25	6,74	2,737	0,006*
	Ailesiyle birlikte	356	39,85	6,11		
<i>Nezakət</i>	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	28,06	4,98	2,228	0,026*
	Ailesiyle birlikte	356	29,98	5,68		
<i>Yardımsızlık</i>	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	34,48	5,46	1,585	0,114
	Ailesiyle birlikte	356	36,05	6,55		
<i>Özgüven</i>	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	35,13	5,83	3,169	0,002*
	Ailesiyle birlikte	356	38,17	6,31		
<i>Liderlik</i>	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	34,29	6,24	1,789	0,074
	Ailesiyle birlikte	356	36,15	6,84		
<i>Saygı</i>	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	30,42	5,75	3,433	0,001*
	Ailesiyle birlikte	356	33,38	5,61		
<i>Sabır</i>	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	29,46	5,14	2,789	0,006*
	Ailesiyle birlikte	356	31,81	5,54		
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplamı	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	258,50	38,28	3,241	0,001*
	Ailesiyle birlikte	356	278,97	41,43		

n=404

 $p < 0,05^*$

Tablo 11 incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”nin *adalet* ($t_{(402)}=4.669$; $p < 0.05$), *sorumluluk* ($t_{(402)}=2.737$; $p < 0.05$), *nezaket* ($t_{(402)}=2.228$; $p < 0.05$), *özgüven* ($t_{(402)}=3,169$; $p < 0,05$), *saygı* ($t_{(402)}=3,433$; $p < 0,05$), *sabır*

($t_{(402)}=2,789$; $p<0,05$) alt boyutundan ve ölçek toplamından ($t_{(402)}=3,241$; $p<0,05$) almış oldukları puanlar “ailesi ile birlikte yaşayan çocuklar” lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Ortalama puanlar incelendiğinde *adalet* alt boyutunda ailesiyle birlikte yaşayan çocukların ortalaması $\bar{X}=33,5$, çocuk evlerinde kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=29,42$ 'dir. Sorumluluk alt boyutunda ailesiyle birlikte yaşayan çocukların ortalaması $\bar{X}=39,85$, çocuk evlerinde kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=37,25$ 'dir. *Nezakət* alt boyutunda ailesiyle birlikte yaşayan çocukların ortalaması $\bar{X}=29,98$, çocuk evlerinde kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=28,06$ ' dir. *Öz güven* alt boyutunda ailesiyle birlikte yaşayan çocukların ortalaması $\bar{X}=38,17$, çocuk evlerinde kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=35,13$ ' tür. *Saygı* alt boyutunda ailesiyle birlikte yaşayan çocukların ortalaması $\bar{X}=33,38$, çocuk evlerinde kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=30,42$ 'dir. *Sabır* alt boyutunda ailesiyle birlikte yaşayan çocukların ortalaması $\bar{X}=31,81$, çocuk evlerinde kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=29,46$ 'dir . Ölçek toplam puanına bakıldığında ise ailesiyle birlikte yaşayan çocukların ortalaması $\bar{X}=278,97$, çocuk evlerinde kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=258,50$ 'dir. Çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”nin *yardımseverlik* ($t_{(402)}=1,585$; $p>0,05$) ve *liderlik* ($t_{(402)}=1,789$; $p>0,05$), alt boyutundan aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Çeliköz vd. (2008) tarafından yapılan çalışmada çocuk yuvasında ve ailesi ile yaşayan çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışları ailesiyle yaşayanlar lehine sonuçlanmıştır. Koşay'ın (2013), çocuk yuvası ve çocuk evinde kalmakta olan korunmaya muhtaç çocuklar ile ailesiyle birlikte yaşayan çocukların sosyal becerilerini karşılaştırdığı çalışmasında da ailesiyle yaşayanlar lehine bir sonuca ulaşılmıştır. Gülay (2004), aile ile yaşama değişkeninin çocukların sosyal becerileri kullanma sıklığını etkilediği ile ilgili çalışmasında ailesiyle yaşayanların lehine bir sonucuna ulaşmıştır. Yazıcı (2013), çalışmasında çocukluk ve gençlik döneminin herhangi bir aşamasında çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu gibi kuruluşlardan yararlanmış bireylerin, sorumluluk bilinci ve özgüven konusunda eksiklikleri olduğunu belirtmiştir. Güçray (1989) da, 9–10-11 yaşlarındaki yuvada kalan ve ailesiyle birlikte kalan çocuklarla gerçekleştirdiği çalışmasında, yuvada kalmanın çocukların özsaygı gelişimini olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Pektaş (2002), 9-12 yaş korunmaya muhtaç çocuklar ile bu yaş grubunda ailesi yanında kalan

çocukların benlik *saygı* düzeylerini karşılaştırdığında ailesiyle yaşayanlar lehine bir sonuca ulaşmıştır. Turan (2003), çalışmasında, korunmaya muhtaç olup kurum bakımında bulunan 13-17 yaşlarındaki ergenleri ele almıştır ve kurum bakımındakilerin benlik kavramlarının daha olumsuz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bıyıklı (1988), yetiştirme yurduna yuvadan gelen 7-11 yaş grubundaki çocuklarla, aileleri yanında yaşayan aynı yaş grubundaki çocukları psikososyal gelişim alanları açısından karşılaştırdığı araştırmasında toplumsallaşma, sorumluluk, dil gelişimi, bağımsız etkinlik gibi konularda kurum bakımında olan çocukların uyum sorunları olduğu gözlenmiştir.

Araştırma bulgusunda aile kavramından mahrum büyüyen korunmaya muhtaç çocukların ahlaki değer yapılarının bu durumdan olumsuz etkilendiği görülmektedir. Yapılan literatür araştırmasında bulunan çalışmalar, ahlaki değer yapılarının ailesiyle yaşayan çocuklar lehine olduğu sonucunu destekler niteliktedir. Korunmaya muhtaç çocuklara sunulan hizmetler ile ilgili düzenlemeler sürekli olarak arttırılmaktadır. Özellikle kışla tipi kurum bakımından ev tipi kurum hizmetlerine geçiş gerçekleştirilip çocuklarla daha bireysel ilgilenilerek bu aile yoksunluğunun olumsuz etkileri en aza indirilmeye çalışılmaktadır. Ancak her ne kadar düzenleme yapılsa bile aile sevgisinden yoksun büyümenin, aile sıcaklığının ve sabit rol model kişilerin olmamasının çocukların değer yapılarını olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür. Araştırma sonucu incelendiğinde yardımseverlik ve liderlik alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Çocuk evlerinde kalan çocukların yaşlıları ile kalmaları ve sürekli bir akran iletişimi içinde olmaları, yardımseverlik ve liderlik değer yapılarının kurumdaki yaşlılarıyla ve okuldaki etkinlikler desteğiyle aile yoksunluğundan etkilenmediği düşünülmektedir.

2.Alt Problem: Korunmaya muhtaç çocuklar ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?

Korunmaya muhtaç çocuklar ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nden aldıkları puanların anlamlı bir değişiklik gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan ilişkisiz ölçümlerde t testi sonuçları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12.

Çocukların Yaşadıkları Yere Göre “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”ne Yönelik İlişkisiz Örneklem T Testi Sonuçları

Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği Alt Boyutları	Yaşadığı yer	N	\bar{X}	SS	T	P
<i>Hiperaktif</i>	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	6,88	2,10	2,613	0,009*
	Ailesiyle birlikte	356	6,00	2,20		
<i>Saldırganlık</i>	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	11,46	3,41	3,887	0,000*
	Ailesiyle birlikte	356	9,40	3,45		
<i>Prososyal</i>	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	22,58	5,10	0,777	0,438
	Ailesiyle birlikte	356	21,94	5,44		
<i>Asosyal</i>	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	9,60	2,84	1,007	0,314
	Ailesiyle birlikte	356	9,14	2,99		
<i>Dışlanma</i>	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	9,60	2,97	0,935	0,350
	Ailesiyle birlikte	356	9,13	3,34		
<i>Kaygılı-korkulu</i>	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	14,42	3,64	4,037	0,000*
	Ailesiyle birlikte	356	11,95	4,01		
		n=404				

$p < 0,05^*$

Tablo 12 incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nin *hiperaktif* ($t_{(402)}=2,613$; $p < 0,05$), *saldırganlık* ($t_{(402)}=3,887$; $p < 0,05$), *kaygılı-korkulu* ($t_{(402)}=4,037$; $p < 0,05$) alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında “ailesi ile birlikte yaşayan çocuklar” lehine anlamlı farklılık görülmektedir. Ortalama puanlar incelendiğinde

hiperaktif boyutunda çocuk evlerinde kalan çocukların ortalaması $\bar{X}= 6.88$, ailesiyle birlikte yaşayan çocukların ortalaması $\bar{X}=6.00$ 'dır. *Saldırganlık* boyutunda çocuk evlerinde kalan çocukların ortalaması $\bar{X}= 11.46$, ailesiyle birlikte yaşayan çocukların ortalaması $\bar{X}=9.40$ 'tır. *Kaygılı-korkulu* alt boyutunda çocuk evlerinde kalan çocukların ortalaması $\bar{X}= 14.42$, ailesiyle birlikte yaşayan çocukların ortalaması $\bar{X}=11.95$ 'tir. Çocukların "Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği"nin *prososyal*, *asosyal* ve *dışlanma* alt boyutlarından aldıkları puanların anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0.05$). Yalçın (2011), Cebe (2005), Gür (2016) ve Baş (1990), kurumda kalan çocuklarla yaptıkları çalışmalarında kurumda kalan çocukların kaygılı olduklarını ve kaygıyı aktif-pasif olarak hayatları boyunca yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Kurumdaki çocuklarda normalin üzerinde davranış sorunları yaşadıkları ve depresifliklerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Uras (2001), kurum bakımındaki çocukların aile yanındakilere göre daha fazla öğrenilmiş çaresizlik yaşadıklarını ve depresyon puanlarının daha fazla olduğunu belirtmektedir. Yıldırım (2005) tarafından kurum bakımında olan ve ailesi ile birlikte kalan 13-18 yaş arası çocuklarla yaptığı araştırmasında kurum bakımında olan çocukların, depresyon belirtisi, sürekli öfke ve öfke tarz ölçekleri puanları ailesiyle kalanlara göre yüksek bulunmuştur. Uslu (2011), kız yetiştirme yurdu, çocuk yuvası ve çocuk evlerinde kalan korunmaya muhtaç çocuklarla yaptığı araştırmasında; kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden faydalanan ergenlerin diğer modellerde kalan çocuklardan daha çok sosyal içe dönüklük/depresyon ve içe yönelim davranış sorunları, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları yaşamakta olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yörükoğlu (2007), bebeklikten beri kurumda kalanların antisosyal ve saldırgan davranışlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gürvardar (2001) ve Tümkaya (2005), anne baba yoksunluğunun çocukların umutsuzluk düzeyini arttırdığını belirtmiştir. Kalaycı (2007), çalışmasında yurttan kalan çocukların sosyalleşmesinin daha zor olduğunu ortaya koymaktadır. Yurttan kalan çocukların en büyük sıkıntılarından birinin "yurtlu çocuk" "yurttan kalan çocuk" şeklinde tanımlanmalarından ötürü aşağılık kompleksine sahip olmaları şeklinde belirtmektedir. Nalbant (2016), çocuk evi bakım

modelinin toplumsallaşmaya etkisini incelediği araştırmasında çocukların kendilerini çocuk evinde mutlu hissettikleri, toplum ile iç içe oldukları ve toplumsal normlara uygun davrandıkları sonucuna ulaşmıştır. Çocukların toplumsal yaklaşımdan ötürü kendilerini “yurt çocuğu” olarak algıladıklarını belirtmiştir. Yüksel Ayanoglu (2016), araştırmasında kurum bakımının çocuk ve ergenler üzerinde bilinen olumsuz psikososyal etkilerinin yetişkin yaşamda da görülmeye devam ettiği, bu sebeple koruyucu aile, evlat edindirme, aile yanında sosyal destek gibi diğer koruyucu önleyici sosyal hizmet modellerine daha fazla önem verilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Kaya (2003), yurttan kalan korunmaya muhtaç çocukların toplumsal çevreye açılmak ve diğer insanlarla iletişim kurmaya istekli oldukları ancak arkadaşlık kurmaya çekindiklerini dile getirmiştir. Kemerkeya (2012) ise çalışmasına katılan kurum bakımındaki çocukların çevresi ile iletişime geçmekten çekinmediklerini, arkadaşlarına ev ziyaretleri yaptıklarını belirtmiştir. Bu çalışması ile kurum bakımındaki çocukların akran ilişkilerinde sıkıntı yaşamadıklarını belirtmiştir.

Yalçın (2011), ergenlik dönemindeki korunmaya muhtaç çocukların gelecek kaygıları ile ilgili gerçekleştirdiği araştırmasında çocukların verilen hizmetten memnun oldukları ve aile yanına gitmeyi isteyen çocukların sayısının az olduğunu belirtmiştir. Çocukların psikososyal, duygusal ve ahlaki gelişimleri için fonksiyonel ailenin önemini vurgulamış ve öncelikle ailelerin desteklenerek çocukların aile bütünlüğü içinde yetişmelerinin gelecek kaygılarını azaltacağı kanaatine varmıştır.

Akraba ve yakın çevresinin sosyal desteğini alamayan çocukların önlerinde sabit bir rol modelin olmayışının da etkisi ile çocukların topluma uyumunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Toplumsal normları yaşamına harmanlayamayan çocuğun ileriye dönük kaygı problemleri yaşaması ve çevresindeki insanlarla iletişimde çekingen davrandıkları görülmektedir. Bu araştırma sonucuna göre çocuklar için aile yoksunluğunun çocukların davranışları üzerindeki etkisi görülmektedir. Yapılan diğer araştırmalarda bu sonucu destekler niteliktedir. Ayrıca bu araştırmada çocukların asosyal, dışlanma ve prososyal alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ankara ilinde kuruluş bazında çocuk evlerinde kalan çocuklar için sportif ve sosyokültürel aktiviteler gerçekleştirilerek çocukların aktif katılımları desteklenmektedir.

Toplum içine girmeleri sağlanarak asosyallikten uzaklaşarak sosyalleşmelerinin sağlanması; toplumdaki diğer bireylerin bu programlar ve medya yoluyla bilinçlendirilerek kurum bakımındaki çocuklara bakış açılarının iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Bu noktadaki düzenlemelerin artırılmasının çocukların dışlanmış hissetme ve asosyallik durumlarını azaltan etkisi olduğu düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde daha çok büyük yaş grubu ile çalışıldığı ve dışlanma, asosyallik durumlarının yurtda kalan çocuklarda daha fazla olduğu sonuçlarına ulaşıldığı görülmektedir. Bu çalışma, 61-72 aylık çocuklar ile gerçekleştirildiği için dışlanma ve asosyallik durumunun daha ilerleyen yaşlarda daha çok hissedildiğini ortaya koymaktadır.

3.Alt Problem: Korunmaya muhtaç çocuklar ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?

Korunmaya muhtaç çocuklar ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden aldıkları puanların anlamlı bir değişiklik gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan Mann Whitney U Testi sonuçları Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13.

Çocukların Yaşadıkları Yere Göre “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”ne İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek	Yaşadığı yer	N	$\bar{X} \pm SS$	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	P
Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği	Korunmaya muhtaç (Çocuk evi)	48	5,15±1,61	234,64	11262,50	2,569	0,010*
	Ailesiyle birlikte	356	4,71±1,53	198,17	70547,50		
		n=404					

$p < 0,05^*$

Tablo 13 incelendiğinde çocukların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden aldıkları puanların ailesiyle birlikte yaşayanlar lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir.

($z=2,569$; $p<0,05$). Sıra toplam ve ortalama puanlar incelendiğinde çocuk evinde kalan çocukların ortalaması $\bar{x}=5.15$, ailesiyle birlikte kalan çocukların ortalaması $\bar{x}=4.71$ 'dir.

Şenocak (2005), korunmaya muhtaç çocuklarla yaptığı çalışmasında yöneltilen sorulara verilen cevapların, çocukların çoğunun yanlış davranışının karşılığının fiziksel-psikolojik şiddet ya da özgürlüklerinin sınırlanması şeklinde olduğunu belirtmiştir. Yazıcı (2013), araştırmasına katılan kurum bakımında yetişmiş yetişkinlerin, kendilerinin ve arkadaşlarının kurum bakımında buldukları süre içerisinde, zaman zaman fiziksel ve ruhsal şiddete maruz kaldıklarını dile getirdiklerini belirtmiştir. Katılımcılar, kurum bakımında buldukları sürede, kendilerinden büyük çocuklardan, arkadaşlarından, bakıcılardan, yuva ve yurt idarecilerden şiddet gördüklerini ayrıca arkadaşlarından bazılarının cinsel taciz ve istismara maruz kaldığını ifade etmişlerdir. Totan (2008), ergenlerle gerçekleştirdiği çalışmasında ergenlerde anne, baba ilişkisinin önemine vurgu yapmıştır. Anne baba iletişimi arttıkça zorba ve zorba/kurban statülerinde olma olasılığının azaldığını belirtmiştir.

Çocuklar, kurum ortamında sadece fiziksel şiddete değil sözel, psikolojik şiddete de maruz kalıp kendilerinden büyükler tarafından baskıya maruz kalmaktalar. Çocukların çevrelerindeki yetişkinlerden gördükleri bu baskıyı akranlarına yansıttıkları düşünülmektedir. Çocuklar üzerinde otorite sağlamak ve düzen kurmak amacıyla fiziksel ve sözel şiddete başvuran yetişkinlerin, çocukların üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin, çocukların çevresindeki diğer yetişkinlerle ve akranlarıyla iletişimine yansıdığı düşünülmektedir.

4.Alt Problem: Korunmaya muhtaç çocukların ve ailesiyle birlikte yaşayan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” ile “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

4.1. Korunmaya muhtaç çocuklar: Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği / Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği

Çocuk evlerinde kalan çocukların “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği” ve “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan Pearson korelasyon katsayısı sonuçları Tablo 14’te verilmektedir.

Tablo 14.

Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği” İle “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyonu Katsayısı Sonuçları

Ölçek boyutları		Hiperaktif	Saldırganlık	Prososyal	Asosyal	Dışlanma	Kaygılı-korkulu
Adalet	R	-,375**	-,611**	,818**	-,527**	-,604**	-,574**
	P	,009	,000	,000	,000	,000	,000
	N	48	48	48	48	48	48
Sorumluluk	R	-,344*	-,613**	,679**	-,476**	-,556**	-,446**
	P	,017	,000	,000	,001	,000	,002
	N	48	48	48	48	48	48
Nezaket	R	-,443**	-,750**	,731**	-,534**	-,592**	-,626**
	P	,002	,000	,000	,000	,000	,000
	N	48	48	48	48	48	48
Yardımsverlik	R	-,416**	-,583**	,778**	-,528**	-,626**	-,570**
	P	,003	,000	,000	,000	,000	,000
	N	48	48	48	48	48	48
Özgüven	R	-,181	-,470**	,708**	-,622**	-,864**	-,425**
	P	,218	,001	,000	,000	,000	,003
	N	48	48	48	48	48	48
Liderlik	R	,035	-,330*	,491**	-,563**	-,678**	-,268
	P	,812	,022	,000	,000	,000	,065
	N	48	48	48	48	48	48
Saygı	R	-,359*	-,682**	,805**	-,430**	-,581**	-,549**
	P	,012	,000	,000	,002	,000	,000
	N	48	48	48	48	48	48
Sabır	R	-,266	-,402**	,516**	-,203	-,290*	-,469**
	P	,067	,005	,000	,167	,046	,001
	N	48	48	48	48	48	48
Ahlaki Değer	R	-,350*	-,669**	,836**	-,592**	-,730**	-,588**
Yapısı Belirleme	P	,015	,000	,000	,000	,000	,000
Ölçeği Toplamı	N	48	48	48	48	48	48

$p < 0,05^*$; $p < 0,01^{**}$

Tablo 14 incelendiğinde çocuk evlerinde kalan çocukların *adalet* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkileri arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,818$; $p<0,01$). Çocukların *adalet* değer yapıları ile *saldırganlık* ($r=-0,611$; $p<0,01$), *dışlanma* ($r=-0,604$; $p<0,01$), *kaygılı-korkulu* ($r=-0,574$; $p<0,01$), *asosyal* ($r=-0,527$; $p<0,01$), *hiperaktif* ($r=-0,375$; $p<0,01$) akran ilişkileri arasında negatif yönde ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Çocukların *sorumluluk* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkiler arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0,679$; $p<0,01$). Araştırmaya katılan çocukların *sorumluluk* değer yapıları ile *saldırganlık* ($r=-0,631$; $p<0,01$), *dışlanma* ($r=-0,556$; $p<0,01$), *asosyal* ($r=-0,476$; $p<0,01$), *kaygılı-korkulu* ($r=-0,446$; $p<0,01$) , *hiperaktif* ($r=-0,344$; $p<0,05$) akran ilişkileri arasında negatif yönde ilişkiler olduğu belirlenmiştir.

Çocukların *nezaket* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0,731$; $p<0,01$). Çocukların *nezaket* değer yapıları ile *saldırganlık* ($r=-0,750$; $p<0,01$), *kaygılı-korkulu* ($r=-0,626$; $p<0,01$), *dışlanma* ($r=-0,592$; $p<0,01$), *asosyal* ($r=-0,534$; $p<0,01$) ve *hiperaktif* ($r=-0,443$; $p<0,01$) akran ilişkileri arasında negatif yönde ilişkiler olduğu saptanmıştır.

Çocukların *yardıms severlik* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkiler arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0,679$; $p<0,01$). Çocukların *yardıms severlik* değer yapıları ile *saldırganlık* ($r=-0,631$; $p<0,01$), *dışlanma* ($r=-0,556$; $p<0,01$), *asosyal* ($r=-0,476$; $p<0,01$), *kaygılı-korkulu* ($r=-0,446$; $p<0,01$), *hiperaktif* ($r=-0,416$; $p<0,01$) akran ilişkileri arasında negatif yönde ilişkiler olduğu belirlenmiştir.

Çocukların *özgüven* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0,708$; $p<0,01$). Çocukların *özgüven* değer yapıları ile *dışlanma* ($r=-0,864$; $p<0,01$), *asosyal* ($r=-0,622$; $p<0,01$), *saldırganlık* ($r=-0,470$; $p<0,01$) ve *kaygılı-korkulu* ($r=-0,425$; $p<0,01$) akran ilişkisi arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. *Özgüven* değer yapıları ile sadece *hiperaktif* akran ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir ($r=-0,181$; $p>0,05$) .

Çocuk evlerinde kalan çocukların *liderlik* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,491$; $p<0,01$). Çocukların *liderlik* değer yapıları ile *dışlanma* ($r=-0,678$; $p<0,01$), *asosyal* ($r=-0,563$; $p<0,01$) ve *saldırganlık* ($r=-0,330$; $p<0,05$) akran ilişkileri arasında negatif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. *Liderlik* değer yapısı ile *hiperaktif* ($r=0,035$; $p>0,05$) ve *kaygılı-korkulu* ($r=-0,268$; $p>0,05$) akran ilişkileri arasında anlamlı ilişkiler olmadığı belirlenmiştir.

Çocukların *saygı* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0,805$; $p<0,01$). Çocuk evlerinde kalan çocukların *saygı* değer yapıları ile *saldırganlık* ($r=-0,682$; $p<0,01$), *dışlanma* ($r=-0,581$; $p<0,01$), *kaygılı-korkulu* ($r=-0,549$; $p<0,01$), *asosyal* ($r=-0,430$; $p<0,01$) ve *hiperaktif* ($r=-0,359$; $p<0,05$) akran ilişkileri arasında negatif yönde ilişkiler olduğu belirlenmiştir.

Çocukların *sabır* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0,516$; $p<0,01$). Çocukların *sabır* değer yapıları ile *kaygılı-korkulu* ($r=-0,469$; $p<0,01$), *saldırganlık* ($r=-0,402$; $p<0,01$) ve *dışlanma* ($r=0,290$; $p<0,05$) akran ilişkileri arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Çocukların *sabır* değer yapıları ile *hiperaktif* ($r=-0,266$; $p>0,05$) ve *asosyal* ($r=-0,203$; $p>0,05$) akran ilişkileri arasında anlamlı ilişkilerin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Çocukların ahlaki değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkileri arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0,836$; $p<0,01$). Başka bir ifadeyle çocukların ahlaki değer yapıları artış gösterdikçe *prososyal* akran ilişkilerinde de artma gerçekleşmektedir. Çocuk evlerinde kalan çocukların ahlaki değer yapıları ile *dışlanma* ($r=-0,730$; $p<0,01$), *saldırganlık* ($r=-0,669$; $p<0,01$), *asosyal* ($r=-0,592$; $p<0,01$) ve *kaygılı-korkulu* ($r=-0,588$; $p<0,01$) akran ilişkileri arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Çocukların ahlaki değer yapıları ile *hiperaktif* akran ilişkileri arasında ise negatif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=-0,350$; $p<0,05$).

Tablo 14 incelendiğinde çocuk evlerinde kalan çocukların ahlaki değer yapıları ile sadece *prososyal* akran ilişkisinin pozitif yönde bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. *Prososyal* akran ilişkisi ile sırasıyla ahlaki değer yapısı, *adalet*, *saygı*, *yardımseverlik*, *nezaket*, *özgüven*, *sorumluluk*, *sabır* ve *liderlik* değer yapılarının pozitif yönde ilişki içinde oldukları görülmektedir.

Boduroğlu (2016), Yazıcı (2013) ve İnce, Kasapoğlu ve Sezek (2014), yaptıkları araştırmalarda kurum bakımı hizmetinden ayrılan bireylerin kurumdan sonraki yaşamının düzenlenmesi ve uyum sağlaması sürecinde sıkıntı yaşadıkları, kimsesiz çocukların

etiketlendikleri, dışlandıkları ve bu sebeple sadece kendileri gibi olan diğer çocuklarla gruplaşabildikleri ve çekingen davranışlar sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır. Aile yaşantısının yoksunluğunun çocukların sosyal yaşantıları üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymuşlardır. Akbulut (2006), korunmaya muhtaç çocuk kavramı üzerine gerçekleştirdiği araştırmasında kışla tipi olan kurum bakım modelinden ev bakım modelinin olumlu yanları üzerinde durmuştur. Ev bakım modelinde çocukların kardeşleri ile birlikte kalmaları, anne modelinin olması, daha az sayıda çocuk olması ve çocuklarla iletişimin daha verimli olması olumlu yönler olarak ele alınmıştır. Araştırmada ev tipi bakım modelinde yetişen çocukların, kendisine daha çok güvenen, kendisini daha iyi ifade edebilen, çevresiyle daha aktif iletişim kurabilen bireyler olduklarını vurgulamıştır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde kurum bakımının çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri toplumsal yaşamlarını etkilemekte olduğu görülmektedir. Çalışmaların büyük bir çoğunluğunda kurum bakımında kalan çocukların dışlanma, iletişim kurmada problemler yaşama, çekingenlik gibi davranış problemleri sergiledikleri görülmektedir. Bu durum çocukların sosyal gelişimlerini etkilemekte ve topluma uyumlarını zorlaştırmaktadır. Toplumun yeteri kadar bilinçli olmamasından kaynaklı olarak çocukların etiketlenmesi ve çekingen davranışları söz konusu olabilmektedir. Ayrıca kurum bakımı modelinde çocuklara yeterli bireysel ilgi gösterilememesinin yanı sıra aile yoksunluğu sebebiyle de toplumsal değerleri tam olarak hayata geçiremeyen çocuğun, toplum içinde problem davranışlar sergilemesi kaçınılmaz görülmektedir. Literatürde yer alan diğer araştırmalarda çocukların çocuk evini kendi evi olarak benimsedikleri, mutlu huzurlu bir ortamda yetiştikleri, bireysel özelliklerine uygun bir şekilde kendileri ile görüşülmesinin olumlu dönütlerinin akranlarıyla ve diğer bireylerle iletişimlerine yansıdığı ortaya konmuştur.

4.2. Ailesiyle birlikte yaşayan çocuklar: Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği / Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği

Araştırma kapsamında ailesiyle birlikte yaşayan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” ve “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan Pearson korelasyon katsayısı sonuçları Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15.

Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”İle “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları

Ölçek boyutları		Hiperaktif	Saldırganlık	Prososyal	Asosyal	Dışlanma	Kaygılı-korkulu
Adalet	R	-,351**	-,422**	,404**	-,344**	-,364**	-,383**
	P	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	356	356	356	356	356	356
Sorumluluk	R	-,316**	-,343**	,392**	-,261**	-,271**	-,262**
	P	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	356	356	356	356	356	356
Nezakat	R	-,424**	-,426**	,442**	-,377**	-,375**	-,375**
	P	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	356	356	356	356	356	356
Yardıms severlik	R	-,380**	-,434**	,477**	-,420**	-,413**	-,394**
	P	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	356	356	356	356	356	356
Özgüven	R	-,215**	-,252**	,396**	-,255**	-,234**	-,307**
	P	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	356	356	356	356	356	356
Liderlik	R	-,040	-,038	,212**	-,187**	-,119*	-,150**
	P	,453	,473	,000	,000	,025	,005
	N	356	356	356	356	356	356
Saygı	R	-,396**	-,438**	,504**	-,340**	-,358**	-,357**
	P	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	356	356	356	356	356	356
Sabır	R	-,321**	-,361**	,348**	-,261**	-,269**	-,285**
	P	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	356	356	356	356	356	356
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplamı	R	-,349**	-,388**	,460**	-,355**	-,347**	-,363**
	P	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	356	356	356	356	356	356

$p < 0,05^*$; $p < 0,01^{**}$

Tablo 15 incelendiğinde araştırmaya katılan ailesiyle birlikte kalan çocukların *adalet* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0,404$; $p<0,01$). Çocukların *adalet* değer yapıları ile *saldırganlık* ($r=-0,422$; $p<0,01$), *kaygılı-korkulu* ($r=-0,383$; $p<0,01$), *dışlanma* ($r=-0,364$; $p<0,01$), *asosyal* ($r=-0,344$; $p<0,01$), *hiperaktif* ($r=-0,351$; $p<0,01$) akran ilişkileri arasında negatif yönde ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çocukların *sorumluluk* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkiler arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0,392$; $p<0,01$). Çocukların *sorumluluk* değer yapıları ile *saldırganlık* ($r=-0,343$; $p<0,01$), *hiperaktif* ($r=-0,316$; $p<0,01$), *dışlanma* ($r=-0,271$; $p<0,01$), *kaygılı-korkulu* ($r=-0,262$; $p<0,01$), *asosyal* ($r=-0,261$; $p<0,01$) akran ilişkileri arasında negatif yönde ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çocukların *nezaket* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,442$; $p<0,01$). Çocukların *nezaket* değer yapıları ile *saldırganlık* ($r=-0,426$; $p<0,01$), *hiperaktif* ($r=-0,424$; $p<0,01$), *asosyal* ($r=-0,377$; $p<0,01$), *dışlanma* ($r=-0,375$; $p<0,01$), *kaygılı-korkulu* ($r=-0,375$; $p<0,01$) akran ilişkileri arasında negatif yönde ilişkiler olduğu belirlenmiştir.

Çocukların *yardımseverlik* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkiler arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0,477$; $p<0,01$). Çocukların *yardımseverlik* değer yapıları ile *saldırganlık* ($r=-0,434$; $p<0,01$), *asosyal* ($r=-0,420$; $p<0,01$), *dışlanma* ($r=-0,413$; $p<0,01$), *kaygılı-korkulu* ($r=-0,394$; $p<0,01$) ve *hiperaktif* ($r=-0,380$; $p<0,01$) akran ilişkileri arasında negatif yönde ilişkiler olduğu saptanmıştır.

Ailesiyle birlikte kalan çocukların *özgüven* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0,396$; $p<0,01$). Çocukların *özgüven* değer yapıları ile *kaygılı-korkulu* ($r=-0,307$; $p<0,01$), *asosyal* ($r=-0,255$; $p<0,01$), *saldırganlık* ($r=-0,252$; $p<0,01$), *dışlanma* ($r=-0,234$; $p<0,01$) ve *hiperaktif* ($r=-0,215$; $p<0,01$) akran ilişkileri arasında negatif yönde ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Çocukların *liderlik* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0,212$; $p<0,01$). Çocukların *liderlik* değer yapıları ile *asosyal* ($r=-0,187$; $p<0,01$), *kaygılı-korkulu* ($r=0,150$; $p<0,01$) ve *dışlanma* ($r=-0,119$; $p<0,05$) akran ilişkileri arasında negatif yönde ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Çocukların *liderlik* değer yapısı ile *hiperaktif* ($r=-0,040$; $p>0,05$) ve *saldırganlık* ($r=-0,038$; $p>0,05$) akran ilişkileri arasında anlamlı ilişkilerin olmadığı görülmektedir.

Çocukların *saygı* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0,504$; $p<0,01$). Ailesiyle birlikte kalan çocukların *saygı* değer yapıları ile *saldırganlık* ($r=-0,438$; $p<0,01$), *hiperaktif* ($r=-0,396$; $p<0,01$), *dışlanma* ($r=-0,358$; $p<0,01$), *kaygılı-korkulu* ($r=-0,357$; $p<0,01$) ve *asosyal* ($r=-0,340$; $p<0,01$) akran ilişkileri arasında negatif yönde ilişkiler olduğu saptanmıştır.

Çocukların *sabır* değer yapıları ile *prososyal* akran ilişkileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0,348$; $p<0,01$). Çocukların *sabır* değer yapıları artış gösterdikçe *prososyal* akran ilişkileri de artış göstermektedir. Çocukların *sabır* değer yapıları ile *saldırganlık* ($r=-0,361$; $p<0,01$), *hiperaktif* ($r=-0,321$; $p<0,01$), *kaygılı-korkulu* ($r=-0,285$; $p<0,01$), *dışlanma* ($r=-0,269$; $p<0,01$) ve *asosyal* ($r=-0,261$; $p<0,01$) akran ilişkileri arasında negatif yönde ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 15’te ailesiyle birlikte kalan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” toplamından aldıkları puanlar ile *prososyal* akran ilişkileri arasında pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0,460$; $p<0,01$). Çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” toplamından aldıkları puanlar ile *saldırganlık* ($r=-0,388$; $p<0,01$), *kaygılı-korkulu* ($r=-0,363$; $p<0,01$), *asosyal* ($r=-0,355$; $p<0,01$), *hiperaktif* ($r=-0,349$; $p<0,01$) ve *dışlanma* ($r=-0,347$; $p<0,01$) akran ilişkileri arasında negatif yönde ve orta düzeyde ilişkiler olduğu belirlenmiştir.

Ward (1996), yaptığı araştırmada depresyon, umutsuzluk, yalnızlık, korku ve özsayıgı kavramları bakımından kendilerini daha olumsuz algılayan çocukların akranları tarafından reddedildiğini ve ihmal edildiklerini belirtmektedir. Vahedi, Ferrokhi ve Farajlan (2012),

2-5 yaş arasındaki çocuklarla yaptıkları çalışmada sosyal becerilerin artmasıyla problem davranışların azaldığını belirtmişlerdir. Karataş (2015), adolesanlarla yaptığı çalışmada ders içi ve dışı gerçekleştirilen sportif faaliyetlerin arttırılmasının yardımlaşma, dayanışma ve sosyalleşmeyi arttıracak ve dolayısıyla iletişim becerilerinin geliştirilmesini olumlu yönde etkileyeceğini vurgulamıştır.

Tablo 14 ve Tablo 15 incelendiğinde çocukların ahlaki değer yapıları arttıkça akran ilişkilerinin olumlu etkilendiği görülmektedir. Ahlaki değer yapılarındaki artış gerçekleşikçe hiperaktif, saldırganlık, asosyal, dışlanma, kaygılı-korkulu akran ilişkilerinin azaldığı görülmektedir. İki tablo incelendiğinde korunmaya muhtaç çocuklarda bu ilişkinin daha fazla olduğu görülmektedir. Bu sonuç korunmaya muhtaç çocukların ahlaki değer yapılarının desteklenmesi ile akran ilişkilerinde daha fazla olumlu sonuç alınacağını ortaya koymaktadır. Bu noktada çocuklarla birebir iletişim halinde olan bakım elemanları ve meslek elemanlarının da çocuklar üzerinde etkisinin önemi ortaya konulmaktadır. Çocuklar akranları ile etkileşim halindedir ve bu etkileşim her zaman olumlu yönde bir etkileşim olarak gerçekleşmeyebilir. Çocuklarla evde etkinlikler gerçekleştiren, paylaşımcı ve sorumluluk sahibi çocuklar olmaları konusunda yönlendiren, gidilen sosyal faaliyetlerde çocuklara nasıl davranması gerektiğini gösteren, evdeki ortak kullanım alanlarında saygılı olmayı teşvik eden bakım elemanları ve meslek elemanları, çocukların ahlaki değer yapılarını destekleyerek akran ilişkilerinin artmasını sağlayabilecek olan ve bu etkileşimin olumlu yönde olmasına rehberlik edecek olan kişilerdir. Ailesiyle yaşayan çocuklar için de bu noktada ebeveyn ve öğretmenler devreye girmektedir. Ahlaki değer yapılarının desteklenmesi ile akran ilişkilerinin artması sağlanırken bu etkinin olumsuz yönde olmaması ve doğru davranışların kazanılmasındaki etkisinin ön plan çıkarılması gerekmektedir.

5.Alt Problem: Korunmaya muhtaç çocukların ve ailesiyle birlikte yaşayan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” ile “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

5.1. Korunmaya muhtaç çocuklar: Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği / Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği

Çocuk evlerinde kalan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” ile “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla hesaplanan Pearson korelasyon katsayısı sonuçlarına Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16.

Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” İle “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları

Ölçek boyutları		Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği
<i>Adalet</i>	R	-,499**
	P	,000
	N	48
<i>Sorumluluk</i>	R	-,435**
	P	,002
	N	48
<i>Nezakət</i>	R	-,383**
	P	,007
	N	48
<i>Yardımseverlik</i>	R	-,463**
	P	,001
	N	48
<i>Özgüven</i>	R	-,629**
	P	,000
	N	48
<i>Liderlik</i>	R	-,307*
	P	,034
	N	48
<i>Saygı</i>	R	-,475**
	P	,001
	N	48
<i>Sabır</i>	R	-,196
	P	,183
	N	48
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplamı	R	-,517**
	P	,000
	N	48

$p < 0,05^*$; $p < 0,01^{**}$

Tablo 16 incelendiğinde, çocuk evlerinde kalan çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeyleri ile *özgüven* ($r=-0,629$; $p<0,01$), *adalet* ($r=-0,499$; $p<0,01$), *saygı* ($r=-0,475$; $p<0,01$), *yardımseverlik* ($r=-0,463$; $p<0,01$), *sorumluluk* ($r=-0,435$; $p<0,01$), *nezaket* ($r=-0,383$; $p<0,01$) alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında negatif yönde ilişkiler olduğu görülmektedir. Çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeyleri ile *liderlik* değer yapıları arasında negatif yönde bir ilişki olduğu ($r=-0,307$; $p<0,05$); *sabır* değer yapıları arasında ise anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı ($r=-0,196$; $p>0,05$) görülmektedir. Çocuk evlerinde kalan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği ” toplam puanı ile akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında negatif yönde ve orta düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=-0,517$; $p<0,01$). Diğer bir anlatımla çocukların ahlaki değer yapıları azalma gösterdikçe akran şiddetine maruz kalma düzeyleri artış göstermektedir.

Özşahin (2012), çalışmasında Trabzon Yetiştirme Yurdu ve Sevgi evinden kaçan çocuklara geri dönüşlerinde en fazla uygulanan muamelenin, çocukların kurumlardan tekrar kaçışını önlemeye yönelik öğütler olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Çocuklar arasında fiziki şiddete maruz kalan, dayak yiyen ve hapis cezası alan çocuk bulunmamaktadır. Fiziki şiddete uğrayan bir çocukta psikolojik sorunların artma ihtimaline çalışmasında vurgu yapmıştır. Kemer kaya (2012), çalışmasında çocuklara yöneltilen “yetkili bir devlet görevlisi olsaydınız yetiştirme yurtlarının yapısında ne değişiklik yapardınız?” sorusuna verilen cevapları incelendiğinde “hocaların çocuklara vurmasını engelledim. Büyüklerin küçükleri ezmesini engelledim” şeklinde olduğunu belirtmiştir.

Araştırma bulgusunda çocukların ahlaki değer yapılarındaki artış gerçekleştiğinde akranlarının şiddetine daha az maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Özbey (2017), çalışmasında değerlere sahip olan çocukların sorunlarını daha yapıcı bir şekilde çözmeye çalıştıklarını belirtmiştir. Bu sonuçlar kurum bakımındaki çocukların da desteklenerek kendilerine güvenen, kendilerini ifade edebilen bireyler olması ve problem çözme becerilerinin desteklenmesi ile şiddet konusunda kendilerini koruyabileceklerini göstermektedir. Ayrıca çocukta adalet ve saygı değerinin artması kendisine saygısı ve

çevresindekilere saygıyı beraberinde getirecek, adil olmasını sağlayacak ve akran şiddetine maruz kalma durumunu azaltıp zorbalığa engel olacağı düşünülmektedir.

5.2. Ailesiyle birlikte yaşayan çocuklar: Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği / Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği

Ailesiyle birlikte yaşayan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” ile “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan Spearman korelasyon katsayısı sonuçları Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17.

Ailesiyle Birlikte Kalan Çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” İle “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Spearman Korelasyon Katsayısı Sonuçları

Ölçek boyutları		Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği
<i>Adalet</i>	r	-,495**
	p	,000
	N	356
<i>Sorumluluk</i>	r	-,449**
	p	,000
	N	356
<i>Nezakət</i>	r	-,354**
	p	,000
	N	356
<i>Yardımseverlik</i>	r	-,447**
	p	,000
	N	356
<i>Özgüven</i>	r	-,342**
	p	,000
	N	356
<i>Liderlik</i>	r	-,170**
	p	,001
	N	356
<i>Saygı</i>	r	-,410**
	p	,000
	N	356
<i>Sabır</i>	r	-,343**
	p	,000
	N	356
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplamı	r	-,440**
	p	,000
	N	356

$p < 0,05^*$; $p < 0,01^{**}$

Tablo 17'deki bilgiler incelendiğinde ailesiyle birlikte kalan çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeyleri ile *adalet* ($r=-0,465$; $p<0,01$), *nezaket* ($r=-0,303$; $p<0,05$), *liderlik* ($r=-0,334$; $p<0,05$), *sorumluluk* ($r=-0,469$; $p<0,01$), *yardımseverlik* ($r=-0,423$; $p<0,01$), *özgüven* ($r=-0,557$; $p<0,01$), *saygı* ($r=-0,439$; $p<0,01$) alt boyutları arasında negatif yönde ilişkiler olduğu görülmektedir. Ailesiyle birlikte kalan çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin *sabır* alt boyutundan aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır ($r=-0,259$; $p>0,05$). Çocukların ahlaki değer yapıları ile akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında ise negatif yönde ve orta düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=-0,507$; $p<0,01$).

Çağrı (2010), araştırmasında zorbalık yapan ve zorbalığa maruz kalan çocukları ele almıştır. Mağdurları, alttan alan, uyumlu, boyun eğen ve başkaları tarafından yönetilmekten memnun olan kişiler olarak belirtmiştir. Ayrıca mağdurların bağlılık faktöründen zorbalara nazaran daha yüksek puan aldıklarını belirtmiştir. Zorbalarda ise bu durumun tam tersi olduğunu belirtmiştir. Menesini, Modena ve Tani (2009), ergenlerle gerçekleştirdikleri çalışma da, zorbaların kurallara uymama davranışı gösterdiklerini, ahlaki çözümler yaşadıklarını ve de kurallara karşı bir tavır sergilediklerini sonucuna ulaşımlardır. Özmen Doğan (2014), 12-14 yaş arası çocukların aile bağları ve aile içi şiddet görme durumlarının benlik saygısını etkileyip etkilememesini incelediği çalışmada öğrencilerin aile içinde şiddete maruz kalmalarının benlik saygısını düşürdüğü sonucuna ulaşmıştır. Sedef Kahraman ve Çokomay (2016) , yaptıkları çalışmada aile içi şiddete doğrudan maruz kalma ya da tanık olmanın çocuklarda duygusal-davranışsal sorunlara sebep olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu durumdaki çocukların okul ortamında da saldırgan davranışlarda bulduklarını, kurallara uymama davranışı gösterdiklerini belirtmişlerdir. Gülay (2009), araştırmasında çocukların sosyal konumları ile akran şiddetine maruz kalma durumları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Tablo 16 ve Tablo 17 incelendiğinde akran şiddetine maruz kalma durumu ile ahlaki değerler negatif yönlü bir ilişkide olduğu görülmektedir. Bu durumda ahlaki değer yapıları

puanlarında artış olduğunda akran şiddetine maruz kalma durumunun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan literatür araştırmasında da bu sonucu destekler çalışmalara ulaşılmıştır. Korunmaya muhtaç çocuklarda bütün alt boyutlarda ve özellikle özgüven alt boyutunda verilecek rehberliğin daha fazla etkisi olacağı görülmektedir. Ebeveyn desteği görmeyen korunmaya muhtaç çocuklar ile çalışıldığında mağdur duruma düşmeden kendilerini korulamalarını sağlayabilecekleri düşünülmektedir.

6. Alt Problem: Korunmaya muhtaç çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar;

6.1. Çocukların kurumda kalma sürelerine ,

6.2. Korunma altına alınma nedenine,

6.3.Aile yanına izne gidip gitmeme durumuna,

6.4.Çocukların aileleri tarafından ziyaret edilme durumuna,

6.5.Kardeşleriyle birlikte/ayrı olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

6.1. Kurumda Kalma Süresi / Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği

Çocuk evlerinde kalan çocukların “Ahlaki Değer Yapıları Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanların çocukların “kurumda kalma süresi”ne göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18.

Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Kurumda Kalma Süresine Göre “Ahlaki Değer Yapıları Belirleme Ölçeği”nden Aldıkları Puanlara İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçek boyutları	Kurumda kalma süresi	N	$\bar{x}\pm SS$	Sıra \bar{x}	df	X^2	p
<i>Adalet</i>	1 yıl ve altı	14	25,71±4,98	15,68	2	8,839	0,012*
	2 yıl	18	29,72±7,51	25,94			
	3 yıl ve üzeri	16	32,31±3,59	30,59			
<i>Sorumluluk</i>	1 yıl ve altı	14	32,00±6,42	13,25	2	13,485	0,001*
	2 yıl	18	38,39±6,63	27,39			
	3 yıl ve üzeri	16	40,56±4,21	31,09			
<i>Nezaket</i>	1 yıl ve altı	14	24,79±3,72	15,18	2	9,723	0,008*
	2 yıl	18	28,61±5,00	26,22			
	3 yıl ve üzeri	16	30,31±4,64	30,72			
<i>Yardıms severlik</i>	1 yıl ve altı	14	31,14±4,47	15,79	2	8,072	0,018*
	2 yıl	18	34,94±6,57	26,81			
	3 yıl ve üzeri	16	36,88±3,24	29,53			
<i>Özgüven</i>	1 yıl ve altı	14	34,64±5,31	22,93	2	1,305	0,521
	2 yıl	18	34,06±7,82	22,83			
	3 yıl ve üzeri	16	36,75±2,91	27,75			
<i>Liderlik</i>	1 yıl ve altı	14	34,00±5,96	23,46	2	4,209	0,122
	2 yıl	18	32,06±6,49	20,36			
	3 yıl ve üzeri	16	37,06±5,41	30,06			
<i>Saygı</i>	1 yıl ve altı	14	25,93±2,79	13,75	2	12,361	0,002*
	2 yıl	18	31,33±6,66	27,14			
	3 yıl ve üzeri	16	33,31±4,22	30,94			
<i>Sabır</i>	1 yıl ve altı	14	26,79±3,81	16,96	2	6,690	0,035*
	2 yıl	18	30,94±5,87	29,72			
	3 yıl ve üzeri	16	30,13±4,65	25,22			
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplam	1 yıl ve altı	14	235,00±28,98	15,39	2	10,168	0,006*
	2 yıl	18	260,06±44,95	25,22			
	3 yıl ve üzeri	16	277,31±26,05	31,66			
n=48							

$p<0,05^*$

Tablo 18 incelendiğinde çocuk evlerinde kalan çocukların *adalet* ($X^2_{(2)}=8,839$; $p<0,05$), *sorumluluk* ($X^2_{(2)}=13,485$; $p<0,05$), *nezaket* ($X^2_{(2)}=9,723$; $p<0,05$), *yardıms severlik* ($X^2_{(2)}=8,072$; $p<0,05$), *saygı* ($X^2_{(2)}=12,361$; $p<0,05$) alt boyutlarından ve ölçek toplamından

($X^2_{(2)}=10,168$; $p<0,05$) aldıkları puanların “kurumda 3 yıl ve üzeri kalan çocuklar” lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Ortalama değerleri incelendiğinde; *adalet* alt boyutunda kurumda 3 yıl ve üzeri bir süredir kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=32,31$, 1 yıl ve altında bir süredir kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=25,71$ 'dir. *Sorumluluk* alt boyutunda kurumda 3 yıl ve üzeri bir süredir kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=40,56$, 2 yıl kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=38,39$, 1 yıl ve altında bir süredir kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=32,00$ 'dir. *Nezakət* alt boyutunda Kurumda 3 yıl ve üzeri bir süredir kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=30,31$, 1 yıl ve altında bir süredir kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=24,79$ 'dur. *Yardımsızlık* alt boyutunda Kurumda 3 yıl ve üzeri bir süredir kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=36,88$, 1 yıl ve altında bir süredir kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=31,14$ 'tür. *Saygı* alt boyutunda kurumda 3 yıl ve üzeri bir süredir kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=33,31$, 2 yıl kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=31,33$, 1 yıl ve altında bir süredir kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=25,93$ 'tür. Ölçek toplam puanına göre 1 yıl ve daha az süredir kurumda kalan çocukların ortalaması $\bar{X}= 235,00$, üç yıl ve üzeri bir süredir kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=277,31$ 'dir. Çocukların *sabır* değer yapıları “kurumda 2 yıl kalan çocuklar” lehine anlamlı bir farklılık göstermektedir ($X^2_{(2)}=6,690$; $p<0,05$). Kurumda 3 yıl ve üzeri bir süredir kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=30,13$, 2 yıl kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=30,94$, 1 yıl ve altında bir süredir kalan çocukların ortalaması $\bar{X}=26,79$ 'dur. Çocukların *özgüven* ($X^2_{(2)}=1,305$; $p>0,05$) ve *liderlik* ($X^2_{(2)}=4,209$; $p>0,05$) değer yapıları çocukların “kurumda kalma süreleri”ne göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Koşay (2013) korunmaya muhtaç çocuklarla çalışmıştır ve çocukların çocuk evi/çocuk yuvasında kalma sürelerinin sosyal becerileri düzeylerini etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Kemer kaya (2012), çalışmasında çocukluk yıllarını ailesi yanında geçiren çocukların araştırma sürecinde daha uyumlu olduklarını belirtmiştir. Güçray (1989), kurumda kalma süresinin çocukların özsaygı düzeyi üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kalaycı (2007), yurtdışı kalma süresinin çocukların sosyal dışlanma durumuna etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Cebe (2005), kurumda kalma süresinin çocukların benlik saygısı üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yıldırım (2005) ise araştırmasında

çocukların yetiştirme yurdunda kalma süreleri arttıkça depresyon belirtilerinin arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Yapılan literatür araştırmasında ulaşılan çalışmaların çoğunun bu araştırma bulgusunu desteklemediği görülmektedir. İncelenen araştırmalarda farklılığın kaynağı, araştırmaların büyük yaş grupları ile ve yetiştirme yurdunda çalışılması olarak görülmektedir. Bu araştırmada ise kalabalık kışla tipi bakım değil çocuk evi hizmet modeli ele alınmaktadır. Ayrıca araştırma kapsamında 61–72 aylık çocuk grubu incelenmektedir. Araştırmada çocukların çocuk evinde kalma sürelerinin artması ile ahlaki değer yapılarının arttığı sonucu, çocuk evi sisteminin olumlu yanını ortaya koymaktadır. Çocuklar ile bireysel ilgilenilmesi, ihtiyaç duydukları sevgi ve şefkatin verilebilmesi, sabit rol modelin olması ve bu sabit modelle güven duygusunun doyurulması, bunlar sonucunda da çocukların değer yapılarının desteklenmesi çocuk evlerinin olumlu yönleridir. Bu sonuç kışla tipi bakımdan ev tipi hizmet modeline geçmenin önemini vurgulamaktadır.

6.2. Korunma Altına Alınma Nedeni / Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği

Çocuk evlerinde kalan çocukların “Ahlaki Değer Yapıları Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanların çocukların “korunma altına alınma nedeni”ne göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19.

Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Korunma Altına Alınma Nedenine Göre “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”nden Aldıkları Puanlara İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçek boyutları	Korunma altına alınma nedeni	N	$\bar{x}\pm SS$	Sıra \bar{X}	df	X^2	P
<i>Adalet</i>	Anne ve/veya babanın terk etmesi	13	28,08±6,29	20,88	3	3,482	0,323
	Anne ve babanın boşanması	17	30,71±6,47	27,53			
	Anne ve/veya babanın sağlık durumu	7	31,57±4,61	29,79			
	İhmal-istismar-ekonomik yetersizlikler	11	27,64±6,42	20,73			
<i>Sorumluluk</i>	Anne ve/veya babanın terk etmesi	13	36,38±5,88	21,77	3	3,547	0,315
	Anne ve babanın boşanması	17	38,82±7,58	29,29			
	Anne ve/veya babanın sağlık durumu	7	37,57±5,59	24,64			
	İhmal-istismar-ekonomik yetersizlikler	7	35,64±7,28	20,23			
<i>Nezaket</i>	Anne ve/veya babanın terk etmesi	13	27,38±5,95	21,85	3	1,547	0,672
	Anne ve babanın boşanması	17	29,00±5,24	27,76			
	Anne ve/veya babanın sağlık durumu	7	27,86±3,24	23,86			
	İhmal-istismar-ekonomik yetersizlikler	7	27,55±4,61	23,00			
<i>Yardıms severlik</i>	Anne ve/veya babanın terk etmesi	13	34,23±5,59	23,46	3	3,313	0,346
	Anne ve babanın boşanması	17	35,41±6,12	28,03			
	Anne ve/veya babanın sağlık durumu	7	35,71±4,68	27,00			
	İhmal-istismar-ekonomik yetersizlikler	7	32,55±4,78	18,68			
<i>Özgüven</i>	Anne ve/veya babanın terk etmesi	13	33,38±7,11	21,85	3	1,171	0,760
	Anne ve babanın boşanması	17	35,47±4,94	24,88			
	Anne ve/veya babanın sağlık durumu	7	37,14±6,09	28,86			
	İhmal-istismar-ekonomik yetersizlikler	7	35,36±5,55	24,27			
<i>Liderlik</i>	Anne ve/veya babanın terk etmesi	13	33,46±9,73	24,92	3	0,976	0,807
	Anne ve babanın boşanması	17	35,29±4,63	26,53			
	Anne ve/veya babanın sağlık durumu	7	34,71±3,73	23,86			
	İhmal-istismar-ekonomik yetersizlikler	7	33,45±4,82	21,27			
<i>Saygı</i>	Anne ve/veya babanın terk etmesi	13	29,08±6,41	21,88	3	1,900	0,593
	Anne ve babanın boşanması	17	32,06±5,84	28,21			
	Anne ve/veya babanın sağlık durumu	7	29,86±5,30	23,14			
	İhmal-istismar-ekonomik yetersizlikler	7	29,82±5,21	22,73			
<i>Sabır</i>	Anne ve/veya babanın terk etmesi	13	30,15±5,90	26,88	3	1,329	0,722
	Anne ve babanın boşanması	17	28,88±4,99	23,47			
	Anne ve/veya babanın sağlık durumu	7	27,43±4,65	20,07			
	İhmal-istismar-ekonomik yetersizlikler	7	30,82±4,87	26,09			
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplam	Anne ve/veya babanın terk etmesi	13	252,15±45,81	22,50	3	1,886	0,596
	Anne ve babanın boşanması	17	265,65±39,04	27,68			
	Anne ve/veya babanın sağlık durumu	7	261,86±32,06	25,93			
	İhmal-istismar-ekonomik yetersizlikler	7	252,82±33,63	21,05			

n= 48

Tablo 19 incelendiğinde çocuk evlerinde kalan çocukların “korunma altına alınma nedenleri”ne göre *adalet* ($X^2_{(3)}=3,482$; $p>0,05$), *sorumluluk* ($X^2_{(3)}=3,547$; $p>0,05$), *nezaket* ($X^2_{(3)}=1,547$; $p>0,05$), *yardıms severlik* ($X^2_{(3)}=3,131$; $p>0,05$), *özgüven* ($X^2_{(3)}=1,171$; $p>0,05$), *liderlik* ($X^2_{(3)}=0,976$; $p>0,05$), *saygı* ($X^2_{(3)}=1,900$; $p>0,05$), *sabır* ($X^2_{(3)}=1,329$; $p>0,05$) ve ahlaki değer toplam puanlarının ($X^2_{(3)}=1,886$; $p>0,05$) anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir.

Koşay (2013), çalışmasında korunma altına alınma sebeplerinin sosyal beceriler üzerindeki etkisini ele almıştır. Ebeveyn ölümü, usulsüz evlat edinme, ebeveynin ceza evinde olması ve ebeveynin ruhsal ya da zihinsel sağlığının yetersiz olması nedenleriyle korunma altına alınan çocukların sosyal beceri puanlarının, istismar, ihmal, sosyo-ekonomik yoksunluk, annenin terk ederek babanın bakamaması ve aile birliğinin bozulması durumlarına göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Güçray (1989), korunma altına alınma sebebinin çocukların özsaygı puanları üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Şimşek, Erol, Öztop ve Özer Özcan (2008) küçük yaşta korunma altına alınıp kuruma yerleştirilmenin, iki ya da daha fazla sayıda kurum değiştirmenin, istismar nedeniyle korunma altına alınmanın, tekrarlayan tıbbi sorunların çocuklarda sorun davranışları arttırdığını saptanmışlardır. Amato ve Keith (1991) yaptıkları çalışmada ailesi boşanmış çocukların, okulda değişik problemler yaşadıkları, davranış sorunları gösterdikleri, akranları ve ebeveynleriyle çatışma halinde oldukları ve kendilerine bakış açılarının olumsuz olduğunu saptamışlardır. Uslu (2011), korunma altına alınma nedenlerinden “aile birliğinin bozulması/sosyal ve ekonomik yetersizlik” olması ve “ aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest” ten korunma altına alınan çocukların daha yoğun olarak davranış sorunları yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 19 incelendiğinde korunma altına alınma nedeninin ahlaki değer yapısı üzerinde etkili olmadığı sonucu görülmektedir. Yapılan literatür araştırmasında daha ilerleyen yaşlardaki korunmaya muhtaç çocuklarla gerçekleştirilen araştırmalarda korunma altına alınma nedeninin çocukların davranışları üzerinde etkisi ortaya koyulmaktadır. Kurumda kalma süresi ile ilgili olan Tablo 18 incelendiğinde araştırmaya katılan 61-72 aylık çocukların çoğunun 2 ve daha fazla süre boyunca kurumda kaldıkları görülmektedir. Dolayısıyla korunma altına alınma durumunda çocukların yaşlarının çok daha küçük olduğu ve gelişimlerini olumsuz etkileyebilecek ortamlarda çok kalmayarak kurum bakımına alındıkları görülmektedir. Bundan dolayı ahlaki değer yapılarının korunma altında alınma nedeninden etkilenmediği düşünülmektedir.

6.3. Aile Yanına İzinli Gidip Gitmeme Durumu/ Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği

Araştırmaya katılan çocukların “Ahlaki Değer Yapıları Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanların “aile yanına izinli gitme durumları”na göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20.

Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Ailesinin Yanına İzinli Gitme Durumuna Göre “Ahlaki Değer Yapıları Belirleme Ölçeği”nden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek boyutları	Ailesinin yanına gitme durumu	N	$\bar{x} \pm SS$	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
<i>Adalet</i>	İzinli gidiyor	26	30,19±4,99	26,04	677,00	0,830	0,406
	İzinli gitmiyor	22	28,50±7,39	22,68	499,00		
<i>Sorumluluk</i>	İzinli gidiyor	26	37,31±6,39	24,15	628,00	0,187	0,852
	İzinli gitmiyor	22	37,18±7,27	24,91	548,00		
<i>Nezaket</i>	İzinli gidiyor	26	27,62±4,58	23,15	602,00	0,727	0,467
	İzinli gitmiyor	22	28,59±5,47	26,09	574,00		
<i>Yardıms severlik</i>	İzinli gidiyor	26	34,81±4,87	25,06	651,50	0,302	0,763
	İzinli gitmiyor	22	34,09±6,18	23,84	524,50		
<i>Özgüven</i>	İzinli gidiyor	26	34,65±5,04	22,96	597,00	0,831	0,406
	İzinli gitmiyor	22	35,68±6,74	26,32	579,00		
<i>Liderlik</i>	İzinli gidiyor	26	34,77±5,17	24,90	647,50	0,218	0,827
	İzinli gitmiyor	22	33,73±7,40	24,02	528,50		
<i>Saygı</i>	İzinli gidiyor	26	30,54±5,19	24,21	629,50	0,156	0,876
	İzinli gitmiyor	22	30,27±6,47	24,84	546,50		
<i>Sabır</i>	İzinli gidiyor	26	28,58±4,80	21,83	567,50	1,448	0,148
	İzinli gitmiyor	22	30,50±5,45	27,66	608,50		
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplam	İzinli gidiyor	26	258,46±30,74	24,10	626,50	0,217	0,828
	İzinli gitmiyor	22	258,55±46,42	24,98	549,50		

n=48

Tablo 20 incelendiğinde çocukların *adalet* ($z=0,830;p>0,05$), *sorumluluk* ($z=0,187;p>0,05$), *nezaket* ($z=0,727;p>0,05$), *yardıms severlik* ($z=0,302;p>0,05$), *özgüven* ($z=0,831;p>0,05$), *liderlik* ($z=0,218;p>0,05$), *saygı* ($z=0,156;p>0,05$), *sabır* ($z=1,448;p>0,05$) ve ahlaki değer yapılarının ($z=0,217;p>0,05$) çocukların “ailesinin yanına izinli gitme durumu”na göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir.

6.4. Ailesi Tarafından Ziyaret Edilme Durumları / Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği

Araştırmaya katılan çocukların “Ahlaki Değer Yapıları Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanların “ailesi tarafından ziyaret edilme durumları”na göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21.

Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Ailesi Tarafından Ziyaret Edilme Durumuna Göre “Ahlaki Değer Yapıları Belirleme Ölçeği”nden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek boyutları	Ailesinin ziyaret etme durumu	N	$\bar{X} \pm SS$	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	p
<i>Adalet</i>	Ziyaretçisi var	39	30,97±5,38	27,91	1088,50	3,525	0,000*
	Ziyaretçisi yok	9	22,67±4,97	9,72	87,50		
<i>Sorumluluk</i>	Ziyaretçisi var	39	38,87±5,76	27,68	1079,50	3,291	0,001*
	Ziyaretçisi yok	9	30,22±6,38	10,72	96,50		
<i>Nezaket</i>	Ziyaretçisi var	39	29,23±4,52	27,82	1085,00	3,436	0,000*
	Ziyaretçisi yok	9	23,00±3,61	10,11	91,00		
<i>Yardıms severlik</i>	Ziyaretçisi var	39	35,77±4,53	27,44	1070,00	3,042	0,002*
	Ziyaretçisi yok	9	28,89±5,88	11,78	106,00		
<i>Özgüven</i>	Ziyaretçisi var	39	36,21±5,26	26,94	1050,50	2,521	0,010*
	Ziyaretçisi yok	9	30,44±6,19	13,94	125,50		
<i>Liderlik</i>	Ziyaretçisi var	39	35,46±5,38	26,60	1037,50	2,175	0,029*
	Ziyaretçisi yok	9	29,22±7,46	15,39	138,50		
<i>Saygı</i>	Ziyaretçisi var	39	31,79±5,21	27,60	1076,50	3,207	0,001*
	Ziyaretçisi yok	9	24,44±3,97	11,06	99,50		
<i>Sabır</i>	Ziyaretçisi var	39	30,23±4,94	26,18	1021,00	1,742	0,086
	Ziyaretçisi yok	9	26,11±4,91	17,22	155,00		
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplam	Ziyaretçisi var	39	268,54±31,88	27,86	1086,50	3,463	0,000*
	Ziyaretçisi yok	9	215,00±34,08	9,94	89,50		
		n=48					

$p<0,05^*$

Tablo 21 incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların “aileleri tarafından ziyaret edilme durumları”na göre *adalet* ($z=3,525$; $p<0,05$) , *sorumluluk* ($z=3,291$; $p<0,05$) , *nezaket* ($z=3,436$; $p<0,05$) , *yardıms severlik* ($z=3,042$; $p<0,05$), *özgüven* ($z=2,521$; $p<0,05$) , *liderlik* ($z=2,175$; $p<0,05$) , *saygı* ($z=3,207$; $p<0,05$) alt boyutları ve ölçek toplamından ($z=3,463$; $p<0,05$) aldıkları puanlar arasında “aile tarafından ziyaret edilenler” lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Ortalama değerler incelendiğinde;

Adalet alt boyutuna göre ziyaretçisi olan çocukların ortalaması $\bar{X}=30,97$, ziyaretçisi olmayan çocukların ortalaması $\bar{X}=22,67$ 'dir. *Sorumluluk* alt boyutunda ziyaretçisi olan çocukların ortalaması $\bar{X}=38,87$, ziyaretçisi olmayan çocukların ortalaması $\bar{X}=30,22$ 'dir. *Nezaket* alt boyutunda ziyaretçisi olan çocukların ortalaması $\bar{X}=29,23$, ziyaretçisi olmayan çocukların ortalaması $\bar{X}=23,00$ 'tür. *Yardıms severlik* alt boyutunda ziyaretçisi olan çocukların ortalaması $\bar{X}=35,77$, ziyaretçisi olmayan çocukların ortalaması $\bar{X}=28,89$ 'dur. *Özgüven* alt boyutunda ziyaretçisi olan çocukların ortalaması $\bar{X}=36,21$, ziyaretçisi olmayan çocukların ortalaması $\bar{X}=30,44$ 'tür. *Liderlik* alt boyutunda ziyaretçisi olan çocukların ortalaması $\bar{X}=35,46$, ziyaretçisi olmayan çocukların ortalaması $\bar{X}=29,22$ 'dir. *Saygı* alt boyutunda ziyaretçisi olan çocukların ortalaması $\bar{X}=31,79$, ziyaretçisi olmayan çocukların ortalaması $\bar{X}=24,44$ 'tür. Ölçek toplam puanına göre ise ziyaretçisi olan çocukların ortalaması $\bar{X}=268,54$, ziyaretçisi olmayan çocukların ortalaması $\bar{X}=215,00$ 'tir.

Üstüner, Erol ve Şimşek (2005), yaptıkları çalışmada koruyucu aile hizmetinden yararlanan çocukları ele almışlardır. Öz ailesi ile görüşmeyen çocukların toplam problem, dışa yönelim, saldırgan davranışlar ve dikkat sorunlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Tümkaya (2005), ailesiyle kalan ve yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin umutsuzluk düzeyi ile ilgili yaptığı araştırmasında yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin aileleri ile görüşme sıklığı arttıkça umutsuzluk düzeyinin azaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Güçray (1989), çocukların ziyaretçisi olup olmaması durumunun çocukların özsaygı puanlarını etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Yıldırım (2005), araştırmasında yetiştirme yurdunda kalan çocukların ziyaretçisinin olma durumunun depresyon belirtisi üzerindeki etkisini incelediğinde, istatistiksel olarak anlamlı çıkmasa da anlama yakın düzeyde

depresyon belirtisinin ziyaretçisinin olma durumundan etkilendiği sonucuna ulaşmıştır. Yurdakul (2016), kurum bakımında ve koruyucu aile yanında olan çocuklarla yaptığı araştırmasında, çocukların, anne ile görüşme sıklığının psikososyal gelişim düzeylerini etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Görüşen çocukların en yüksek iken görüşmeyen çocukların psikososyal düzeyi en düşük çıkmıştır.

Tablo 20 ve Tablo 21 incelendiğinde çocukların izinli gitme durumunun ahlaki değer yapılarını etkilemediği, ziyaret edilme durumunun ise ahlaki değer yapılarını olumlu etkilediği görülmektedir. Literatür incelendiğinde ise bu sonucu destekleyen ve desteklemeyen çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir. Ahlaki değer kavramlarının çocuklara verilmesi ve olumlu davranışların kalıcılığının sağlanması uzun bir süreçte gerçekleşebilmektedir. Bu noktada çocukların aile yanına kısa süreli izne gitmelerinden dolayı ahlaki değer yapıları üzerinde etkili olmadığı düşünülmektedir. Çocukların ziyaretçisinin olması durumu ile yalnızlık duygusundan uzaklaşmaları sağlanıp, sevilme, sahiplenilme duygularının doyurulduğu düşünülmektedir. Böylece çocuk kendisini kimsesiz hissetmeyip hayatta destek alabileceği kişilerin varlığını bilerek güvende hissedecektir. Bu sebeple ziyaret edilme durumunun ahlaki değer yapılarının olumlu etkilediği düşünülmektedir.

6.5. Kardeşleriyle Birlikte/Ayrı Olma Durumu / Ahlaki Değer Yapıları Belirleme Ölçeği

Araştırmaya katılan çocukların “Ahlaki Değer Yapıları Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanların “kardeşleriyle birlikte/ayrı olma durumları”na göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 22’de gösterilmiştir. Kardeşi bulunmayan çocuklar (n=6) karşılaştırmaya dahil edilmemiştir ve karşılaştırma kardeşi olan çocuklar (n=42) üzerinden yapılmıştır.

Tablo 22.

Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Kardeşiyle Birlikte/Ayrı Olma Durumuna Göre “Ahlaki Değer Yapıları Belirleme Ölçeği”nden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek boyutları	Kardeşleri n birlikte ayrı olma durumu	N	$\bar{x} \pm SS$	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
<i>Adalet</i>	Birlikte	23	27,30±6,63	18,89	434,50	1,522	0,128
	Ayrı	19	30,53±5,54	24,66	468,50		
<i>Sorumluluk</i>	Birlikte	23	34,91±7,67	18,98	436,50	1,472	0,141
	Ayrı	19	38,68±5,34	24,55	466,50		
<i>Nezakət</i>	Birlikte	23	26,35±4,75	18,54	426,50	1,726	0,084
	Ayrı	19	29,00±5,07	25,08	476,50		
<i>Yardımsızlık</i>	Birlikte	23	32,35±5,87	17,76	408,50	2,189	0,029*
	Ayrı	19	36,16±4,55	26,03	494,50		
<i>Özgüven</i>	Birlikte	23	33,35±5,18	18,22	419,00	1,915	0,055
	Ayrı	19	36,68±6,65	25,47	484,00		
<i>Liderlik</i>	Birlikte	23	32,13±6,57	18,30	421,00	1,866	0,062
	Ayrı	19	35,68±5,63	25,37	482,00		
<i>Saygı</i>	Birlikte	23	28,65±5,79	18,54	426,50	1,725	0,085
	Ayrı	19	31,58±5,59	25,08	476,50		
<i>Sabır</i>	Birlikte	23	27,26±3,92	16,43	378,00	2,967	0,003*
	Ayrı	19	31,89±5,18	27,63	525,00		
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplam	Birlikte	23	242,30±39,23	18,13	417,00	1,961	0,051
	Ayrı	19	270,21±32,76	25,58	486,00		
		n= 48					

$p < 0,05^*$

Tablo 22 incelendiğinde çocukların “kardeşleriyle birlikte/ayrı olma durumları”na göre *adalet* ($z=1,522$; $p>0,05$), *sorumluluk* ($z=1,472$; $p>0,05$), *nezaket* ($z=1,726$; $p>0,05$), *özgüven* ($z=1,915$; $p>0,05$), *liderlik* ($z=1,866$; $p>0,05$), *saygı* ($z=1,725$; $p>0,05$) ve ahlaki değer yapısı toplam puanlarının ($z=1,961$; $p>0,05$) anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir. Çocukların “kardeşleriyle birlikte/ayrı olma durumu”na göre *yardımsızlık* ($z=2,189$; $p<0,05$) ve *sabır* ($z=2,967$; $p<0,05$) değer yapıları “kardeşlerinden ayrı olan çocuklar” lehine anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ortalama değerler incelendiğinde *yardımsızlık* alt boyutunda kardeşiyle birlikte olan çocukların

ortalaması $\bar{X}=32.35$, kardeşinden ayrı olan çocukların ortalaması $\bar{X}=36.16$ olduğu görülmektedir. *Sabır* alt boyutunda ise kardeşiyle birlikte olan çocukların ortalaması $\bar{X}=27,26$, kardeşinden ayrı olan çocukların ortalaması $\bar{X}=31,89$ 'dur.

Gümüş (2014), korunmaya muhtaç çocuklarla gerçekleştirdiği araştırmasında kız çocukları ile çalışmıştır. Çalışma kapsamında kardeşiyle aynı evde ya da kurumda olamayan çocukların kardeş özlemin dile getirdikleri gibi özlemediğini dile getirenlerinde olduğunu belirtmiştir. Yurtta kalma süresi arttıkça ve ayrı kaldıkça kardeş özleminin de arttığını belirtmiştir. İnce (2013), araştırmasında kardeşleri ile görüşen çocukların ruhsal durumunun daha olumlu olduğunu belirtmiştir. Araştırma bulgumuzda kardeşleriyle birlikte ayrı olma durumunun ahlaki değer yapıları ile arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Sadece *yardımseverlik* ve *sabır* alt boyutlarında kardeşinden ayrı olanların daha yüksek ahlaki değer yapıları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun sebebi olarak aynı evde kalan çocukların bir süre sonra kendilerini kardeş gibi hissetmeleri ve öz kardeşine duyulan özlemin diğer çocuklara karşı *yardımseverliğini* arttırdığı söylenebilir. Aynı şekilde kurum bakımında uygun şartlar sağlanamayıp kardeşinden ayrı kalan çocukların bu durumu bir süre sonra kabullenerek yaşamaya başlaması ancak ayrı kalma duygusunun ve özlemin, *sabır* değerlerinin daha yüksek çıkmasına sebep olduğu düşünülmektedir.

Diğer alt boyutlarda anlamlı farklılık çıkmaması ise çocukların düzenli olarak kardeşleri ile görüştürülmelerinin olumlu etkisi olarak yorumlanabilir. Ankara'da çocuk evlerinde kalan çocukların kardeş görüşlerinin daha verimli ve olumlu geçmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Gidilen sosyal faaliyetlerde katılacak evler belirlenme aşamasında, kardeş evlerin ayarlanması yapılarak kardeşlerin mümkün olduğunca çok vakit geçirmelerinin sağlanması hedeflenmektedir. Aile görüşlerinde de farklı evlerde kalan kardeşler bir araya getirilmektedir. Bu şekilde aile bağlarının da daha kuvvetlendiği gözlemlenmektedir.

7.Alt Problem: Korunmaya muhtaç çocukların “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar çocukların cinsiyetlerine ve kardeş sayılarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

7.1. Cinsiyet / Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği

Çocuk evlerinde kalan çocukların cinsiyetlerine göre ahlaki değer yapılarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla Mann Whitney U testi hesaplanmıştır. Sonuçlar Tablo 23’te gösterilmiştir.

Tablo 23.

Çocuk evlerinde kalan çocukların ahlaki değer yapılarının cinsiyetlerine göre hesaplanan Mann Whitney U testi sonuçları

Ölçek alt boyutları	Cinsiyet	N	$\bar{X} \pm SS$	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
<i>Adalet</i>	Kız	29	28,41±5,45	21,83	633,00	1,639	0,101
	Erkek	19	30,95±7,06	28,58	543,00		
<i>Sorumluluk</i>	Kız	29	37,00±6,68	23,21	673,00	0,794	0,427
	Erkek	19	37,63±6,99	26,47	503,00		
<i>Nezaket</i>	Kız	29	27,90±5,05	24,07	698,00	0,265	0,791
	Erkek	19	28,32±4,99	25,16	478,00		
<i>Yardıms severlik</i>	Kız	29	33,45±5,09	21,66	628,00	1,749	0,080
	Erkek	19	36,05±5,77	28,84	548,00		
<i>Özgüven</i>	Kız	29	34,55±4,61	22,66	657,00	1,133	0,257
	Erkek	19	36,00±7,38	27,32	519,00		
<i>Liderlik</i>	Kız	29	34,93±5,46	25,05	726,50	0,339	0,735
	Erkek	19	33,32±7,33	23,66	449,50		
<i>Saygı</i>	Kız	29	29,90±5,43	22,91	664,50	0,973	0,331
	Erkek	19	31,21±6,27	26,92	511,50		
<i>Sabır</i>	Kız	29	29,14±5,60	22,66	657,00	1,135	0,256
	Erkek	19	29,95±4,45	27,32	519,00		
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplam	Kız	29	255,28±34,27	22,81	661,50	1,034	0,301
	Erkek	19	263,42±44,24	27,08	514,50		
		n=48					

Tablo 23’te yer alan bilgiler incelendiğinde çocukların cinsiyetlerine göre adalet (z=1,639; p>0,05), sorumluluk (z=1,639; p>0,05), nezaket (z=1,639; p>0,05), yardıms severlik (z=1,639; p>0,05), özgüven (z=1,639; p>0,05), liderlik (z=1,639; p>0,05), saygı (z=1,639; p>0,05), sabır (z=1,639; p>0,05) ve ahlaki değer yapısı toplam puanlarının (z=1,639; p>0,05) anlamlı bir değişiklik göstermediği tespit edilmiştir. Diğer bir anlatımla çocuk

evlerinde kalan çocukların cinsiyetlerine göre ahlaki değer yapılarının hem toplam puanda hem de alt boyutlarda anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

Kemer kaya (2012), korunmaya muhtaç ilköğretim öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran daha yüksek sosyalleşme becerisi sergilediklerini belirtmiştir. Uslu (2011) yatılı bakım hizmeti alan korunmaya muhtaç çocuklarla yaptığı çalışmada, erkek çocukların kız çocuklara nazaran daha fazla sosyal sorunlara sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. İnce (2013), katılan korunmaya muhtaç çocukların çoğunluğunun 11–14 yaş arası olduğu çalışmada, ruhsal uyum durumlarını incelemiştir. Erkeklerin kız çocuklara nazaran daha uyumsuz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma bulgusu, ahlaki değer yapılarının korunmaya muhtaç çocuklarda cinsiyet faktöründen etkilenmediğini göstermektedir. Yapılan literatür araştırmalarına bakıldığında cinsiyet faktörünün etkili olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmaların çoğunun ilköğretim dönemi ve daha sonrası yaşlarda gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu çalışmada ise çocuklarının yaşlarının küçük olması, o yaş grubunda ahlaki değer yapılarının cinsiyet faktörüne bağlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Cinsiyetin etkili olmadığı sonucu, çocuklara verilen eğitimin kızları da erkekleri de etkilediğini göstermektedir. Toplumsal rol beklentisi ve kültürel özelliklerinde çocukların değer yapılarını, bu yaşta etkilemediği söylenebilir.

7.2. Kardeş Sayısı / Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği

Araştırma kapsamında özellikleri belirlenen çocuk evlerindeki çocukların ahlaki değer yapılarının çocukların kardeş sayılarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla Kruskal Wallis testi hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 24'te gösterilmiştir.

Tablo 24.

Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Ahlaki Değer Yapılarının Kardeş Sayılarına Göre Hesaplanan Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçek boyutları	Kardeş sayısı	N	$\bar{X} \pm SS$	Sıra \bar{X}	df	X^2	P
Adalet	Kardeşi yok	6	34,00±2,53	35,08	3	4,390	0,230
	1 kardeşi	9	28,67±4,09	21,56			
	2 kardeşi	21	29,10±6,57	24,29			
	3 ve +	12	28,25±7,53	21,79			
Sorumluluk	Kardeşi yok	6	41,67±2,88	34,50	3	4,254	0,235
	1 kardeşi	9	36,33±4,03	19,67			
	2 kardeşi	21	36,38±8,03	23,64			
	3 ve +	12	37,25±6,94	24,63			
Nezaket	Kardeşi yok	6	31,67±2,94	34,75	3	4,669	0,198
	1 kardeşi	9	26,89±2,93	20,00			
	2 kardeşi	21	28,10±4,93	25,05			
	3 ve +	12	27,08±6,50	21,79			
Yardıms severlik	Kardeşi yok	6	37,33±3,61	31,92	3	2,086	0,555
	1 kardeşi	9	34,89±3,52	24,28			
	2 kardeşi	21	34,19±6,00	23,79			
	3 ve +	12	33,25±6,38	22,21			
Özgüven	Kardeşi yok	6	37,00±3,85	30,25	3	3,258	0,354
	1 kardeşi	9	37,44±5,88	29,61			
	2 kardeşi	21	34,24±5,55	21,83			
	3 ve +	12	34,00±6,95	22,46			
Liderlik	Kardeşi yok	6	38,17±3,97	33,50	3	8,928	0,030*
	1 kardeşi	9	36,67±4,15	30,17			
	2 kardeşi	21	31,90±5,06	18,02			
	3 ve +	12	34,75±8,74	27,08			
Saygı	Kardeşi yok	6	33,50±4,46	31,75	3	3,241	0,356
	1 kardeşi	9	27,89±4,01	18,67			
	2 kardeşi	21	30,76±5,56	25,12			
	3 ve +	12	30,17±7,32	24,17			
Sabır	Kardeşi yok	6	30,17±6,24	30,00	3	1,082	0,782
	1 kardeşi	9	28,89±2,26	23,39			
	2 kardeşi	21	29,71±5,03	23,90			
	3 ve +	12	29,08±6,69	23,63			
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği	Kardeşi yok	6	283,50±25,74	34,58	3	3,571	0,312
	1 kardeşi	9	257,67±24,00	22,94			
	2 kardeşi	21	254,38±37,64	22,93			
	3 ve +	12	253,83±50,67	23,38			

n=48

p<0,05*

Tablo 24'te görüldüğü gibi çocuk evlerinde kalan çocukların kardeş sayılarına göre adalet ($X^2_{(3)}=4,390$; $p>0,05$), sorumluluk ($X^2_{(3)}=4,254$; $p>0,05$), nezaket ($X^2_{(3)}=4,669$; $p>0,05$), yardıms severlik ($X^2_{(3)}=2,086$; $p>0,05$), özgüven ($X^2_{(3)}=3,258$; $p>0,05$), saygı ($X^2_{(3)}=3,241$; $p>0,05$), sabır ($X^2_{(3)}=1,082$; $p>0,05$) ve ahlaki değer yapısı toplam puanlarının ($X^2_{(3)}=3,571$; $p>0,05$) anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 25 incelendiğinde çocuk evlerinde kalan çocukların kardeş sayılarına göre liderlik değer yapılarının anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($X^2=8,928$; $p<0,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespit edilebilmesi amacıyla Mann Whitney U testi hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda 2 kardeşi olan çocukların ($31,90 \pm 5,06$), kardeşi

olmayan ($38,17 \pm 3,97$) ve bir kardeşi bulunan ($36,67 \pm 4,15$) çocuklara göre liderlik değer yapılarının anlamlı bir şekilde daha düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Güçray (1982), yuvada kalan ve ailesi ile birlikte kalan çocukların özsaygı gelişimleri ile ilgili yaptığı çalışmada kardeş sayısının özsaygı gelişimini etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Kemer kaya (2012), araştırmasında korunmaya muhtaç ilköğretim öğrencilerini ele almıştır. Kardeş sayısı değişkeninin sosyal beceriler üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 24 incelendiğinde kardeş sayısının ahlaki değer yapılarını etkilemediği görülmektedir. Kardeşi olmayan ve bir kardeşi olan çocukların ise liderlik değer yapısının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Korunmaya muhtaç olan çocukların bulunduğu ortamda kendisini ön plana çıkartarak dikkat çekmeye çalışması akranlarına karşı kendisini ezdirmeme hali liderlik davranışlarını benimsemelerini artırmış olabilir. Kardeşi olan çocuklarda ise kendini savunma ve ön plana çıkma ihtiyacı duyulmamış olabilir.

8.Alt Problem: Ailesiyle birlikte yaşayan çocukların “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar çocukların cinsiyetlerine ve kardeş sayılarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

8.1. Cinsiyet / Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği

Ailesiyle birlikte kalan çocukların cinsiyetlerine göre ahlaki değer yapılarının anlamlı bir değişiklik gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla ilişkisiz ölçümlerde t testi hesaplanmıştır. Sonuçlar Tablo 25’te gösterilmiştir.

Tablo 25.

Ailesiyle Birlikte Kalan Çocukların Ahlaki Değer Yapılarının Cinsiyetlerine Göre Hesaplanan İlişkisiz Örneklem T Testi Sonuçları

Ölçek boyutları	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	p
Adalet	Kız	191	34,42	5,25	3,119	0,002*
	Erkek	165	32,55	6,05		
Sorumluluk	Kız	191	41,03	5,27	3,992	0,000*
	Erkek	165	38,49	6,72		
Nezaket	Kız	191	30,84	4,98	3,108	0,002*
	Erkek	165	28,99	6,27		
Yardıms severlik	Kız	191	37,16	5,60	3,490	0,001*
	Erkek	165	34,76	7,31		
Özgüven	Kız	191	38,48	6,00	0,972	0,332
	Erkek	165	37,82	6,66		
Liderlik	Kız	191	36,36	6,89	0,613	0,540
	Erkek	165	35,92	6,79		
Saygı	Kız	191	34,20	5,15	3,001	0,003*
	Erkek	165	32,44	5,97		
Sabır	Kız	191	32,35	5,41	1,953	0,052
	Erkek	165	31,20	5,64		
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplam	Kız	191	284,84	37,58	2,907	0,004*
	Erkek	165	272,17	44,64		
		n=356				

p<0,05*

Tablo 25'te yer alan bilgiler doğrultusunda ailesiyle birlikte kalan çocukların cinsiyetlerine göre adalet ($t_{(354)}=3,119$; $p<0,05$), sorumluluk ($t_{(354)}=3,992$; $p<0,05$), nezaket ($t_{(354)}=3,108$; $p<0,05$), yardıms severlik ($t_{(354)}=3,490$; $p<0,05$), saygı ($t_{(354)}=3,001$; $p<0,05$) ve ahlaki değer yapısı toplam puanlarının ($t_{(354)}=2,907$; $p<0,05$) kız çocuklarının lehine anlamlı bir değişiklik gösterdiği belirlenmiştir.

Ailesiyle birlikte kalan çocukların özgüven ($t_{(354)}=0,972$; $p>0,05$), liderlik ($t_{(354)}=0,613$; $p>0,05$) ve sabır ($t_{(354)}=1,953$; $p>0,05$) değer yapılarının cinsiyetlerine göre anlamlı bir değişiklik göstermediği saptanmıştır.

Sarı (2007), çalışmasında sosyal uyum ölçeği sonuçlarına göre kız çocuklar ile erkek çocuklar arasında anlamlı bir farklılığa ulaşmamıştır. Güçray (1989), cinsiyetin özsaygı gelişimi üzerinde önemli bir ayırt ediciliğinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Öztürk (2008), cinsiyet değişkeninin temel sosyal becerilerde farklılaşmaya yol açmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yaşar Ekici (2013), sadece sosyal işbirliği alt boyutunda kız çocukların lehine

bir sonuca ulaşmıştır. Ölçek genelinden alınan puanlara göre ise cinsiyetin etkili olmadığını belirtmektedir. Vaizoglu (2008), çalışmasında çocukların sosyal davranış puanlarının cinsiyet değişkeninden etkilenmediği sonucuna ulaşmıştır.

Özbey (2017), çalışmasında değer davranışları bakımından kız çocuklarının lehine bir sonuca ulaşmıştır. Kapıkıran, İvrendi ve Adak (2006), kız çocukların erkek çocuklara göre sosyal uyum puanlarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Seven (2008), çalışmasında kızların erkek çocuklara nazaran daha fazla sosyal beceri gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca işbirliği alt boyutunda da kızların erkeklere göre daha yüksek puan aldığını belirtmektedir. Koşay (2013), araştırmasında kız çocukların sosyal beceri puanlarının erkek çocuklardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 25 incelendiğinde kız çocuklarının lehine ahlaki değer yapılarının farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durumun sebebi, ailelerinin ve toplumun cinsiyete göre çocuklardan beklentilerinin, Türk kültürel normlarından etkilenmesi ile farklılığın oluştuğu düşünülmektedir. Erkek çocuklarının toplum içinde kazandığı olumsuz davranışlar kimi aileler tarafından normal gibi algılanmaktadır. Bu durumda gözlemlenen olumsuz bir davranışın olumluya çevrilmesi de güçleşmektedir. Ülkemizde kız çocukları daha fazla ev ortamında kalmaktadır. Bu da ailenin kız çocuklarını değerler konusunda daha çok yönlendirebilmesi anlamına gelmektedir. Tablo 23 incelendiğinde korunmaya muhtaç çocuklarda cinsiyet faktörünün ahlaki değer yapıları üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum ailesiyle yaşayan çocukların üzerinde ebeveyn faktörünün etkili olduğunu, ebeveyn tutumlarının çocukların ahlaki değer yapılarında farklılık olmasını sağladığı düşünülmektedir.

8.2. Kardeş Sayısı / Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği

Ailesiyle birlikte yaşayan çocukların kardeş sayılarına göre ahlaki değer yapılarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi hesaplanmıştır. Hesaplamam öncesinde varyansların homojen dağılıp dağılmadığı

kontrol edilmiş ve tüm değer yapılarında varyansların homojen olduğu belirlenmiştir ($p>0,05$). Betimsel istatistik ve varyans analizi sonuçlarına Tablo 26’da yer verilmiştir.

Tablo 26.

Ailesiyle Birlikte Kalan Çocukların Ahlaki Değer Yapılarının Kardeş Sayılarına Göre Hesaplanan Betimsel İstatistikler

Ölçek boyutları	Kardeş sayısı	N	\bar{x}	SS
<i>Adalet</i>	Kardeşi yok	94	33,90	5,05
	1 kardeşi	166	33,77	6,03
	2 ve daha fazla	96	32,84	5,72
<i>Sorumluluk</i>	Kardeşi yok	94	40,24	5,41
	1 kardeşi	166	40,25	6,14
	2 ve daha fazla	96	38,79	6,63
<i>Nezakət</i>	Kardeşi yok	94	30,31	4,98
	1 kardeşi	166	30,44	6,03
	2 ve daha fazla	96	28,88	5,63
<i>Yardıms severlik</i>	Kardeşi yok	94	36,34	5,94
	1 kardeşi	166	36,46	6,80
	2 ve daha fazla	96	35,05	6,64
<i>Özgüven</i>	Kardeşi yok	94	38,38	5,83
	1 kardeşi	166	38,80	6,54
	2 ve daha fazla	96	36,90	6,23
<i>Liderlik</i>	Kardeşi yok	94	37,04	6,51
	1 kardeşi	166	36,65	6,98
	2 ve daha fazla	96	34,43	6,67
<i>Saygı</i>	Kardeşi yok	94	33,24	5,40
	1 kardeşi	166	34,05	5,65
	2 ve daha fazla	96	32,38	5,63
<i>Sabır</i>	Kardeşi yok	94	31,47	5,32
	1 kardeşi	166	32,50	5,56
	2 ve daha fazla	96	30,97	5,61
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplam	Kardeşi yok	94	280,94	37,56
	1 kardeşi	166	282,90	42,80
	2 ve daha fazla	96	270,23	41,77
		n=356		

Tablo 27.

Ailesiyle Birlikte Kalan Çocukların Ahlaki Değer Yapılarının Kardeş Sayılarına Göre Hesaplanan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ölçek boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
<i>Adalet</i>	Gruplar arası	67,354	2	33,677	1,036	,356
	Gruplar içi	11476,632	353	32,512		
	Toplam	11543,986	355			
<i>Sorumluluk</i>	Gruplar arası	148,325	2	74,163	1,997	,137
	Gruplar içi	13112,079	353	37,145		
	Toplam	13260,404	355			
<i>Nezakat</i>	Gruplar arası	162,448	2	81,224	2,536	,081
	Gruplar içi	11307,451	353	32,032		
	Toplam	11469,899	355			
<i>Yardıms severlik</i>	Gruplar arası	131,137	2	65,569	1,532	,218
	Gruplar içi	15111,051	353	42,808		
	Toplam	15242,188	355			
<i>Özgüven</i>	Gruplar arası	224,995	2	112,498	2,852	,059
	Gruplar içi	13922,207	353	39,440		
	Toplam	14147,202	355			
<i>Liderlik</i>	Gruplar arası	401,448	2	200,724	4,371	,013*
	Gruplar içi	16209,054	353	45,918		
	Toplam	16610,503	355			
<i>Saygı</i>	Gruplar arası	172,791	2	86,396	2,777	,064
	Gruplar içi	10981,487	353	31,109		
	Toplam	11154,278	355			
<i>Sabır</i>	Gruplar arası	157,954	2	78,977	2,597	,076
	Gruplar içi	10735,811	353	30,413		
	Toplam	10893,764	355			
Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği Toplam	Gruplar arası	10266,562	2	5133,281	3,025	,051
	Gruplar içi	599103,033	353	1697,176		
	Toplam	609369,596	355			

$p < 0,05^*$

Tablo 26 ve Tablo 27 incelendiğinde ailesiyle birlikte kalan çocukların kardeş sayılarına göre adalet ($F_{(2,355)}=1,036$; $p > 0,05$), sorumluluk ($F_{(2,355)}=1,997$; $p > 0,05$), nezaket ($F_{(2,355)}=2,536$; $p > 0,05$), yardıms severlik ($F_{(2,355)}=1,532$; $p > 0,05$), özgüven ($F_{(2,355)}=2,852$; $p > 0,05$), saygı ($F_{(2,355)}=2,777$; $p > 0,05$), sabır ($F_{(2,355)}=2,597$; $p > 0,05$) ve ahlaki değer yapılarını toplamlarının ($F_{(2,355)}=3,025$; $p > 0,05$) anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Başka bir anlatımla kardeşi olmayan, bir kardeşi bulunan, iki veya daha fazla kardeşi olan çocukların söz konusu değer yapılarının benzer düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Çocukların liderlik değer yapılarının çocukların kardeş sayılarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($F_{(2,355)}=4,371$; $p < 0,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla çoklu karşılaştırma LSD testi hesaplanmıştır. Hesaplama

sonucunda iki ve daha fazla kardeşi olan çocukların ($34,43\pm 6,67$), kardeşi olmayan ($37,04\pm 6,51$) ve bir kardeşi olan ($36,65\pm 6,98$) çocuklara göre liderlik değer yapılarının daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Taylı (2000), çalışmasında kardeşli çocukların akranları ile daha verimli vakit geçirebildiklerini ve bu doğrultuda daha fazla sosyal etkileşim içinde olduklarını ortaya koymaktadır. Avşar Handan, (2013) yaptığı araştırmasında, kardeşli bireylerin kardeşi olmayanlara nazaran sosyal becerilerin sadece duyuşsal kontrol alt puanında daha yüksek çıkmıştır. Öztürk (2008), ilköğretim 1. Sınıfa devam eden çocukların temel sosyal beceriler ve bilişsel beceri alt ölçeklerinde kardeşi olmayanların puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. 3. Sınıf öğrencilerde ise kardeşe sahip olup olmamanın farklılaşmaya yol açmadığı belirtilmiştir. Seven (2008), araştırmasında kardeşi olmayan çocukların 2-4 kardeşe sahip ve 5-üstü kardeşe sahip çocuklara nazaran sosyal beceri puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Koşay (2013), araştırmasında kardeşi olmama ve 2 kardeşli olma durumlarında daha fazla kardeşli olma durumuna göre sosyal beceri puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sarı (2007), araştırmasına katılan çocukların kardeş sayısının sosyal uyum durumlarında fark yaratmadığı sonucuna ulaşmıştır. Uzmen (2001), okul öncesi eğitime devam eden 6 yaş çocuklar ile gerçekleştirdiği çalışmasında çocukların yardım etme ve paylaşma davranışları üzerinde kardeş sayılarının etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Elibol Gültekin (2008), 5 yaş çocukları ile gerçekleştirdiği çalışmasında kardeş sayısının iş birliği, kendini ifade etme, atılganlık, problem davranışlar ve içsel dışsal davranışlar gibi sosyal becerileri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Vaizoğlu (2008), araştırmasına katılan 4-5 yaşlarındaki okul öncesi çocukların sosyal davranış puanlarının kardeş sayısı değişkeninden etkilenmediği sonucuna ulaşmıştır.

Bu araştırma bulgusunda kardeşi olmayan veya 1 kardeşi bulunan çocukların “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” toplamı ve alt boyutlarından aldıkları puanların 2 ve daha fazla kardeşi olanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Kardeş ilişkisi aile içinde çocukların anne babadan sonra en çok destek aldığı ilişki grubudur. Araştırma bulgusunun

sebebi ise kardeşi olmayan çocuğun, bütün deneyimleri kendisi yaşayarak öğrenmesi ve daha fazla karar alıp sorumluluk ve özgüven becerisini aktif kullanması olabilir. Ayrıca tek olan çocuk ile ebeveynlerin daha çok ilgilenmeleri ve olumlu davranışların kazandırılması konusunda daha verimli olmaları olabilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden korunmaya muhtaç olan ve ailesiyle birlikte yaşayan 61- 72 aylık çocukların ahlaki değerleri ile akran ilişkileri ve akran şiddetine maruz kalma durumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan araştırmada ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Korunmaya muhtaç çocuklar ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında ailesi ile yaşayan çocuklar lehine anlamlı farklılık bulunmuştur.

Korunmaya muhtaç çocuklar ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”nin *hiperaktif*, *saldırganlık* ve *kaygılı-korkulu* alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında ailesi ile yaşayanlar lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur; *prososyal*, *asosyal* ve *dışlanma* alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Korunmaya muhtaç çocuklar ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında ailesi ile yaşayanlar lehine anlamlı farklılık bulunmuştur.

Korunmaya muhtaç çocukların ve ailesiyle birlikte yaşayan çocukların “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar ile “Ladd- Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Korunmaya muhtaç çocukların ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanların “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Korunmaya muhtaç çocukların *kurumda kalma nedenlerine, aile yanına izinli gitme durumlarına ve kardeşleriyle birlikte/ayrı olma durumlarına* göre “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Korunmaya muhtaç çocukların *kurumda kalma sürelerine* göre 3 yıl ve üzeri kalan çocuklar lehine ; *ziyaret edilme durumlarına* göre ziyaret edilen çocuklar lehine anlamlı ; “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Korunmaya muhtaç olan çocukların *cinsiyetlerine* göre “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. *Kardeş sayılarına* göre ise “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Ailesiyle birlikte yaşayan çocukların *cinsiyetlerine* göre “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. *Kardeş sayılarına* göre ise “Ahlaki Değer Yapısını Belirleme Ölçeği”nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Öneriler

Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Öneriler

Yapılan araştırmada karşılaştırılan gruplardan korunmaya muhtaç çocukların ahlaki değer yapılarının ailesiyle kalan çocuklara göre düşük çıkması ile ilgili olarak, ahlaki değer eğitimi programı uygulanması ile iki grup arasındaki ortalama puanların birbirine yaklaşması sağlanabilir. Bu sonuca paralel olarak ahlaki değerleri desteklenen çocuğun daha sağlıklı akran ilişkisi kurduğu araştırma bulgularında ulaşılan bir sonuçtur.

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal faaliyetler arttırılmalı ve sosyal faaliyetler ile çocuğun akranlarıyla ve toplumun diğer bireyleriyle ilişki kurması ve kendisini dışlanmış hissetmeyip rahat ifade edebilmesi desteklenmelidir.

Bu araştırma çocukların çocuk evi hizmet modelinde kalma süresi arttıkça ahlaki değer yapıları puanlarının arttığını ortaya koymaktadır. Kışla tipi bakım modelinde kalan çocuklarla yapılan araştırmalarda bu durumun tersi gözlemlenmektedir. Bu çalışma ev tipi bakım modelinin olumlu yönlerini gösteren nitelikte bir çalışmadır. Çocuk evi sisteminin çocukları destekleme konusunda yetersiz kaldığı noktaların saptanması ve bu şekilde çocuk evlerinin niteliğinin arttırılması gerekmektedir. Başka illerde ve başka kurumlarda da benzer çalışmalar gerçekleştirilerek çocuk evi sisteminin olumlu yönde geliştirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılmasına destek olunmalıdır.

Araştırma sonucunda korunma ve bakım altında olan çocukların akran şiddetine daha fazla maruz kaldıkları görülmektedir. Literatür incelemesinde ise sadece akran değil yetişkinler ve kendilerinden büyüklerden de fiziksel, sözel ve duygusal şiddet gördüklerini belirten korunmaya muhtaç çocuklar mevcuttur. Çocuklarla fazla vakit geçiren grup sorumlularının norm fazlası durumda olanlardan değil işini severek yapabilecek kişilerden seçilmesi önemlidir. Çocukla birebir iletişim halinde bulunan grup sorumluları, bakım elemanları, psikolog, sosyal hizmet uzmanları ve diğer kurum görevlilerinin göreve gelmeden önce ve geldikten sonra daha aktif hizmet içi eğitim ve programlarla desteklenmelidirler.

Çocuk evlerinde kalan korunmaya muhtaç çocukların dışlanma alt boyutunda anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bu hizmet modeli ile çocuklar toplumla daha iç içedir. Bu doğrultuda toplumun kurum bakımına yönelik tutumunun daha da olumluya dönüşmesi için gereken etkinlikler arttırılmalıdır. Sivil toplum örgütleri bu konuda devreye girmelidir. Kitle iletişim araçlarıyla da toplum çocuk korunması hakkında bilinçlendirilmelidir.

Çocukların ziyaret edilmelerinin çocuklar üzerindeki olumlu etkileri bu araştırma ile ortaya konmuştur. Ailelerin ve yakınlarının bilinçlendirilerek çocukların ziyaretçileri ile daha kaliteli bir şekilde görüştürülmesi sağlanmalı ve öz ailesi ile hiçbir iletişimi olmayan ve

başka bir ziyaretçisi olmayan çocukların koruyucu aile gibi sistemlere yönlendirilerek aile ortamı ve sıcaklığına kavuşmaları sağlanmalıdır.

Çocukların kurum bakımında bulunmalarının yarattığı aile yoksunluğu hiçbir düzenleme ile tam olarak doyurulamamaktadır. Bu sebeple korunma altına alınmadan öncesinde aile içi uyumsuzlukların çözülmesi için aileye yapılan destek rehber hizmetlerinin içeriği artırılmalı ve öncelikle çocukların aile ortamında büyümeleri desteklenmelidir.

Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler

Eğitimcilere Yönelik Öneriler

Okul öncesi dönemin ahlaki değerlerin kazanılmasında önemli bir dönem olduğu bilinmektedir. Bu noktada çocuklara değer kavramının kazandırılması için planlanan ve uygulanan etkinliklerin verimli hale getirilmesi ve uygulanması hususunda dikkat edilmesi gerekmektedir. Eğitimcilere ahlaki değerlerin kazanımını nasıl sağlayabilecekleri yönünde eğitimler verilebilir.

Birçok çocuk gördükleri baskı ve şiddete karşı sessiz kalıp içe kapanma davranışı göstermektedir. Bu ilerleyen yıllarda da çocukların hayatlarına olumsuz etkiler bırakmaktadır. Çocukların ve çevrelerindeki insanların bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Çocuk hakları müfredatta daha fazla yer almalı ve çocuklar bu konuda desteklenip güven ortamı sağlanmalıdır. Ayrıca çalışmalar yapılarak bu konu ile ilgili düzenlemelerin etkisi ortaya konulup eksikliklerin ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Ailelere Yönelik Öneriler

Yapılan araştırma sonucunda çocukların ahlaki değerleri konusunda aile yanında yaşayan çocukların lehine bir sonuca ulaşılmıştır. Bununla birlikte ailesiyle yaşayan çocukların daha sağlıklı akran ilişkileri kurduğu ve akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin daha düşük olduğu ortaya konulmuştur. Olumlu davranışların kazandırılması hususunda ailenin etkisi büyüktür. Aile, çocuk eğitimi konusunda ahlaki değerleri nasıl kazandıracakları ile ilgili olarak eğitimler alabilirler, basılmış kitapları okuyabilirler.

Aileler okul ile paralel hareket ederek çocukların okulda öğrendiği bir davranışı evde de pekiştirmelidirler. Bu şekilde olumlu davranışı kalıcı hale getirilmesine destek olacaklardır.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Araştırma Ankara ilinde bulunan çocuk evlerinde kalan 61-72 aylık korunmaya muhtaç çocuklar ve 61-72 aylık ailesi ile birlikte yaşayan çocuklar ile gerçekleştirilmiştir. Farklı illerde, farklı yaş grupları ve farklı kurumlardaki çocuklarla da bu çalışma gerçekleştirilebilir.

Ahlaki değer yapıları ile ilgili olarak eğitim programı hazırlanıp uygulanabilir.

Çocuk evlerinde kalan çocukların ahlaki değer yapılarının incelendiği bu çalışmada çocukların ailelerine de ulaşılarak ailelerin değer yapıları ile çocukların değer yapılarının karşılaştırması yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2015 Faaliyet Raporu. (2016) .
<http://www.aile.gov.tr/data/56d469a8369dc56f90d98bbd/2015%20Y%C4%B1%C4%B1%20Bakanl%C4%B1k%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Akbulut Ş. A. (2006). *Korunmaya muhtaç çocuk kavramına yeni yaklaşım (topsullaşma sürecinde uygulanan sistemlerin analizi: İzmir örneği)*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Akçalı, İ. S. (2014). *Çocuk ve medya*. Ankara: Nobel.
- Akduman, G. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 23(1), 121-137 .
- Akman, İ. (2014). *Okul öncesi dönem çocuğunun kendini ifade etmesinde resmin önemi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akman, B., Topçu, Z., Baydemir, G., Şahin, S., Şirin, E. & Arslan, A. (2011). 6 yaş grubu çocukların sosyal becerilerinin oyun arkadaşı tercihleri üzerindeki etkisi. *E-Journal Of New World Sciences Academy Education Sciences*. 6(2), 1548- 1560.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde “yardımseverlik” değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Amato, P. R. & Keith, B. (1991). Parental divorce and adult well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 1 (53), 43-58.

- Arabacı, B. & Akgül, T. (2013). Elazığ ilinde uygulanan etkinlik temelli değer öğretimi uygulamalarının değer öğretimi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 7-31.
- Arslan, Ö. M. (2013). *Anaokuluna devam eden çocukların oyun davranışları ve oyunlarında ortaya çıkan zorbalık davranışlarının incelenmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, Y. (2009). *Lise öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek ile sosyal problem çözme arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Avşar, A. H. (2013). *Ergen bireylerde sosyal beceri düzeyinin kardeşli ve tek-çocuk olma açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, B. (2013). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. Ankara: Nobel.
- Aydın, M. Z. (2006) *Ailede çocuğun ahlak eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Aydın, M.Z. & Gürler, Ş. (2014). *Okulda değerler eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Aygüç, F. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin zorbalık eğilimlerinin aile içi şiddet görme durumuna göre değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bağdatlı, B. (2016). *Çocuklukta aile içi fiziksel şiddete maruz kalmış ve kalmamış ergenlerde, öğrenilmiş güçlülük ve öfke kontrol düzeylerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bakioğlu, A & Sılay, N. (2013). *Yükseköğretim ve öğretmen yetiştirmede karakter eğitimi*. Ankara: Nobel .
- Balat, U.G. (2012). *Okul öncesinde değerler eğitimi ve etkinlik örnekleri*. Ankara: Pegem.
- Balay, R. & Kaya, A. (2014). Eğitim fakültesinde okuyan öğretmen adaylarının ahlaki değer yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(28), 7-45.

- BAŞ, M. (1990). Yetiştirme yurdunda ve ana-baba yanında kalan öğrencilerin kaygı düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(5), 281-288.
- Başal, H. A. (2003). *Gelişim ve psikoloji nasıl mutlu bir çocuk yetiştirebilirim?* İstanbul: Morpa.
- Bayer, F. (2008). *Çocuk eğitim evleri ve Ankara çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumunda kalmakta olan ergenlerin ahlaki yargı düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bayhan, P. & Artan, İ. (2004). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Ankara: Morpa.
- Beil, B. (1996). *Gutes Kind, Böses Kind*. (C. Yorulmaz, Çev.) Ankara: Özkan.
- Berens, A. E. & Nelson, C. A. (2015). The science of early adversity: is there a role for large institutions in the care of vulnerable children?. *The Lancet*, 386 (9991), 388-398.
- Bıyıklı, L.(1988). Yetiştirme yurdundaki çocukların zihinsel ve psiko-sosyal gelişimlerinin incelenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 20(1-2), 87-98.
- Boduroğlu, G. (2016). *Kurum bakımından ayrılan bireylerin yaşamın düzenlenmesi ve uyum sürecinde karşılaştığı sorunlar ve sosyal destek kaynakları*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Bomb, P. (2005). *Social skills and siblings in India*. Doctoral dissertation, University of Missouri, Columbia.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: istatistik, araştırma deseni, spss uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem.
- Canatan, K. (2014). *Kültür sosyolojisi, kültür sosyolojisine ve metodolojisine giriş*. İstanbul: Açılım.
- Canatan, K. (2015) . *Eğitim ve ahlak şurası*. Ankara: Hermes.
- Cebe, F. (2005). *Sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu yetiştirme yurtlarında barınan çocukların benlik saygısı, depresyon, kaygı skorlarının ailesi yanında kalan çocuklarla karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

- Cojocaru, S. (2008). Child rights based analysis of children without parental care or at risk of losing parental care in Romania. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, 24, 41-72.
- Çağdaş, A. & Şahin, Z. (2002) *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Ankara: Nobel.
- Çağrı, R. (2010). *Zorbalık yapan ve zorbalığa maruz kalan çocukların kişilik özelliklerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çalışkan,H & Karademir, Ç. (2014) Değer yönelimleri ölçeğinin türkçeye uyarlanması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(28), 47-68.
- Çalışkur, A. (2010). *Psikolojide değerler ve gençlik*. İstanbul: Papatya.
- Çalışkur, A. (2013). Türk üniversite öğrencilerinin yaşam değerleri ile kişilik özellikleri üzerine bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(3),109-141.
- Çapan Sözer, A. (2005). *3-11 yaş çocuklarının ahlak gelişimlerinin Piaget'in ahlaki gelişim kuramına göre incelenmesi* . Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, Z & Toklucu, D. (2015). *Eğitim ve ahlak şurası*. Ankara: Hermes.
- Çeliköz, N., Seçer, Z., Çetin, Ş., & Demir Şen, H. Ş., (2008). Çocuk yuvası ve ailesiyle yaşayan çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*,23, 1-13.
- Çengelci,T., Hancı,B. &Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Çocuk Koruma Kanunu. (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25876, 15 Temmuz 2005.
- Çocuk Yuvaları Yönetmeliği. (1999). *T.C. Resmi Gazete*, 23576, 07 Ocak 1999.
- Darıca, N. (2004). *Okul öncesi eğitimcileri için etkinlik dünyası uygulama kitabı*. İstanbul : Morpa.

- Demirtaş, S. (2009). *Çocuk yuvasında kalan korunmaya muhtaç çocukların değer eğitiminde yaratıcı dramanın etkililiği*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dilber, M. (2015). Okul öncesi çocukların ahlaki yargı düzeyleriyle kişilerarası problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Dilmaç, B. & Bircan, H. (2015). *Değerler ve değerler psikolojisi*. Ankara: Pegem.
- Dirican, R. (2013). *3-6 yaş grubu çocuklarına yönelik yayımlanan resimli hikaye kitaplarının bazı temel değerler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Ekmişoğlu, M. (2007). *Erken çocukluk döneminde farklılıklara saygı kavramı hakkında öğretmen görüşlerinin incelenmesi ve farklılıklara saygı ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Ekşi, H. & Yaman, E. (2010). *Çocuk ve ergende şiddet*. İstanbul: Kaknüs.
- Elibol Gültekin, S. (2008). *5 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eminoğlu, B. (2007). *Dört-beş yaş çocuklarının sosyal davranışları ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erbay, E. (2008). *Okul öncesi eğitim alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin sosyal becerilere sahip olma düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Erden, M. & Akman, Y. (1998). *Gelişim öğrenme- öğretim eğitim psikolojisi*. Ankara :Arkadaş.

- Erkan, G. (1995). Korunmaya muhtaç çocuklar. Çocuk yuvalarında bir araştırma. *Sosyal Hizmet*, 24-78.
- Erten, H. (2012). *Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri, akran ilişkileri ve okula uyum düzeyleri arasındaki ilişkilerin izlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Ertürk, S. (1982). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Yelken-tepe.
- Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (1998). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (A.Dönmez, N. Çelen ve B. Onur, Çev.) Ankara: İmge.
- Gibbons, J. A. (2007). Sociological and symbolic family processes in the structure of orphanages in Egypt. *International Journal of Sociology of the Family*, 33 (1), 199-217.
- Güçray Sonay, S. (1989). *Çocuk yuvasında ve ailesi yanında kalan 9, 10, 11 yaş çocuklarının öz-saygı gelişimini etkileyen bazı faktörler*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gül, R. (2013). *Bir değer eğitimi olarak ilköğretim döneminde doğruluk eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Gülay, H. (2004). *Korunmaya muhtaç çocuklarla ailesiyle yaşayan 6 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler, Ankara.
- Gülay, H. (2008). *5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gülay, H. (2010). *Okul öncesi dönemde akran ilişkileri*. Ankara: Pegem.
- Gümüş, N. (2014). *Çocuk evlerinde bulunan kız çocuklarının sosyalizasyonu üzerine niteliksel bir araştırma: Tekirdağ ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken.
- Gür,A. (2016). *Çocuk evlerinde yaşayan çocuklar ile ailesiyle birlikte yaşayan çocukların akran ilişkileriyle sosyal davranışlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürvardar, D. (2001). *Yetiştirme yurdunda yetişen çocuklar ile ana-baba yanında yetişen çocukların umutsuzluk düzeyinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Hoza, B., Brug, S., Gardes, A. C., Hinshaw, S. & Bukowski, W. M. (2005). What aspects of peer relationships are impaired in children with attentiondeficit/ hyperactivity disorder? *Journal Consulting and Clinical Pyschology*. 73(3), 411-423.
- Hökelekli, H. (2007). Çocuk ve gençlerde şiddet olgusu ve önlenmesine yönelik öneriler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 61-78.
- İnce, E. (2013). *Kayseri ili'nde kurum bakımında olan 6-14 yaş grubu korunmaya muhtaç çocukların ruhsal uyum durumları*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- İnce, Z., Kasapoğlu, A. & Sezek, S. (2014). Korunmaya muhtaç kimsesiz çocukların devam ettikleri okulların yöneticilerinin bu çocukların sorunlarına ve sorunların çözümlerine yönelik mesleki donanımları. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 39, 97-119.
- İşkol Fidan, M. (2005). *Sosyal hizmetler çocuk esirgeme kurumu çocuk yuvalarında barınan çocukların Wisc-R skorlarının değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Javed, A., Kausar, R. & Khan, N. (2014). Effect of School System and Gender on Moral Values and Forgiveness in Pakistani School Children. *Social Malaysian Online Journal of Educational Sciences*, 2(4), 13–24.

- Joniliene, M. (2012).). Development of moral behaviour of pre-school children by ethno music: parents and teachers approach. *Lithuanian University of Educational Sciences*, 2, 61-67.
- Kabadayı, A. & Aladağ, K. S. (2010). Farklı ilköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin ahlaki gelişimlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 880- 898.
- Kalaycı, H. (2007). *Yetiştirme yurtlarındaki çocuklarda sosyal dışlanma riski (Tokat ve Turhal örneği)*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kaler, S. R., & Freeman, B. J. (1994). Analysis of environmental deprivation: Cognitive and social development in Romanian orphans. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35(4), 769–781.
- Kapıcı, E.G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1–13.
- Kapıkıran, N. A., İvrendi, A. B., & Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(19), 19-27.
- Karataş, N. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. İstanbul: Mozaik.
- Karatay, H 2011. Karakter eğitiminde edebi eserlerin kullanımı. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*. 6(1), 1398-1412.
- Karmakar, R. (2015). Does Parenting Style Influence the Internalization of Moral Values in Children and Adolescents? *Psychological Studies*, 4, 438-446.
- Kaur, J. P. & Bawa, S. J. (2015). A Pragmatic Study of Impact of Advertising on Social and Moral Values of Children. *Asian Resonance*, 4(6), 21-26.

- Kemer kaya, G. (2012). *Korunmaya muhtaç ilköğretim 6-8. sınıf öğrencilerinin sosyalleşme becerilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Kırhan, A. (2007). *Üniversite öğrencilerinin tematik televizyon kanal tercihleri kullanımlar ve doyumlar kuramı-sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde Maltepe Üniversitesi'nde bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koruyucu Aile Yönetmeliği. (2012). *T.C. Resmi Gazete*, 28497, 14 Aralık 2012.
- Koşay, A. (2013). *Çocuk yuvasında ve çocuk evinde kalan korunmaya muhtaç çocuklar ile ailesi yanında yaşayan çocukların sosyal becerilerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kozan, L. (2012). *Korunmaya muhtaç çocukların din eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Kulaksızoğlu, A. (1995). Okul öncesinde çocuğun gelişimi. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 42, 23-33.
- Kurukol, N. (2015). *Korunmaya muhtaç çocukların suçlarıyla mücadelede çocuk hizmetleri genel müdürlüğünün görev, yetki ve uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Kutlu, M. (1992). *Yetiştirme yurdunda ve ailesi yanında kalan öğrencilerin özsaygı ve düzeylerini etkileyen bazı değişkenler*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Külcü, D. P. (2015). *Çocuklarda akran zorbalığı ve benlik saygısının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Lindsey, E.W. (2002). Preschool children's friendships and peer acceptance: links to social competence. *Child Study Journal*, 32 (3), 56-145. <https://eric.ed.gov/?id=EJ666738> sayfasından erişilmiştir.

- Menesini, E., Modena, M. & Tani, F. (2009) Bullying and victimization in adolescence: concurrent and stable roles and psychological health symptoms, *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 170. 115-134 .
- Merdan, H. (2014). *Ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin şiddet davranışlarında ailenin, öğretmenlerin ve akran gruplarının rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Milfort, R., & Greenfield, D. B. (2002). Teacher and observer ratings of head start children's social skills. *Early Childhood Research Quarterly*, 17(4), 581-595.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2013) *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ahlak Gelişimi*. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Ahlak%20Geli%C5%9Fimi.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (1992). *T.C. Resmi Gazete*, 21240, 27 Mayıs 1992.
- Morais, A.M. & Rocha, C. (2000). Development of social competences in the primary school-study of specific pedagogic practies. *British Educational Research Journal*,26 (1), 91–119.
- Nalbant, Ş. (2016) *Korunmaya muhtaç çocuklarda çocuk evleri bakım modelinin toplumsallaşmaya ilişkin rolü: Kayseri örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Neslitürk, S. (2013). *Anne değerler eğitimi programının 5–6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyine etkisi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ogelman, H. G. & Sarıkaya, H. E. (2015). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşleri: Denizli ili örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (29), 81–100.
- Ogelman, H., Güngör, H., Erten Sarıkaya, H., Ersan, C., & Körükçü, Ö. (2014). Reliability and validity of the Turkish version of Ladd and Profilet Child Behavior Scale,

Victimization Scale and Picture Sociometry Scale measure peer relations of 4 year-old Turkish children. V. European Conference on Social and Behavioral Sciences. St. Petersburg, (11-14 September -2014), Russia.

Öçal, Ş. (2015). *Eğitim ve ahlak şurası*. Ankara: Hermes.

Ömeroğlu, E. & Sapsağlam, Ö. (2016). *Okul öncesi dönemde karakter ve değerler eğitimi*. Ankara: Pegem.

Özbeý, S. (2017). A Study On The Relation Between The Value Behaviour And Problem Solving Skills Of The Pre-School Children. *European Journal Of Education Studies*, 3 (4), 1-19.

Özbeý, S., Türkođlu, D. & Büyüktanır Buldur, A. (2014). Okul öncesi öğretmenlerin karakter eğitimi yetkinlik inançlarının öğretmenlerin çocuk sevmeye düzeyleri ve bazı değişkenler ile ilişkisinin incelenmesi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12 (27), 323–344.

Özmen Doğan, S. (2014). *İlköğretim öğrencilerinin aile bağları ve ailede şiddet görme durumunun benlik saygısına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özşahin, (2012). *Korunmaya muhtaç çocuklar: Trabzon ili örneği üzerine bir alan araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Öztürk, A. (2008). *Okulöncesi eğitimin ilköğretim 1. ve 3. sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Öztürk, H. (2003). *Ahlak eğitimi çerçevesinde ailede doğruluk eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Öztürk, N. (2011). *61-72 aylık çocuklar için “ahlaki değer yapısını belirleme ölçeği”nin geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Palut, B. (2005). Social development and friendship relations: New approaches at education and development in early childhood [In Turkish] In M. Sevinç (Ed.), İstanbul: Morpa Kültür.
- Pektaş, C. (2002). *9-12 yaş korunmaya muhtaç çocukların benlik saygıları ile zihinsel gelişmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pırtık, Ş. (2013). *Boşanmış ve tam aileden gelen okul öncesi çocukların sosyal beceri ve akran tepkilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Saçan, S. (2010). *Sosyal hizmetler çocuk esirgeme kurumunda korunma altında iken aile yanına döndürülen 6-18 yaş çocuk ve gençlerin duygusal ve davranış sorunları; Kütahya ili örneği*. Doktora Tezi, Hacettepe Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sağ, V. (2003). Toplumsal değişim ve eğitim üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 11–25.
- Sapsağlam, Ö. (2016). *Okul öncesi dönemde karakter ve değerler eğitimi teoriden uygulamaya*. Ankara: Pegem.
- Sarı, E. (2007). *Anasının devam eden 5–6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Schaefer, C. & Digeronimo, T. (2009). *Çocuk psikolojisi*. (M.M. Açıkan, Çev.). İstanbul: Yakamoz.
- Sedef Kahraman, M. & Çokamay, G. (2016). Aile içi şiddet ve çocuklar üzerindeki etkileri: temel kavramlar, güvenlik planı hazırlama ve alternatif tedavi model örnekleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8 (4), 321-336 .
- Seven, S. (2008) 7-8 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerinin İncelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.18(2), 151-174 .

- Sosyal Hizmetler Kanunu. (1983). *T.C. Resmi Gazete*. 18059, 27 Mayıs 1983.
- Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2008). *T.C. Resmi Gazete*, 27015, 05 Ekim 2008.
- Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik. (2015). *T.C. Resmi Gazete*, 29284, 3 Mart 2015.
- Sözkesen, A. (2015). *60–72 aylık çocukların değer eğitiminde öykü temelli yaratıcı drama yönteminin etkisi*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Şengün, M. (2007). Ahlaki gelişimin psiko-sosyal dinamikleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23(23), 201-221.
- Şenocak, H. (2005). *Korunmaya muhtaç çocuklar: İstanbul yetiştirme yurtları üzerine bir alan araştırması*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D. & Özer Özcan, Ö. (2008). Kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunların epidemiyolojisi; ulusal örnekleme karşılaştırmalı bir araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 19(3), 235-246.
- Şirin, A. (1986). *Gençlerin değerler sıralaması üzerine bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Taylı, A. (2000). *Kardeş sahibi olup olmama durumunun okul öncesi dönemdeki sosyal oyuna etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi) . <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- TDK. (2017). Türk Dil Kurumu. <http://www.tdk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Temel, Z, F. (1991). *Yetiştirme yurdunda ve ailesi yanında kalan 14-18 yaş grubundaki gençlerin cinsiyet rolü kimlikleri ile moral gelişimlerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Terzi, E. E. (2009). *Anasınıfına devam eden çocuklarda görülen davranış sorunlarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Thompson, M. (2011). Developing moral values in children: observations from a preschool. *IFE Psychologia: An International Journal*, 19 (2), 394-411.
- Thompson, W.G., (2002). The effects of character education on student behavior. Electronic Theses and Dissertations. <http://dc.etsu.edu/etd/706>
- Totan, T. (2008). *Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Turan, İ. (2014). Karakter eğitimi: Amerika örneği, *Marife Dergisi*, 1, 75–92.
- Turan, L. (2003). *Korunmaya muhtaç çocukların umutsuzluk, suçluluk duyguları, benlik kavramları ve geçmişe ilişkin tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Tümkiye, S. (2005). Ailesi yanında ve yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(4), 445- 459.
- Uras, B. (2001). Kurum bakımında olan ve ailesi yanında kalan çocuklarda öğrenilmiş çaresizlik ile depresyon puanlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uslu, R. (2011). *Yararlandıkları hizmet modeline göre korunmaya muhtaç çocuklarda davranış ve duygusal sorunlar*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uzmen Selay, F. (2001). *Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Üstüner, S., Erol, N. & Şimşek, Z. (2005). Koruyucu aile bakımı altındaki çocukların davranış ve duygusal sorunları. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(3), 130-140.
- Ward, W. L. (1996). *Distinctions between sociometric status groups: internalizing difficulties* (Unpublished Doctoral Dissertation), The University of North Carolina at Greensboro, United States.

- Vahedi, S., Farrokhi, F. & Farajian, F. (2012). social competence and behavior problems in preschool children. *Iranian Journal of Psychiatry*, 7(3), 126-34.
- Vaizoğlu, F. (2008). *Anaokuluna devam eden çocukların sosyal davranışları ile ebeveynlerinin evlilik uyumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi , Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Vural E. D. (2006). *Okul öncesi eğitim programındaki duygusal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimi üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yaka, Ş., Yalçın,D. & Denizli,E. (2014). Okul öncesi eğitimde verilecek öncelikli değerlere ilişkin veli görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(28), 169-192.
- Yalçın, A. (2011). *Çocuk koruma kanunu kapsamında korunmaya muhtaç çocukların gelecek kaygılarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Yalçın, H.(2010). *Çocuk Gelişimi*. Ankara: Nobel.
- Yaşar Ekici, F. (2013). *Okul öncesi eğitim kurumlarındaki aile katılım çalışmalarına katılan ve katılmayan ailelerin çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışlar açısından karşılaştırılması*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuz, C. (2016). *Korunmaya muhtaç çocukların koruma ve bakım altına alınma nedenleri*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yazar, T ve Erkuş, S. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20, 196-211.
- Yazıcı, E. (2012). Korunmaya muhtaç çocuklar ve çocuk evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 499-525.

- Yazıcı, E. (2013). *Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmetler: kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireyler üzerine bir araştırma*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 19, 499-522.
- Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş Ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik. (1995). *T.C.Resmi Gazete*, 22462, 13 Kasım 1995.
- Yıldırım, A. (2005). *Kurum Bakımında olan ve ailesi ile birlikte kalan 13-18 yaş arası çocuklarda sürekli öfke ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Yıldırım, Ş. (2013). *Çocuk evinde kalan çocukların ilişki dinamikleri: İzmir örneği*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Yıldız Ağa, V. (2011). *Bir sosyal öğrenme aracı olarak medya ve ahlaki gelişim kuramları açısından medya okuryazarlığına eleştirel bir bakış*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yıldız, E. Ç. ve Sümer, Z. H. (2007). Preschool children and violence: exposure and victimization levels. *Elementary Education Online*, 9(2), 630–642.
- Yılmaz A. (2005). *Yetiştirme yurdunda yaşayan çocukların genel ruh sağlığı durumlarının belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Yinilmez Akagündüz, S. (2016). *Türkiye’de ahlak eğitimi üzerine bir inceleme*. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye’de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5(8), 43-57.

- Yönden, H. (2015). *Ahlaki ilke ve ahlaki değer problemi üzerine*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür.
- Yurdakul, A. (2016). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kurum bakımında kalan çocuklarla koruyucu aile yanında kalan çocukların benlik saygısı ve psikososyal gelişimleri arasındaki farklılıkların incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yuvacı, Z. (2013). *Okul öncesi değerler eğitimi uygulayan okullardan seçilen değerlerin ve etkinliklerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Yüce, G. (2015). *Okulöncesi eğitime devam eden özel gereksinimli ve normal gelişim gösteren çocukların akran ilişkileri ve akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Yüksel Ayanoğlu Z. (2016). *Kurum bakımında kalmış yetişkinlerde bağlanma biçimleri ve ruhsal sorunlar*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu 1

Cinsiyeti:

- Kız
 Erkek

Kardeş Sayısı:

- Kardeş yok
 1
 2
 3 ve daha fazla

Korunma Altına Alınma Nedeni:

- Anne veya baba veya her ikisinin vefatı
 Anne veya baba veya her ikisinin çocuğu terk etmesi
 Boşanma
 Anne veya baba veya her ikisinin sağlık durumları
 İhmal İstismar
 Ekonomik yetersizlik

Çocukların kurumda kalma süresi:

- 1 yıldan az
 1 yıl
 2 yıl
 2 yıl ve daha fazla

Aile Yanına İzne Gidip Gitmeme

Durumu:

- Gidiyor
 Gitmiyor

Çocuğun Ailesi Tarafından Ziyaret

Edilme Durumu:

- Ziyaretçi var
 Ziyaretçi yok

Okula Devam Etme Durumu:

- Okula gidiyor
 Okula gitmiyor

Kardeşlerinden Ayrı Kalma Durumu:

- Kardeşleri ile birlikte
 Kardeşleri ile ayrı

EK 2. Kişisel Bilgi Formu 2**Cinsiyeti:**

- Kız
 Erkek

Kardeş Sayısı:

- Kardeş yok
 1
 2
 3 ve daha fazla

Okulöncesi Eğitime Devam Etme**Süreci:**

- 1 yıl
 2 yıl
 3 ve daha fazla

Çocuğun Tam Aileye Sahip Olup**Olmama Durumu:**

- Anne baba birlikte
 Anne baba ayrı
 Anne sağ baba ölü
 Baba sağ anne ölü

Annenin Eğitim Durumu:

- Okuryazar
 İlkokul

- Ortaokul
 Lise
 Üniversite
 Lisansüstü

Babanın Eğitim Durumu:

- Okuryazar
 İlkokul
 Ortaokul
 Lise
 Üniversite
 Lisansüstü

Annenin Mesleği:

(Lütfen yazınız).....

Babanın Mesleği:

(Lütfen yazınız).....

Ek 3. Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Alınan Araştırma İzin Onayı

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.5260243
Konu : Araştırma İzni

11.05.2016

KEÇİÖREN KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) Gazi Üniversitesi'nin 11/03/2016 tarihli ve 9290 sayılı yazısı.

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Elif YORGUN'un "61-72 Aylık Korunmaya Muhtaç Olan ve Aileleri İle Birlikte Yaşayan Çocukların Ahlak Değerleri İle Akran İlişkileri ve Akran Şiddetine Maruz Kalma Durumları Arasındaki İlişkisi" konulu araştırma kapsamında uygulama talebi Araştırma Komisyonumuzca incelenmiş olup, ilçenize bağlı ekli listede belirtilen okullarda uygulamanın yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Görüşme formunun (9 sayfa) uygulama yapılacak sayıda araştırmacı tarafından çoğaltılarak, araştırmanın ilgi (a) genelge çerçevesinde, ilçe milli eğitim müdürlüklerinin sorumluluğunda okul ve kurum yöneticileri de uygun gördüğü takdirde gönüllülük esasına göre yazımız ekinde gönderilen mühürü uygulama araçlarının uygulanmasına izin verilmesini rica ederim.

Hasan KALELİ
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EK:
1-Görüşme formu (9 sayfa)
2-Okul listesi (1 sayfa)

Konya yola Başkani Öğretmen Dol arkan.Başarlar ANKARA
e-posta: istatistik06@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için
Tel: (0 312) 321 02 17/135

Bu belge gizli değildir ve her türlü yayımlara tabidir. İnternet ortamında yayımlanabilir. 6086-6914-30b2-0159-d20d kodu ile teyit edilebilir.

EK 4. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığından Alınan Araştırma İzin Onayı

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Aile ve Sosyal Politikalar İl M¼d¼rl¼đ¼

Sayı : 68097260-605.01-35304
Konu : Veri Toplama (Elif YORGUN)

22/04/2016

ÇOCUK EVLERİ KOORDİNASYON MERKEZİ M¼D¼RL¼Đ¼NE

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstit¼s¼ İlköğretim Anabilim Dalı, Okul ncesi ğretmenliği Y¼ksek Lisans ğrencisi Elif YORGUN, "61-72 Aylık Korumaya Muhtaç Olan ve Aileleri ile Birlikte Yaşayan Çocukların Ahlak Değerleri ile Akran İlişkileri ve Akran şiddetine Maruz Kalan Durumlar Arasındaki İlişkilerinin İncelenmesi" konulu tez çalışmasını M¼d¼rl¼đ¼n¼ze bağlı Çocuk Evlerinde gerçekeştirebilmesi 18/04/2016 tarih ve 73595336-605.01-50681 sayılı M¼d¼řarlık Onayı ile Uygun Gr¼lm¼đ¼r.

Söz konusu araştırmanın meslek elemanları refakatinde, gün¼ll¼b¼l¼k esas¼ çerçevesinde, özel hayatın gizliliğine riayet edilerek, M¼d¼rl¼đ¼n¼z denetiminde uygun gr¼lecek bir mekan da ve ses-gr¼nt¼ kaydı alınmaksızın, onları psikolojik olarak olumsuz etkileyebilecek, şahsi deneyimlerine ilişkin bilgi talebi içeren sorulara yer verilmemesi, araştırma sonuçlarının herhangi bir yerde yayımlanmadan önce kurum izni alınması ve bir örneğinin İl M¼d¼rl¼đ¼n¼ze gönderilmesi koşulları hususunda gereğini rica ederim.

Elif YORGUN
26.04.2016

EK :
M¼d¼řarlık Onayı

DAĞITIM :

ÇOCUK EVLERİ KOORDİNASYON MERKEZİ M¼D¼RL¼Đ¼NE
GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimler Enstit¼s¼)

ANKARA VALİLİĞİ ÇOCUK EVLERİ KOORDİNASYON MERKEZİ M¼D¼RL¼Đ¼	
KAYIT TARİHİ	26.04.2016
SAYI	2113
HAVVA DEĞERİ	S. DRK
BİLGİ	Elif YORGUN
DOSYA NO	605
EKLER	1 (onay)

Fatih KOCUR
İl M¼d¼řar
İl M¼d¼ř Yardımcısı

26.04.2016
M. S. BARAN
605

J¼rn¼l Elektronik İmza ile
No Aynıdır
26.04.2016
Fatih KOCUR
M¼d¼řar

z elektronik imza ile, İmza sorularını adres göndererek hpsp@ysp.sic.gov.tr veya dogrulama@ysp.sic.gov.tr adresine göndererek (11926-098780-23ps/1-23000)-M¼LYYM koşununu yazarak.

Tel:0312 419 88 02 - 1131
e-Posta: konu.kabul@ysp.sic.gov.tr

Diği yn Harf BAKIR
Bilgiye İşerilir

EK 5. “Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” Kullanım İzni

Outlook Posta

İndir Tam ekran E-postayı gizle

T.C. PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Fakültesi
Okul Öncesi Eğitimi ABD.

18.03.2016

Sayın TEFYORUN,

tasarından Türkiye’ye yerli olarak Ladd-Profile Çocuk Davranış Ölçeğini Türkiye versiyonuna,
ilgili yetkileri taşıyan ghiberine yetkili kurum tasarımları kullanılarak uygun hale getirilmiştir.
Adı geçen ölçek sadece bilimsel amaçla kullanılabilir, başka bir amaçla kullanılmaz ve
başkalarına verilmemelidir. Tez kapsamında maddeleri yerel olarak kullanılmak üzere, çalışmaları tamamlayıp
yayına çıkartıldığında veya bir araştırma sonucunu yayınladığınızda, bu kısıtları
dikkatle okuyunuz.

Doç. Dr. Hülya GÜLLAY OĞELMAN
Pamukkale Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Okul Öncesi Eğitimi ABD.

Ladd-Profile Çocuk Davranış Ölçeğini Türkiye versiyonuna ilişkin detaylar için aşağıdaki linkten ulaşabilirsiniz.

TEFYORUN
Okul Öncesi Eğitimi ABD.

RE: Ladd ve Profile Çocuk Davranış Ölçeği İzin Yazısı

elif yorgun
14.3.2016 (Paz) 13:35
Kime: Hülya Gulay Ogelman (hulya.gulay@gmail.com)

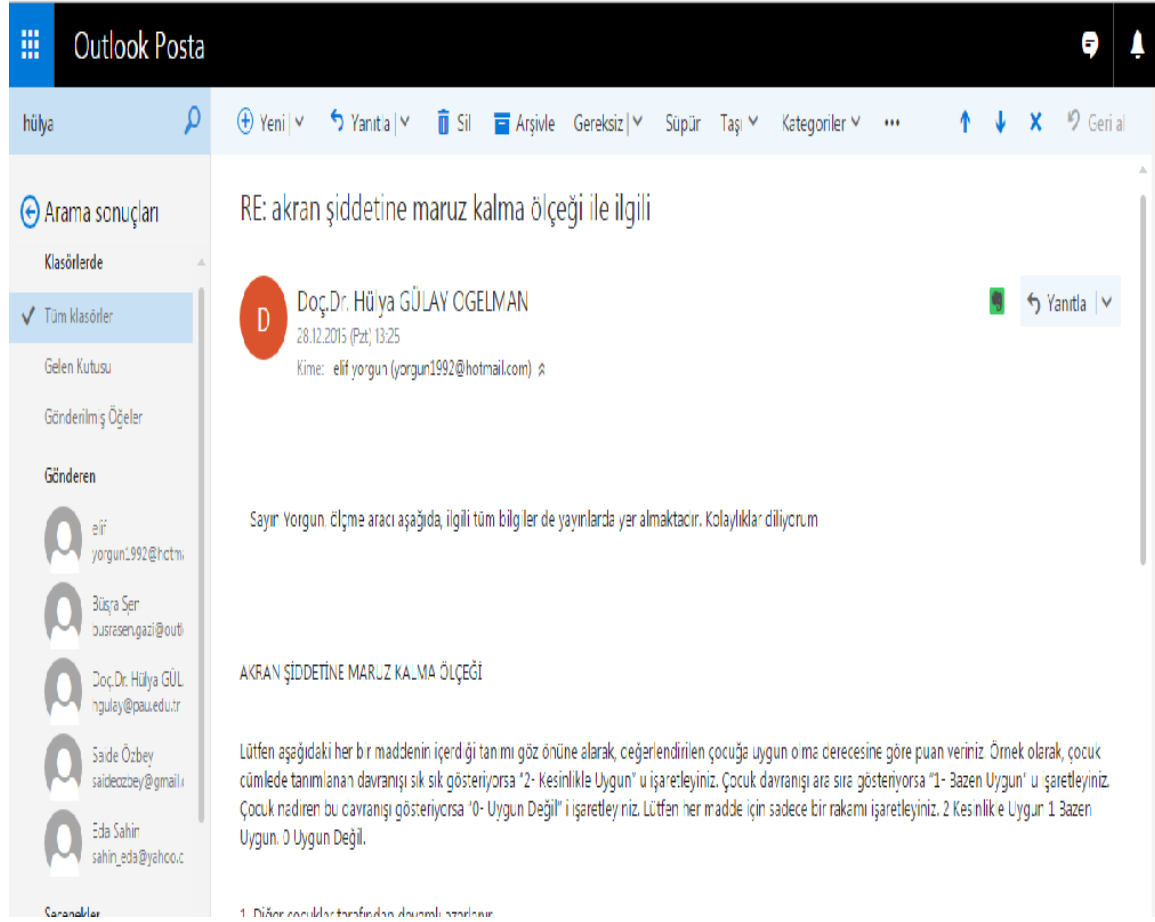
İndir OneDrive - Kişisel konumuna kaydet

Çok teşekkürler Hülya hocam
İyi çalışmalar size de

Date: Tue, 1 Mar 2016 09:14:44 +0200
Subject: Re: Ladd ve Profile Çocuk Davranış Ölçeği İle İlgili
From: hulya.gulay@gmail.com
To: yorgun1992@hotmail.com

Sayın Yorgun, yeni ölçme hulya 1 / 1

Ek 6. “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” Kullanım İzni

The screenshot shows an Outlook email interface. The top bar displays the Outlook logo and the name 'hülya'. The main content area shows an email from Doç.Dr. Hülya GÜLAY OGELMAN, dated 28.12.2015 (Paz) 13:25. The subject is 'RE: akran şiddetine maruz kalma ölçeği ile ilgili'. The email body contains the following text:

Sayın Yorgun, ölçme aracı aşağıda, ilgili tüm bilgiler de yayımlarda yer almaktadır. Kolaylıklar diliyorum

AKRAN ŞİDDETİNE MARUZ KALMA ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki her bir maddenin içerdiği tanımlı göze önüne alarak, çağrındırılan çocuğa uygun olma derecesine göre puan veriniz. Örnek olarak, çocuk cümlede tanımlanan davranışı sık sık gösteriyorsa "2- Kesinlikle Uygun" u işaretleyiniz. Çocuk davranışı ara sıra gösteriyorsa "1- Bazen Uygun" u işaretleyiniz. Çocuk nadiren bu davranışı gösteriyorsa "0- Uygun Değil" i işaretleyiniz. Lütfen her madde için sadece bir rakamı işaretleyiniz. 2 Kesinlikle Uygun 1 Bazen Uygun. 0 Uygun Değil.

1. Diğer çocuklar tarafından dövülmüştür.

Ek 7. “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği” Kullanım İzni

Posta ve Kişilerde ara

Yeni Yanıtla Sil Arşivle Gereksiz Süpür Taşı Kategoriler Geri al

Klasörler +

Gelen Kutusu 101

Gereksiz E-posta 44

Taslaklar 10

Gönderilmiş Öğeler

Silinmiş Öğeler

Arşiv

raporlar

Nil Gültekin <ngultek@gmail.com>

Bugün, 16:02

Siz

Yanıtla

----- Yönlendirilen ileti -----

Gönderen: "elif yorgun" <yorgun1992@hotmail.com>

Tarih: 11 Nis 2017 16:00

Konu: Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği

Alıcı: "ngultek@gmail.com" <ngultek@gmail.com>

Cc:

Sayın Elif Yorgun

“61-72 Aylık Korunmaya Muhtaç Olan Ve Aileleri İle Birlikte Yaşayan Çocukların Ahlaki Değerleri İle Akran İlişkileri Ve Akran Şiddetine Maruz Kalma Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmanızda tarafıma ait olan “Ahlaki Değer Yapısı Belirleme Ölçeği”ni kullanmanız uygundur.

İyi çalışmalar dilerim.

Nihal ÖZTÜRK

Mail, Takvim, Kişiler, İşaretle

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..